

ਬੈਲ ਮਿੱਟੀ ਦਿਆ ਬਾਵਿਆ

ਲੇਖਕ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਰਚਨਾਵਾਂ:

ਸ਼ੀਸ਼ਾ ਝੂਠ ਬੋਲਦਾ ਹੈ (ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ)
ਹਰ ਧੁਖਦਾ ਪਿੰਡ ਮੇਰਾ ਹੈ (ਗਜ਼ਲ ਸੰਗ੍ਰਹਿ)
ਅਗਨ ਕਬਾ (ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ)
ਮਨ ਦੇ ਬੂਹੇ ਥਾਰੀਆਂ (ਗਜ਼ਲ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ)
ਕੈਰ ਪੰਜਾਂ ਪਾਣੀਆਂ ਦੀ (ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ)
ਧਰਤੀ ਨਾਦ (ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ)
ਛੁੱਲਾਂ ਦੀ ਝਾੜ (ਭੀਤ ਸੰਗ੍ਰਹਿ)
ਪਾਰਦਰਸ਼ੀ (ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿ)
ਕੈਮਰੇ ਦੀ ਅੱਖ ਬੋਲਦੀ (ਸੁਚਿੱਤਰ ਵਾਰਤਕ ਪੁਸ਼ਟਕ)
ਤੇਜ਼ ਪ੍ਰਭਾਪ ਸੰਘੂ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਸਮੇਤ

ਬੈਲ ਮਿੱਟੀ ਦਿਆ ਬਾਵਿਆ

(ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੰਤਾਪੇ ਦਿਨਾਂ ਦੌਰਾਨ ਲਿਖੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ)

ਗੁਰਭਜਨ ਗਿੱਲ

ਚੇਤਨਾ ਕਲਾ ਮੇਲਾ

ਪੰਜਾਬੀ ਭਵਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ

BOL MITTI DIA BAWIA

by: Gurbhajan Singh Gill ©

113-F, Shaheed Bhagat Singh Nagar, Ludhiana

Ph : 0161-2561999 (R), Mob. : 98726-31199

E.mail : gurbhajansinghgill@gmail.com

Published by :

Chetna Parkashan

Punjabi Bhawan, Ludhiana Ph. 0161-2413613, 2404928

Sub Off. : Qila Road, Opp. Bus Stand, Kotkapura. Ph. : 01635-222651

Website : www.chetnaparkashan.com

E-mail : chetnaparkashan@sify.com, chetnaparkashan@gmail.com

ISBN 978-81-7883-556-3

ਸਿੱਖਰਣ : 2 ਮਈ 2009

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ : ਚੇਤਨਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ
ਪੰਜਾਬੀ ਭਵਨ, ਲੁਧਿਆਣਾ (ਫੋਨ 2413613, 2404928)

ਛਾਪਕ : ਆਰ.ਕੇ. ਆਫਸੈਟ, ਦਿੱਲੀ।

ਮੁੱਲ : 120 ਰੁਪਏ \$ 5

ਸਤਿਕਾਰ ਯੋਗ
ਬਾਪੂ ਜੀ ਸ. ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ
ਅਤੇ
ਬੀਬੀ ਜੀ ਸਰਦਾਰਨੀ ਤੇਜ ਕੌਰ
ਦੇ ਨਾ
ਜਿੰਨਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸੰਘਰਸ਼
ਊਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤੁਰ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਵੀ
ਮੇਰੀ ਸਿਰਜਣਾ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਲਈ
ਪੇਰਨਾ ਦਾ ਅਣਮੁੱਕ ਸੌਮਾ ਹੈ

ਹਟ ਹਾਕਮਾ ਤੇ ਤੂੰ ਵੀ ਟਲ ਸ਼ੇਰ ਬੱਲਿਆ।
ਚਿੱਟਾ ਕੱਪੜਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚੋਂ ਮੁੱਕ ਚੱਲਿਆ।

ਤਰਤੀਬ

ਮੇਰੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ	-ਸੁਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂਰ	9
ਬੋਲ ਮਿੱਟੀ ਦਿਆ ਬਾਵਿਆ	15
ਪੱਥਰ ਦੇਸ਼	18
ਪਛਤਾਵੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ	19
ਮਾਵਾਂ ਭੈਣਾਂ ਉਦਾਸ ਨੇ	20
ਕਾਲੀ ਬਾਰਸ਼	21
ਜੰਗਲ ਦੇ ਵਿਚ ਰਾਤ ਪਈ ਹੈ	23
ਪਾਲਤੂ ਬਿੱਲੀਆਂ	25
ਸੁਪਨੇ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦੇ	26
ਸਾਡੇ ਆਪਣੇ ਵੇਖਦਿਆਂ	28
ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਆਦਮੀ ਜਦੋਂ ਮਰਦਾ ਹੈ	31
ਪਿੱਛੋਣੇ ਨਾ ਤੋੜੋ	33
ਇਸ ਦਰਿਆ ਵਿਚ	35
ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਨੌਜਵਾਨੀ ਹੈ	38
ਆਤਿਸ਼-ਬਾਜ਼ ਤਿਆਰੀ ਵਿਚ ਨੇ	41
ਡਾ. ਨੈਲਸਨ ਮੰਡੇਲਾ : ਜੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ	44
ਮੇਰੇ ਗੀਤ ਗੁਆਚ ਗਏ ਨੇ	46
ਤੇਜ਼ ਤਰਾਰ ਪਾਣੀਆਂ ਵਿਚ	47
ਇਹ ਕੋਹੀ ਰੁੱਤ ਆਈ ਨੀ ਮਾਂ	48

ਕਦੇ ਜੀਆ ਚਿੜੀਏ	49
ਗਿੱਧੇ ਵਿਚ ਤੂੰ ਨੱਚਦੀ	50
ਖੰਭ ਖਿੱਲਰੇ ਨੇ ਕਾਵਾਂ ਦੇ	51
ਸੱਜਗੀ ਸਵੇਰ ਵਰਗੇ	53
ਏਥੋਂ ਉੱਡ ਕੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾਓ	54
ਕਿੱਧਰੇ ਗਏ ਵਣਜਾਰੇ	55
ਨਵੋਂ ਸਾਲ ਦਿਆਂ ਸੂਰਜਾ	56
ਕਿੱਕਲੀ ਕਲੀਰ ਦੀ	57
ਪਿੱਪਲ ਦਿਆ ਪੱਤਿਆ ਓਇ	59
ਢੌਲਿਆ ਮਕਾਨ ਹੋਇਆ ਆਲੂਣਾ ਤਬਾਹ ਏ	60
ਵਗਦੀ ਨਦੀ ਦੇ ਠੰਢੇ ਨੀਰ	61
ਅੱਗ ਦੀ ਲਾਟ ਬਣ ਜਾਈਂ ਨੀ	63
ਚੰਨਾ ਸੂਰਜਾ ਤੂੰ ਵੇਖ	64
ਇਹ ਦੁਨੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕਮਦਿਲਿਆਂ ਦੀ	65
ਸਾਨੂੰ ਮੇੜ ਦਿਓ ਰੰਗਲਾ ਪੰਜਾਬ	67
ਬੱਸ ਕਰ ਜੀ ਹੁਣ ਬੱਸ ਕਰ ਜੀ	68
ਨਾਗ ਨਿਵਾਸਾਂ ਦੇ ਰਹਿ ਨੀ ਜਿੰਦੇ	70
ਨੀ ਜਿੰਦੇ ਮੇਰੀਏ	72
ਗਾਜ਼ਲਾਂ	73-104

ਮੇਰੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ

-ਸੁਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੂਰ

ਗੁਰਭਜਨ ਗੱਲ ਦੇ ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹੀ 'ਬੋਲ ਮਿੱਟੀ ਦਿਆ ਬਾਵਿਆ' ਬਾਰੇ
ਗੱਲ ਮੈਂ ਉਹਦੇ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਿਆਰਾਂ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ

ਸਾਰੇ ਚੌਂਕ ਚੁਪਸਤੇ ਮੱਲੇ ਕਾਲੇ ਫਨੀਅਰ ਨਾਗਾਂ ਨੇ।
ਯਤਨ ਕਰਾਂ ਕਿ ਕੀਲ ਲਵਾਂ ਮੈਂ ਗਜ਼ਲਾਂ ਤੇ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਨਾਲ।

*

ਐਵੇਂ ਭਰਮ ਜਿਹਾ ਇਕ ਮਨ ਨੂੰ ਚੌਵੀਂ ਘੱਟੇ ਛੰਗਦਾ ਏ,
ਪੱਥਰਾਂ ਨੂੰ ਪਿਘਲਾ ਸਕਦਾ ਮੈਂ ਗਜ਼ਲਾਂ ਤੇ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਨਾਲ।

ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹੀ ਵਿਚ ਉਸਦੀਆਂ ਨਜ਼ਮਾਂ, ਗੀਤ ਤੇ ਗਜ਼ਲਾਂ ਹਨ। ਉਸਦੇ
ਇਹ ਸ਼ਿਆਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਬਿੰਦੂ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ
ਆਪਣੇ ਕਾਵਿ ਨੂੰ ਜਿਸ ਉਦੇਸ਼ ਤੇ ਜਿਸ ਯਥਾਰਥ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਕਰਦਾ ਹੈ,
ਉਸਦਾ ਉਲੇਖ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਰਾਂ ਵਿਚ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਸ਼ਿਆਰ ਵਿਚ ਉਹ
ਫਨੀਅਰ ਨਾਗਾਂ ਨੂੰ ਕੀਲਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪਰ ਦੂਜੇ ਵਿਚ ਪੱਥਰਾਂ
ਨੂੰ ਪਿਘਲਾ ਸਕਣ ਦਾ ਉਸ ਨੂੰ ਭਰਮ ਜਿਹਾ ਹੈ। ਇਉਂ ਉਸਦਾ ਕਾਵਿ ਇਸ
ਯਤਨ ਦੇ ਭਰਮ 'ਚੋਂ ਸਿਰਜਣਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਸ ਯਤਨ ਤੇ ਭਰਮ
ਦੀ ਹੀ ਗੱਲ ਕਰਾਂਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹੀ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਕਾਵਿ ਪੰਜਾਬ ਤੇ
ਸੰਤਾਪ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਯਤਨ ਤੇ ਭਰਮ ਨੂੰ ਉਸ ਸੰਤਾਪ
'ਚੋਂ ਉਪਜੀ ਚੇਤਨਾ ਹੀ ਸੁਦਿੜ ਕਰਨਾ ਚੁਰੂਗੀ ਹੈ। ਇਉਂ ਯਤਨ ਤੇ ਭਰਮ ਉਸ
ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਵੀ ਦੋ ਪੱਖ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲੇ ਪੱਖ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਨ ਲਈ
ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਾਵਿ-ਸਤਰਾਂ ਲਈਆ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਮੇਰੀ ਚੀਜ਼ ਸੁਣਦਿਆ ਲੋਕੋ ਜਾਗ ਅਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਵੀ ਕਰ,
ਸੁੱਤਿਆਂ ਸੁੱਤਿਆਂ ਇਹ ਨਾ ਮੁੱਕਣੀ ਗਾਮ ਦੀ ਕਾਲੀ ਰਾਤ ਮੀਆਂ।

ਆਪੇ ਆਪਣਾ ਜ਼ਹਿਰ ਪਿਆਲਾ ਪੀਣਾ ਪੈਣੈਂ ਹਮਸਫਰੇ,
ਹਰ ਵਾਗੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਰਾਤਾਂ ਤੇ ਸੁਕਰਾਤ ਮੀਆਂ।

ਇਹ ਸਤਰਾਂ ਉਸ ਯਤਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹਨ ਜਿਸ ਦਾ ਆਰੰਭ ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਤੇ ਧਾਰਨਾ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸਮੱਸਿਆ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਹੀ ਸੰਬੰਧਨ ਵੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਦੋਂ ਕਵੀ ਚੀਜ਼ ਵੀ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਰਮਦ ਵੀ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬੁੱਲਾ ਵੀ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਕਾਵਿ ਥੋਲ ਬੁੱਲ੍ਹੇ ਦੇ ਅੰਦਾਜ਼ ਤੇ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਢਲਣ ਲੱਗਦੇ ਹਨ:

ਬੱਸ ਕਰ ਜੀ, ਹੁਣ ਬੱਸ ਕਰ ਜੀ।
ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਅਕਲ ਨੂੰ ਵੱਸ ਕਰ ਜੀ।
ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਪਾਣੀ ਸੂਕ ਰਹੇ।
ਅਸੀਂ ਪਾਣੀ ਪਾਣੀ ਕੂਕ ਰਹੇ।
ਨਾ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹੱਥ ਬੰਦੂਕ ਰਹੇ।
ਕੋਈ, ਮੁੱਦਤ ਵੇਖਿਆ ਹੱਸ ਕਰ ਜੀ...

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸੰਤਾਪ ਨਾਲ ਇਕ ਪੱਖ 'ਭਰਮ' ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰਭਜਨ ਗਿੱਲ ਦੇ ਕਾਵਿ ਵਿਚ 'ਭਰਮ' ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵੀ ਇਸੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਅਪੂਰਤੀ, ਅਨਿਰਣਾ, ਉਦਾਸੀ, ਤਣਾਓ ਸੰਬੰਧਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਵਹਾਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਗੁਰਭਜਨ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਇਕ ਅਹਿਸਾਸ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਉਪਰਲੇ ਰਾਜ-ਪ੍ਰਬੰਧ ਤੋਂ ਜੋ ਆਸ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਉਸਦੀ ਪੂਰਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਉਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਇਕ 'ਭਰਮ' ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਗੁਜ਼ਲਾਂ ਤੇ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪੱਥਰਾਂ ਨੂੰ ਪਿਘਲਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਜੇ ਕਾਵਿ ਰੂਪ ਪਾਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਹੈ:

ਤੁਸੀਂ ਉਲੜਾ ਲਿਆ ਸਾਨੂੰ ਹਿਸਾਬਾਂ ਤੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਚ,
ਕੋਈ ਵੀ ਫਰਕ ਨਾ ਜਾਪੇ ਸੁਆਲਾਂ ਤੇ ਜੁਆਬਾਂ ਵਿਚ।

ਜਦੋਂ ਦੇ ਜੰਗਲੀ ਬੂਟੇ ਨੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਹੱਥ ਲੱਗੇ ਨੇ,
ਉਦੋਂ ਦੀ ਮਹਿਕ ਮੋਈ ਹੈ ਬਗੀਚੇ ਦੇ ਗੁਲਾਬਾਂ ਵਿਚ।

ਵਗਦੀ ਨਦੀ ਦੇ ਠੰਢੇ ਨੌਰ,
ਰਾਜਿਓ ਕਿੱਧਰ ਗਏ।
ਭੈਣਾ ਦੇ ਸੋਹਣੇ ਸੋਹਣੇ ਵੀਰ,
ਰਾਜਿਓ ਕਿਧਰ ਗਏ?

ਜਦੋਂ ਇਹ 'ਭਰਮ' ਟੁੱਟਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਯਤਨ
ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਲਈ ਇਹ ਚੇਤਨਾ ਦੇ ਹੀ ਦੋ ਅਜਿਹੇ
ਪੱਖ ਹਨ, ਜੋ ਉਸ ਦੀ ਸਿਰਜਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹਨ। ਅਜਿਹੀ
ਚੇਤਨਾ ਪੰਜਾਬ ਬਾਰੇ ਲਿਖੀ ਕਾਫ਼ੀ ਕਵਿਤਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੈ। ਪਰ ਗੁਰਭਜਨ
ਗਿੱਲ ਦੇ ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹੀ ਦੀ ਜੋ ਵੱਡੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਸੰਬੰਧ ਉਸਦੀ
ਕਾਵਿ-ਵਿਧਾ ਨਾਲ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਉਹ ਚੇਤੰਨ ਤੇਰ 'ਤੇ ਜਦੋਂ ਉਸ ਲੋਕ-ਕਾਵਿ
ਤੇ ਪਰੰਪਰਾ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣ ਚੁੱਕੇ ਕਾਵਿ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਤੇ ਰੂਪ ਅਪਣਾਉਂਦਾ ਹੈ
ਤਾਂ ਉਹ ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹੀ ਦਾ ਚਰਚਿਤ ਕਾਵਿ ਸਿਰਜਦਾ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ
ਉਸ ਪੀੜਾ ਨੂੰ ਲਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਲੋਕ ਸਮੂਹ ਨਾਲ ਪਿੰਡਾਂ ਤੱਕ ਸਾਧਾਰਨ ਬੰਦਿਆਂ
ਤੱਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਉਸ ਪੀੜ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਲੋਕ ਗੀਤਾਂ ਵਿਚ
ਢਾਲ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲ ਤੇਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਕੱਲ ਨੂੰ ਇਹੀ ਸਤਗਾਂ
ਲੋਕ ਪਿੜਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਜਾਣਗੀਆਂ:

ਕਿਕਲੀ ਕਲੀਰ ਦੀ ਬਈ ਕਿਕਲੀ ਕਲੀਰ ਦੀ।
ਲੀਰੋ ਲੀਰੋ ਚੁੰਨੀ ਮੇਰੀ ਪਾਟੀ ਪੱਗ ਵੀਰ ਦੀ।

*

ਖੰਭ ਖਿੱਲਰੇ ਨੇ ਕਾਵਾਂ ਦੇ।
ਰੋਕ ਲਉ ਨਿਸ਼ਾਨੇਬਾਜ਼ੀਆਂ,
ਪੁੱਤ ਮੁੱਕ ਚੱਲੇ ਮਾਵਾਂ ਦੇ।

ਇਉਂ ਗੁਰਭਜਨ ਗਿੱਲ ਜਿਸ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗੀਤਕ-ਕਾਵਿ ਦੀ ਇਸ
ਸੰਗ੍ਰਹੀ ਵਿਚ ਸਿਰਜਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਭ ਤੋਂ ਧਿਆਨਯੋਗ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ
ਵੀ ਕਈ ਵਾਰ ਆਪੁਨਿਕ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਲੋਕ-
ਕਾਵਿ ਜਾਂ ਲੋਕ ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗੀਤਕ ਕਾਵਿ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਨ,

ਪਰ ਬਹੁਤੀ ਵਾਰੀ ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਸਥਿਤੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਉਹ ਸਿਧਾਂਤਕ ਗੱਲਾਂ ਵੀ ਉਸੇ ਸੌਲੀ ਵਿਚ ਕਰਨ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਬਜਨ ਗਿੱਲ ਇਸ ਗੱਲ ਵਲੋਂ ਚੇਤਨ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਤ੍ਰਾਮਦਿਕ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਪੀੜਾ ਨੂੰ ਉਸ ਪ੍ਰਗੀਤਕ-ਕਾਵਿ ਦੀ ਸੌਲੀ ਵਿਚ ਢਾਲਣਾ ਕਿਵੇਂ ਹੈ।

ਉਹ ਸਿਰਫ਼ ਇਸ ਕਾਵਿ-ਵਿਧਾ ਦੇ ਰੂਪਾਂਤਰਣ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰੁੱਝਿਆ ਹੋਇਆ। ਉਸਦਾ ਇਕ ਰੂਪਾਂਤਰਣ ਹੋਰ ਵੀ ਧਿਆਨਯੋਗ ਹੈ। ਉਸ ਨਾਲ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਥਿਤੀਆਂ ਜਾਂ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਚੇਤਨਾ ਵੀ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੰਬੰਧਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਸਮਕਾਲੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਮੇਟਾਫਰ ਜਾਂ ਪ੍ਰਤੀਕ ਕਈ ਵਾਰ ਅਤੀਤ ਵਿਚੋਂ ਭਲੀਭਾਂਤ ਲੱਭ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਤੁਲਨਾਤਮਿਕਤਾ ਵੀ ਪੈਦਾ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਮੁੱਲ ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਗੁਰਬਜਨ ਗਿੱਲ ਲਿਖਦਾ ਹੈ:

ਨਾਗ ਨਿਵਾਸਾਂ ਦੇ ਗਹਿ ਨੀ ਜਿੰਦੇ,
ਨਾਗ ਨਿਵਾਸਾਂ ਦੇ ਗਹਿ।
ਸਿਰ ਤੇ ਪੈਣ ਵਦਾਨ ਹਥੋੜੇ,
ਔਖੀ ਸੌਖੀ ਸਹਿ ਨੀ ਜਿੰਦੇ
ਔਖੀ ਸੌਖੀ ਸਹਿ

ਨਾ ਵੱਸ ਤੇਰੇ ਨਾ ਵੱਸ ਮੇਰੇ,
ਹੱਸਣਾ, ਰੋਣਾ, ਗਾਉਣਾ।
ਤੁਰੀਏ ਵੀ ਤਾਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਉੱਤੇ,
ਕੰਭਿਆਂ ਦੀ ਸੇਜ ਵਿਛਾਉਣਾ।
ਚੁੱਪ ਚੁਪੀਤੇ ਹਾਓਕੇ ਭਰੀਏ,
ਸਕੀਏ ਕੁਝ ਨਾ ਕਹਿ ਨੀ ਜਿੰਦੇ।
ਨਾਗ ਨਿਵਾਸਾਂ ਦੇ ਗਹਿ।

ਇਹ ਕਾਵਿ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ “ਮਿੱਤਰ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਹਾਲ ਮੁਗੀਦਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ” ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਤੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਚੇਤਨਾ ਨਾਲ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਇਕ ਪੁਲ ਸਥਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਉਂ ਉਸਦਾ ਕਾਵਿ ਵਰਤਮਾਨ ਦੇ ਬਿੱਦੂ ਤੋਂ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਤ੍ਰਾਮਦੀ ਨੂੰ ਵੱਡੇਰੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਵੇਖਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਤ੍ਰਾਮਦੀ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਉਦਾਸੀ, ਪੀੜਾ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਤਾਂ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਉਸ ਵਿਚ ਚੇਤਨਾ ਨੂੰ ਪੱਕੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਕੜ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ, ਸਗੋਂ ਸੰਘਰਸ਼ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਕਰਾ ਕੇ ਅੱਗੇ ਤੋਰਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰਭਜਨ ਦੇ ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੇ ਇਕ ਹੋਰ ਪੱਖ ਬਾਰੇ ਸੰਕੇਤ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਪੀੜਾ ਨੂੰ ਉਸਨੇ ਕਿਧਰੇ ਸਿੱਧੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿਧਰੇ ਉਪਰੋਕਤ ਕਿਸਮ ਦੇ ਰੂਪਾਂਤਰਣ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਿਧਰੇ ਉਸ ਨੇ ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਜਗਤ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਸੰਸਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਝਾਸਦੀ ਦਾ ਬਿੱਬ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਜਦੋਂ ਇਸ ਵਿਧੀ ਨਾਲ ਬਿੱਬਾਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਝਾਸਦੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਦਾ ਕਾਵਿ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਝਾਸਦੀ ਦੇ ਅਹਿਸਾਸ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਕਾਵਿ-ਸੁਹਜ ਤੇ ਬਿਬਾਵਲੀ ਵਧੇਰੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਗੁਰਭਜਨ ਗਿੱਲ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਹੈ। ਉਸਦੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਤਰਾਂ ਪੜ੍ਹੋ:

ਮੋਈਆਂ ਘੁੱਗੀਆਂ ਚੇਤੇ ਆਈਆਂ ਬਿਸਤਰ ਉਤੇ ਬਹਿੰਦਿਆਂ।
ਰਾਤ ਲੰਘਾਈ ਕੰਭਿਆਂ ਉਤੇ ਉਸਲਵੱਟੇ ਸਹਿੰਦਿਆਂ।
ਅੱਗ ਵੀ ਸਾਜੇ ਠੰਢ ਵੀ ਠਾਰੇ ਜੰਤ ਜਨੌਰਾਂ ਦਾ ਵੀ ਭਰ
ਕੱਲੀ ਜਾਨ ਨੂੰ ਲੱਖਾਂ ਕਜੀਏ ਜੰਗਲ ਦੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ।

*

ਏਥੇ ਉੱਡ ਜੋ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾਓ
ਨੀ ਚਿੜੀਓ ਮਰ ਜਾਣੀਓ।
ਅੱਗ ਬਲਦੀ ਏ ਖੰਭਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਓ
ਨੀ ਚਿੜੀਓ ਮਰ ਜਾਣੀਓ।

*

ਕੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਗੀ ਫੇਰ ਨਾ ਭਿੱਗਣਗੇ ਆਲੁਣੇ।
ਚਿੜੀਆਂ ਨੇ ਫੇਰ ਕਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਨੇ ਬੋਟ ਪਾਲਣੇ।

ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਝਾਸਦੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਤ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਕਾਵਿ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਦੁਹਰਾਅ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਸ਼ੈਲੀ ਦਾ ਅੰਤਰ ਕਾਫ਼ੀ ਘੱਟ ਪਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਥੇ ਕਿਸ ਕਵੀ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਜਾਂ ਤਾਂ ਲੋਕ ਗੀਤਾਂ ਵਾਲੇ ਰੂਪਾਂਤਰਣ ਵਿਚ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸ ਕਾਵਿ ਵਿਚ ਜੋ ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ ਬਿਬਾਵਲੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਬੰਧਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਨਜ਼ਮ ਲਿਖ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ, ਭਾਵੇਂ ਗੀਤ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਗਾਜ਼ਲ ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਗੀਤਕ ਅਹਿਸਾਸ ਜਾਂ ਪ੍ਰਗੀਤਕ ਚੇਤਨਾ ਬਹੁਤ ਛੂਝੀ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ

ਕਾਵਿ-ਵਿਧਾ ਦਾ ਫਿਕਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਉਹ ਨਜ਼ਮ ਲਿਖਣ ਲੱਗਿਆ ਵੀ ਕਈ ਆਪੁਨਿਕ ਕਵੀਆਂ ਵਾਂਗ ਉਸ ਨੂੰ ਵਾਰਤਕ ਦੇ ਦਾਇਰੇ 'ਚੋਂ ਮਨੁੱਖੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਲੈਂਦਾ। ਉਸ ਦੇ ਰਿਦਮ, ਉਸ ਦੀ ਕਾਵਿ-ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਵਿ-ਸੰਗਹਿ ਵੀ ਉਸਦੀ ਅਜਿਹੀ ਕਾਵਿ-ਵਿਧਾ ਦੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਮੀਤ ਪ੍ਰਣਾਨ

ਬਾਰਤੀ ਸਾਹਿਤਯ ਅਕਾਦਮੀ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ

- ਸੁਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੁਰ (ਡਾ.)

ਬੋਲ ਮਿੱਟੀ ਦਿਆ ਬਾਵਿਆ

ਬੋਲ ਮਿੱਟੀ ਦਿਆ ਬਾਵਿਆ।
ਤੇਰਾ ਹਾਸਾ ਕਿਸ ਨੇ ਖਾ ਲਿਆ।

ਤੂੰ ਡਰਦਾ ਏਂ ਜਾਂ ਸੋਚ ਰਿਹੈਂ,
ਤੂੰ ਸੋਚ ਰਿਹੈ ਜਾਂ ਮਰ ਚੁਕਿਐਂ,
ਕੁਝ ਦੱਸ ਤਾਂ ਮਿੱਟੀ ਦਿਆ ਬਾਵਿਆ।

ਤੂੰ ਲੀਰੋ ਲੀਰ ਕਿਤਾਬ ਜਿਹਾ।
ਕਿਸੇ ਗੋਲੀ ਵਿੰਨੇ ਉਕਾਬ ਜਿਹਾ।
ਕੋਈ ਚੰਦਰਾ ਸੁਪਨਾ ਤੱਕਿਆ ਹੈ...?

ਤੂੰ ਉੱਜੜਿਆਂ ਖੂਹ ਕੋਈ ਵੇਖਿਆ ਹੈ,
ਜਾਂ ਪੁੱਠਾ ਚੱਕਰ ਟਿੱਡਾਂ ਦਾ।
ਕਿਤੇ ਖੱਲੜੀ ਲਹਿੰਦੀ ਵੇਖੀ ਆ,
ਜਾਂ ਉੱਤਰਿਆ ਮੂੰਹ ਪਿੰਡਾਂ ਦਾ।
ਤੂੰ ਕਾਹਤੋਂ ਹੈ ਉਪਰਾਂ ਜਿਹਾ,
ਕੁਝ ਦੱਸ ਤਾਂ ਮਿੱਟੀ ਦਿਆ ਬਾਵਿਆ।

ਜੋ ਚਾਨਣ ਦਾ ਰਖਵਾਲਾ ਸੀ,
ਉਹਦੇ ਆਲ ਦੁਆਲ ਹਨ੍ਹੇਰੇ ਨੇ।
ਜੋ ਆਪ ਉਸਾਰਨ ਵਾਲਾ ਸੀ,
ਉਹਦੇ ਢਹਿੰਦੇ ਜਾਣ ਬਨੇਰੇ ਨੇ।
ਕੁਝ ਦੱਸ ਤਾਂ ਮਿੱਟੀ ਦਿਆ ਬਾਵਿਆ।
ਤੇਰੇ ਬੋਲਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਖਾ ਲਿਆ।

ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਪੈਲੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਸਰੋਆ ਸਨ,
ਕਣਕਾਂ ਸਨ ਮੂਬ ਬਹਾਰਾਂ ਸਨ।
ਗੱਭਰੂ ਸਨ ਸਰੂਆਂ ਵਾਂਗ ਖੜ੍ਹੇ,
ਤੇ ਗੁੜ ਮਿੱਠੀਆਂ ਮੁਟਿਆਰਾਂ ਸਨ।
ਨਾ ਗੱਭਰੂ ਨਾ ਮੁਟਿਆਰਾਂ ਹਨ।
ਨਾ ਖੇਤਾਂ ਵਿਚ ਬਹਾਰਾਂ ਹਨ।
ਸਰੋਆਂ ਦੀ ਪੀਲੱਤਣ ਚਿਹਰਿਆਂ ਤੇ,
ਫਸਲਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਹਨ।

ਘਰ ਘਰ ਦੇ ਚੁਫੇਰ ਦੀਵਾਰਾਂ ਨੇ
ਲੱਗੀਆਂ ਕੰਡਿਆਲੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਨੇ।
ਬੰਦ ਬੂਹੇ ਹੇਠੋਂ ਆ ਧਮਕਣ,
ਨਿੱਤ ਰੱਤ ਭਿੱਜੀਆਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਨੇ।
ਤੂੰ ਵੀ ਪੜ੍ਹਦੇਂ ਮਿੱਟੀ ਦਿਆ ਬਾਵਿਆ?
ਕੁਝ ਦੱਸ ਖਾਂ ਮਿੱਟੀ ਦਿਆ ਬਾਵਿਆ?

ਕਈ ਮਾਂਦਰੀ ਸੱਪ ਨੂੰ ਕੀਲ ਮਰੇ।
ਹੱਕ ਦੱਸਦੇ ਕਈ ਵਕੀਲ ਮਰੇ।
ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਏਦਾਂ ਲੱਗਦਾ ਹੈ,
ਹਰ ਵਾਰੀ ਸਿਰਫ ਦਲੀਲ ਮਰੇ।
ਤੂੰ ਕੀ ਸੋਚਦੈਂ ਮਿੱਟੀ ਦਿਆ ਬਾਵਿਆ?
ਤੇਰਾ ਹਾਸਾ ਕਿਸ ਨੇ ਖਾ ਲਿਆ?

ਜਿਸ ਰਕਤ-ਨਦੀ ਵਿਚ ਠਿੱਲ ਪਏ ਹਾਂ,
ਉਰਵਾਰ ਪਾਰ ਨਾ ਥਾਹ ਲੱਗਦੀ।
ਕਿਧਰੋਂ ਦੀ ਵਾਧਸ ਪਰਤਾਂਗੇ,
ਹੁਣ ਨੁਰੇ ਵਿਚ ਨਾ ਰਾਹ ਲੱਭਦੀ।

ਕੁਝ ਦੱਸ ਤਾਂ ਮਿੱਟੀ ਦਿਆ ਬਾਵਿਆ।
ਸਾਡਾ ਸੂਰਜ ਕਿਸ ਨੇ ਖਾ ਲਿਆ।
ਕੀਹਨੇ ਰਾਹਾਂ ਵਿਚ ਉਲੜਾ ਲਿਆ।

ਕੁਝ ਵਰਿਆਂ ਤੋਂ ਇੱਝ ਹੋਇਆ ਹੈ,
ਨਾ ਜੀਦੇ ਹਾਂ ਨਾ ਮਰਦੇ ਹਾਂ।
ਨਾ ਤੁਰਦੇ ਹਾਂ ਨਾ ਬਹਿੰਦੇ ਹਾਂ।
ਫਿਰ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ?
ਦਿਨ ਦੀਵੀਂ ਡਰਾਉਣੇ ਸੁਪਨੇ ਤੋਂ,
ਅਸੀਂ ਰਾਤ ਪਿਆਂ ਵੀ ਡਰਦੇ ਹਾਂ।
ਤੂੰ ਵੀ ਡਰਦੇ ਮਿੱਟੀ ਦਿਆ ਬਾਵਿਆ।
ਤੂੰ ਵੀ ਮਰਦੈ ਮਿੱਟੀ ਦਿਆ ਬਾਵਿਆ।

ਹੁਣ ਉਲੜੀ ਏਦਾਂ ਭਾਣੀ ਹੈ।
ਅੱਗੇ ਅੱਗ ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਪਾਣੀ ਹੈ।
ਸੱਜੇ ਖੱਬੇ ਦੇ ਰਾਹ ਬੰਦ ਹੋਏ,
ਕਿੱਥੇ ਕੁਕ ਗਈ ਆਣ ਕਹਾਣੀ ਹੈ।
ਤੂੰਹੀਉਂ ਦੱਸ ਤਾਂ ਮਿੱਟੀ ਦਿਆ ਬਾਵਿਆ।
ਸਾਡੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਸ ਖਾ ਲਿਆ।

ਮੜ੍ਹੀਆਂ ਤੇ ਕਬਰਾਂ ਮੱਲੀ ਜੋ,
ਜ਼ਰਖੇਜ਼ ਜਮੀਨ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹੈ।
ਗੀਤਾਂ ਦੀ ਸੁਰ ਵੀ ਉੱਖੜੀ ਹੈ,
ਤੇ ਟੁੱਟ ਗਈ ਤਾਰ ਰਬਾਬ ਦੀ ਹੈ।
ਅੱਜ ਘੋੜੇ ਦੇ ਸੁੰਮਾਂ ਮਿੱਧ ਸੁੱਟੀ,
ਹਰ ਖਿੜਦੀ ਕਲੀ ਗੁਲਾਬ ਦੀ ਹੈ।
ਕਿੱਥੇ ਜਾਏਂਗਾ ਮਿੱਟੀ ਦਿਆ ਬਾਵਿਆ।
ਕੁਝ ਬੋਲ ਮਿੱਟੀ ਦਿਆ ਬਾਵਿਆ।

•

ਪੱਖਰ ਦੇਸ਼

ਪੱਖਰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਪੱਖਰ ਲੋਕੋ !
ਮੈਂ ਪੁੱਛਦਾ ਹਾਂ !
ਆਪੇ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਦੇ ਨਾਲ,
ਹੱਸਣਾ ਚਾਹੋ, ਹੱਸ ਸਕਦੇ ਹੋ?
ਰੈਣਾ ਚਾਹੋ, ਰੋ ਸਕਦੇ ਹੋ?
ਲੱਖਾਂ ਵਾਰ ਤਰੌਂਕੇ ਮਾਰੋ
ਲੋਹੇ ਦਾ ਬਣ ਚੋ ਸਕਦੇ ਹੋ?

ਆਪਣੇ ਝੂਨ ਚ ਤਨ ਦੀ ਮਿੱਟੀ,
ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਗੋ ਸਕਦੇ ਹੋ?
ਘਾਹ ਦੀ ਪੰਡ ਦੇ ਬਦਲੇ ਦੇ ਵਿਚ,
ਸ਼ੇਰ ਨੂੰ ਝੂਹੇ ਜੋ ਸਕਦੇ ਹੋ?

ਨਹੀਂ! ਨਹੀਂ! ਸੰਤਾਪੇ ਲੋਕੋ,
ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਸੰਭਵ ਹੀ ਨਹੀਂ।
ਅੰਦਰ ਵੜ ਕੇ ਹੱਸ ਸਕਦੇ ਹੋ।
ਅੰਦਰ ਵੜ ਕੇ ਰੋ ਸਕਦੇ ਹੋ।

•

ਪਛਤਾਵੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ

ਆਓ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹੀਏ!
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਮਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋਗੀਆਂ, ਅਹਿਸਾਸ ਨੇ।
ਚੁੱਪ ਕੀਤੇ ਹਾਉਕਿਆਂ ਵਿਚ ਬੀਡ ਗਏ ਇਤਿਹਾਸ ਨੇ।

ਆਓ ਸਫੇ ਪਲਟੀਏ।
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਸਾਡੀਆਂ ਗੀਝਾਂ ਤੇ ਸੁਪਨੇ ਸੰਸਕਾਰ।
ਕਤਲ ਹੋਏ ਬਾਰ-ਬਾਰ।
ਹਰ ਇਕ ਅੱਖਰ ਮਿੱਤਰ-ਮਾਰ।
ਉੱਡਦੇ ਖੰਬਾਂ ਦੀ ਡਾਰ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਫ਼ਿਆਂ ਦਾ ਚਲੇ ਹੁਣ ਭੋਗ ਪਾਈਏ।
ਅੱਗੇ ਆਈਏ।
ਆਉ ਮਿੱਤਰੋ ਗੀਤ ਗਾਈਏ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਗੁਟਕਦੀਆਂ ਘੁੱਗੀਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਜ਼ ਹੈ।
ਸੰਘ ਦੇ ਵਿਚ ਅਟਕੀ ਹੋਈ ਦਿਲਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਹੈ।
ਏਸ ਪਲ ਤਾਂ ਦਿਲ ਦੀ ਧੜਕਣ ਹੀ ਸੁਗੀਲਾ ਸਾਜ਼ ਹੈ।
ਧੜਕਣਾਂ ਲਬਰੇਜ਼ ਸੁੱਚੇ ਗੀਤ ਗਾਈਏ।

ਸਾਜ਼ ਤੇ ਆਵਾਜ਼ ਦਾ ਸੁਰ-ਮੇਲ ਕਰੀਏ।
ਸੁਨੇ ਸਫ਼ਿਆਂ ਵਿਚ ਸੂਰੇ ਰੰਗ ਭਰੀਏ।
ਆਪਣੀ ਆਵਾਜ਼ ਤੋਂ ਆਪੇ ਨਾ ਛਰੀਏ।
ਅੱਜ ਜੇ ਪਰਛਾਵਿਆਂ ਤੋਂ ਖੁਦ ਭਰਾਂਗੇ।
ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਪਛਤਾਵਿਆਂ ਨੂੰ ਕੀ ਕਰਾਂਗੇ।

*

ਮਾਵਾਂ ਭੈਣਾਂ ਉਦਾਸ ਨੇ

ਮਾਵਾਂ ਬਹੁਤ ਉਦਾਸ ਨੇ।
ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਘਰੀਂ ਨਹੀਂ ਪਰਤੇ,
ਜੰਗਲਾਂ ਦੇ ਰਾਹ ਤੁਰ ਪਏ ਨੇ।

ਮਾਵਾਂ ਬਹੁਤ ਉਦਾਸ ਨੇ।
ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੱਚੀ ਉਮਰੇ,
ਸੋਹਣੇ ਲੀੜੇ ਪਾ ਕੇ,
ਪੁੱਤਰ ਸਕੂਲੇ ਤੋਰੇ ਸਨ।
ਸਕੂਲਾਂ ਤੋਂ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚ,
ਤੇ ਕਾਲਜਾਂ ਤੋਂ...
ਉਹ ਅੰਨ੍ਹੇ ਖੂਹ ਵੱਲ ਕਿਉਂ ਤੁਰ ਗਏ?

ਭੈਣਾਂ ਬਹੁਤ ਉਦਾਸ ਨੇ।
ਰੱਖੜੀਆਂ ਵਾਲੇ ਗੁੱਟ ਉਡੀਕਦੀਆਂ,
ਘਰੀਂ ਬੇਠੀਆਂ ਸੋਚਦੀਆਂ ਨੇ।
ਇਹ ਕੈਸੀ ਲਾਮ ਲੱਗੀ ਹੈ,
ਨਾ ਵੀਰ ਮੁੜੇ ਨੇ,
ਨਾ ਸੂਹੇ ਚੀਰੇ ਵਾਲਾ।
ਉਹ ਕਾਲੇ ਜੰਗਲ ਵੱਲ ਕਿਉਂ ਤੁਰ ਗਏ?

ਧਰਤੀ, ਮਾਂ, ਰੁੱਖ, ਚਿੜੀਆਂ ਪਰਿਦੇ,
ਰੌਣਕਾਂ ਮੰਗਦੇ ਨੇ।
ਮਾਵਾਂ ਪੁੱਤ ਲੱਭਦੀਆਂ ਨੇ।
ਤੇ ਭੈਣਾਂ ਵੀਰ
ਸਾਰੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਖੂਹ ਵੱਲ ਕਿਉਂ ਤੁਰ ਗਏ?

•

ਕਾਲੀ ਬਾਰਸ਼

(ਇਰਾਕ - ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਜੰਗ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ)

ਕਾਲੀਆਂ ਜੀਭਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਜਦ ਦੀ ਜੰਗ ਲਾਈ ਹੈ,
ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦਾ ਮੀਂਹ ਵਰਦਾ ਹੈ।

ਤੇਲ ਦਿਆਂ ਖੂਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗ ਦੀ ਭੇਟਾ ਕਰਕੇ।
ਧੂਆਂ ਧੂਆਂ ਕੀਤਾ, ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਡਰ ਕੇ।
ਗੋਰੀ ਚਮੜੀ ਨੇ ਜਿੱਦਣ ਦੀ ਅੱਗ ਲਾਈ ਹੈ।

ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਜਾਨ ਦੇ ਵੈਰੀ,
ਦੇਵੇਂ ਹਲਕੇ ਹੋਏ ਕੁੱਤੇ।
ਅਕਲਾਂ ਵਾਲੇ ਕਿੱਥੇ ਸੁੱਤੇ?

ਪਰਮ ਰਿਆਸਤ ਤੀਜੀ ਗੋਲੀ।
ਤਿੰਨਾਂ ਰਲ ਕੇ ਜਿੰਦਗੀ ਰੋਲੀ।

ਕਾਲੀ ਬਾਰਸ਼ ਵੱਸਦੇ ਰਸਦੇ ਘਰਾਂ ਤੇ ਵਰਦੀ।
ਪਲ ਵਿਚ ਹੱਸਦੇ ਚਿਹਰੇ ਵਿਹੜੇ ਖੰਡਰ ਕਰਦੀ।
ਕਾਲੀ ਬਾਰਸ਼ ਅੱਗ ਤੋਂ ਗੋਲੀ ਤੋਂ ਨਾ ਡਰਦੀ।
ਕਾਲੀ ਬਾਰਸ਼ ਕਾਲੇ ਮਨ ਦੀ ਬੁਰਛਾ ਗਰਦੀ।

ਅਕਲ ਹੀਟਿਓ! ਕਾਲੇ ਮਨ ਦੇ ਗੋਰੇ ਲੋਕੇ।
ਨਵ-ਜਨਮੇ ਬਾਲਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਵੱਲ ਤਾਂ ਵੇਖੋ।
ਸੋਚੋ! ਕਿੱਸਰਾਂ ਕਾਲੇ ਮੀਂਹ ਵਿਚ ਬਾਹਰ ਆਉਣਗੇ?
ਕਿੱਝ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪੈਰ ਪਾਉਣਗੇ?

ਕਿੰਝ ਧਰਤੀ ਤੇ ਆ ਕੇ ਉਹ ਫਿਰ ਸਵਾਸ ਭਰਨਗੇ।
ਅੱਗ ਉਗਾਲਦੀ ਮਿੱਟੀ ਨੂੰ ਕਿੰਜ ਪਿਆਰ ਕਰਨਗੇ।

ਹੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਅਮਨ ਪਸੰਦੇ ਇਕ ਥਾਂ ਹੋਵੋ।
ਜੇ ਨਹੀਂ ਰੁਕਦੇ ਪਾਗਲ ਕੁੱਝੇ, ਰਲ ਕੇ ਰੋਵੋ।
ਕਾਲੀ ਰੱਤ ਦਾ ਕਾਲਾ ਮੀਂਹ ਜੇ
ਕੁੱਲ ਆਲਮ ਤੇ ਅੰਨ੍ਹਾ ਵਰਿਆ।
ਲੱਭਣਾ ਨਹੀਂ ਫਿਰ ਘਰਾਂ ਵਾਲਿਓ,
ਕਿਸੇ ਬਨੇਰੇ ਦੀਵਾ ਧਰਿਆ।

•

ਜੰਗਲ ਦੇ ਵਿਚ ਰਾਤ ਪਈ ਹੈ

ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਅੱਗ ਦੀਆਂ ਲਾਟਾਂ।
ਚੀਕਾਂ, ਕੂਕਾਂ ਤੇ ਕੁਰਲਾਟਾਂ।
ਅੱਗ ਦੀ ਲੰਮੀ ਲੀਕ ਨੇ ਵਾਟਾਂ।
ਜੰਗਲ ਦੇ ਵਿਚ ਰਾਤ ਪਈ ਹੈ।

ਪਿੰਡ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਬਣੇ ਨੇ ਜੰਗਲ।
ਹਬਿਆਰਾਂ ਦਾ ਹੋਵੇ ਦੰਗਲ।
ਸੋਚਾਂ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਸੰਗਲਾ।

ਹਉਕੇ ਭਰਨ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਛਾਵਾਂ।
ਛਾਤੀ ਬਾਲ ਲੁਕਾਵਣ ਮਾਵਾਂ।
ਸੋਚ ਰਿਹਾਂ ਮੈਂ ਕਿੱਧਰ ਜਾਵਾਂ।

ਜੰਗਲ ਦੀ ਅੱਗ ਫਿਰੀ ਚੁਫੇਰੇ।
ਲਗਾਰਾਂ ਪੱਤੇ ਲਾਟਾਂ ਘੇਰੇ।
ਵਧਦੇ ਜਾਂਦੇ ਘੋਰ ਹਨੇਰੇ।

ਕੇਹੋ ਨਿਕਰਮੇ ਫੁੱਲ ਖਿੜ੍ਹੇ ਨੇ।
ਵਿਚ ਬਗੀਚੇ ਸਾਨ੍ਹ ਭਿੜੇ ਨੇ।
ਮੂੰਹ ਦੇ ਉਲਟੇ ਗੋੜ ਗਿੜੇ ਨੇ।

ਰਾਤ ਬਰਾਤੇ ਸੁੰਨੀਆਂ ਗਲੀਆਂ।
ਮੂੰਨ ਦੀ ਮਹਿਦੀ ਜ਼ਮ੍ਮੀ ਤਲੀਆਂ।
ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜੀਆਂ ਕੌਮਲ ਕਲੀਆਂ।

ਪੈਂਦੀਆਂ ਨਾ ਰਾਤਾਂ ਨੂੰ ਬਾਤਾਂ।
ਕਿੰਨੀ ਦੂਰ ਗਈਆਂ ਪ੍ਰਭਾਤਾਂ।
ਸੁੱਕਦੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਕਲਮ ਦਵਾਤਾਂ।

ਜਸਮਾਂ ਦੀ ਇਹ ਦਰਦ ਕਹਾਣੀ।
ਹੋਈ ਜਾਵੇ ਰੋਜ਼ ਪੁਰਾਣੀ।
ਖੂਨ ਦਾ ਰੰਗ ਦਰਿਆ ਦਾ ਪਾਣੀ।

ਧੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਵਾਲਿਓ ਆਓ!
ਰੱਖੜੀਆਂ ਸੰਘੂਰ ਬਚਾਓ!
ਲੋਰੀ ਦਾ ਸੰਗੀਤ ਬਚਾਓ!

ਲੱਭੋ ਹੱਥ ਜੋ ਛਾਂਗੇ ਛਾਵਾਂ।
ਕੱਠੀਆਂ ਕਰੋ ਕਰੋੜਾਂ ਬਾਹਵਾਂ।
ਦੀਪ ਜਗਾਓ ਰੌਸ਼ਨ ਰਾਹਵਾਂ।
ਜੰਗਲ ਦੇ ਵਿਚ ਰਾਤ ਪਈ ਹੈ।

•

ਪਾਲਤੂ ਬਿੱਲੀਆਂ

ਇਹ ਜੋ ਦੋਧੇ ਵਸਤਰਾਂ ਵਾਲੀਆਂ,
ਸੰਸਦ ਭਵਨ ਦੀਆਂ ਕੁਰਸੀਆਂ 'ਤੇ,
ਟਪੂਸੀਆਂ ਮਾਰੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ।
ਸਭ ਪਾਲਤੂ ਬਿੱਲੀਆਂ ਹਨ।

ਇਹ ਸਭ ਦੁੱਧ ਪੀਣੀਆਂ ਹਨ।
ਬੇਗਾਨਾ ਦੁੱਧ ਪੀ ਕੇ ਮੁੱਛਾਂ ਪੂੰਝਦੀਆਂ,
ਲਿੱਸੇ ਨੂੰ ਘੂਰਦੀਆਂ,
ਤਕੜੇ ਤੌ ਤ੍ਰਹਿੰਦੀਆਂ,
ਟਿਕ ਕੇ ਨਾ ਬਹਿੰਦੀਆਂ,
ਇਹ ਸਭ ਪਾਲਤੂ ਬਿੱਲੀਆਂ ਹਨ।

ਰਾਜ ਸਿੰਘਾਸਨ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਲਈ,
ਇਹ ਕੁਝ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।
ਆਪਣੀਆਂ ਨਹੂੰਦਰਾਂ ਨਾਲ,
ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਕਸੇ ਨੂੰ, ਲੀਰੇ ਲੀਰ ਕਰ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।
ਕੌਮੀ ਝੰਡੇ ਨੂੰ ਤਾਰੇ ਤਾਰ।
ਮੁੱਕਦੀ ਗੱਲ, ਕੁਰਸੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ,
ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ, ਧੀਆਂ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਨੂੰ ਵੀ,
ਪੌੜੀ ਬਣਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

•

ਸੁਪਨੇ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦੇ

ਸ. ਜਗਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੱਸਵਾਲ ਦੇ ਨਾਂ

ਤੁਸੀਂ ਕਿਤੇ ਵੀ ਤੁਰੇ ਫਿਰੋ,
ਸੁਪਨੇ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦੇ।

ਓਹੀ ਪਿੰਡ ਕੱਚੇ ਪਹੇ ਫਿਰਨੀਆਂ,
ਅਲਕ ਵਹਿੜਕੇ ਮੌਲੇ ਬਲਦਾ,
ਮਾਰਨ ਖੰਡੀਆਂ ਗਾਈਆਂ,
ਫੰਡਰ ਝੋਟੀਆਂ ਤੂੜਰੇ ਸਾਨ੍ਹ,
ਸੁਪਨਿਆਂ ਚ ਮੌਰੂ ਪਾਊਂਦੇ ਫਿਰਦੇ ਹਨ।

ਤੁਸੀਂ ਕਿਤੇ ਵੀ ਚਲੇ ਜਾਓ,
ਬਚਪਨ 'ਚ ਵੇਖੀਆਂ,
ਦੁੱਧ ਰਿੜਕਦੀਆਂ ਸਵਾਣੀਆਂ,
ਚਾਟੀਆਂ ਮਧਾਣੀਆਂ,
ਦੰਦਾਂ ਤੋਂ ਬਰੈਰ ਦਾਦੀ,
ਪਾਊਂਦੀ ਏ ਕਹਾਣੀਆਂ।
ਕਦਮ ਕਦਮ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਤੁਰਦੀ।

ਤੁਸੀਂ ਚਾਹੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਬਸਿਤਕੋਟ ਹੋਵੋ,
ਦਿੱਲੀ, ਸ਼ਿਮਲੇ ਜਾਂ ਕਸ਼ਮੀਰ,
ਯੋਰਪ ਜਾਂ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸ਼ਹਿਰ,
ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੀ ਗਹਿਰ
ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਗ ਸੰਗ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਨਿੱਤ ਬਦਲਦੇ ਪਹਿਰਾਵਿਆਂ ਵਾਂਗ,
ਬੰਦਾ ਭੁਦ ਨੂੰ ਬਥੇਰਾ ਬਦਲਦਾ ਹੈ।
ਪਰ ਸੱਚ ਜਾਣਓ,
ਸੁਪਨੇ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦੇ।

ਸੁਪਨੇ ਆਦਮੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਜੀਦੇ ਹਨ।
ਸਵਾਸ ਲੈਂਦੇ ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਹੁੰਗਾਰੇ ਭਰਦੇ,
ਹਟਕੋਰੇ, ਨਿਹੋਰੇ,
ਫ਼ਿਕਰ ਤੇ ਝੋਰੇ,
ਸੁਪਨਿਆਂ ਵਿਚ ਅਕਸਰ,
ਮਿਲਦੇ ਗਿਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।
ਬੰਦਾ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ,
ਸੁਪਨੇ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦੇ।

•

ਸਾਡੇ ਆਪਣੇ ਵੇਖਦਿਆਂ

ਵੇਖ ਲਈ,
ਸਾਡੇ ਆਪਣੇ ਵੇਖਦਿਆਂ,
ਕਿੰਨਾ ਕੁਝ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੈ।

ਮੁਸ਼ੀ ਗਮੀ ਹਾਸੇ ਮਖੌਲ,
ਪੇਡਣ ਮੱਲਣ ਨੱਚਣ ਕੁੱਦਣ ਦਾ ਅੰਦਾਜ਼।
ਚੁਨੀਆਂ ਪੱਗਾਂ ਟੋਪੀਆਂ ਦੇ ਢੰਗ,
ਚਿਹਰਿਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਮੁਹਾਂਦਰਿਆਂ ਦੇ ਰੰਗ,
ਕਿੰਨਾ ਕੁਝ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੈ।

ਚੌਕ ਚੌਰਾਹੇ ਸੜਕਾਂ ਗਲੀਆਂ ਤੇ,
ਬਾਜ਼ਾਰ ਬਦਲ ਗਏ ਨੇ।
ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ,
ਬੁੱਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਬਦਲ ਗਏ ਨੇ।
ਪਿੰਡ ਤਾਂ ਬਦਲਣੇ ਹੀ ਸਨ,
ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਹਾਰ ਬਦਲ ਗਏ ਹਨ।

ਵੀਰਾਂ ਦੀਆਂ ਘੋੜੀਆਂ ਤੇ,
ਭੈਣਾਂ ਦੇ ਸੁਹਾਗ ਬਦਲ ਗਏ ਨੇ।
ਕਿਉਂਕਿ ਹੁਣ ਘੋੜੀ ਤੇ 'ਵੀਰ' ਨਹੀਂ,
ਸਖਤ ਬੂਟਾਂ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਚੜ੍ਹਦੇ ਨੇ।
ਬੱਚੇ ਪੁੱਛਦੇ ਹਨ,
ਤੰਗ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚ ਇਹ,
ਘੋੜੀਆਂ ਵਾਲੇ ਕੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਸਿਹਰੇ, ਸਿੱਖਿਆ ਸਿੱਠਣੀਆਂ, ਰੰਗ ਰਾਗ ਬਦਲ ਗਏ ਨੇ।
ਪਿੰਡ ਵੱਸਦੇ ਲਾਗੀਆਂ ਦੇ ਲਾਗ ਬਦਲ ਗਏ ਨੇ।

ਕਿੰਨਾ ਕੁਝ ਹਾਲੇ ਬਦਲ ਰਿਹਾ ਹੈ,
ਹਰ ਰੋਜ਼ ਰਿਸਤੇ ਬਦਲ ਰਹੇ ਹਨ।
ਰੁੱਖ ਰੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਘੂਰਦੇ ਹਨ,
ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ।
ਰੋਜ਼ ਦੀ 'ਠਾਹ ਠਾਹ' ਤੋਂ ਡਰਦੇ,
ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਆਲੂਣੇ ਬਦਲ ਗਏ ਨੇ।
ਆਲੂਣਿਆਂ ਵਾਲੇ ਹੁਣ ਘਰਾਂ 'ਚ ਉੱਗੇ ਰੁੱਖਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ,
ਮੜ੍ਹੀਆਂ ਮਸਾਣਾਂ 'ਚ ਉੱਗੇ ਰੁੱਖਾਂ ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ।

ਕਿੰਨਾ ਕੁਝ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੈ।
ਘੁੱਗੀਆਂ ਦੇ ਆਂਡੇ ਹੁਣ 'ਕਾਂ' ਨਹੀਂ,
'ਸਹਿਮ' ਪੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
ਘੁੱਗੀਆਂ ਸਹਿਮ 'ਤੇ ਬੇਬਸੀ ਭੋਗ ਰਹੀਆਂ ਨੇ।

ਸਾਡੇ ਵੇਖਦੇ ਵੇਖਦੇ ਹੀ,
ਸੱਜਣਾ ਦੇ ਨੈਣ ਨਕਸ਼,
ਰੂਪ ਰੰਗ, ਆਚਾਰ, ਵਿਚਾਰ,
ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਦੇ ਕਾਰ ਵਿਹਾਰ,
ਕਿੰਨਾ ਕੁਝ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੈ,
ਆਪਣੇ ਤੇ ਬੇਗਾਨੇ ਵਿਚਕਾਰ,
ਹੁਣ 'ਕਿਰਦਾਰ' ਹੀ ਨਹੀਂ,
'ਨਹਾਰ' ਦੀ ਲੀਕ ਪੈ ਗਈ ਹੈ।

ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ,
ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਹੀ ਪਿਲਾਫ਼ ਲੜਨ ਨੂੰ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੈ।
ਜਦ ਰੂਹਾਂ ਤੇ ਗਿਸਤਿਆਂ ਨੂੰ,
'ਨੁਹਾਰ' ਦੇ ਛਰਕ ਸਦਕਾ,
ਆਪਣਾ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਸਾਡੇ ਆਪਣੇ ਵੇਖਦਿਆਂ,
ਕਿੰਨਾ ਕੁਝ ਬਦਲ ਗਿਆ ਹੈ।
ਚੌਕ ਵਿਚ ਹੁਣ ਇਕੱਲੀ ਬੱਤੀ ਨਹੀਂ,
ਬੱਤੀ ਬੰਦੂਕਾਂ ਦਾ ਪਹਿਰਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
ਕੀ ਪਤਾ?
ਕੋਈ 'ਆਪਣਾ' ਕਦੋਂ ਬੇਗਾਨਾ ਬਣ ਜਾਏ।

ਦੁੱਖ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਨਹੀਂ,
ਕਿ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਕਿਉਂ ਬਦਲਿਆ ਹੈ।
ਦੁੱਖਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ
ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਸਾਡੇ ਵੇਖਦਿਆਂ ਬਦਲਿਆ ਹੈ।
ਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਸਾਡੇ ਹੁੰਦੇ ਸੁੰਦੇ ਬਦਲਿਆ ਹੈ।

ਪਰ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਹੈ,
ਕਿ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ,
ਸਾਡੇ ਚੁੱਪ ਰਹਿਣ ਦੀ ਵਜਾ ਕਰਕੇ,
'ਹੌਲੀ ਬੋਲਣ' ਕਰਕੇ ਬਦਲਿਆ ਹੈ।
ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਏਨਾ ਵੀ ਕੀ ਆਖ?
ਕਿ ਆਪਣਾ ਹੀ 'ਮਨ' ਆਪਣੇ 'ਆਖੇ' ਨਾ ਲੱਗੇ।
ਕਿ 'ਨੁਹਾਰ' ਕਿਰਦਾਰ ਤੇ ਹਾਵੀ ਹੋ ਕੇ,
ਸਾਡੀ ਹੀ ਹੋਦ ਤੇ ਸੁਹਾਰਾ ਮਾਰਦੀ ਫਿਰੇ।

•

ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹੁ ਆਦਮੀ ਜਦੋਂ ਮਰਦਾ ਹੈ

ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹੁ,
ਆਦਮੀ ਜਦੋਂ ਮਰਦਾ ਹੈ।
ਉਸ ਕੌਲ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ,
ਸਿਵਾ ਲੋਹੇ ਦੀ ਗੋਲੀ ਦੇ।
ਜੋ ਉਹਦੇ ਆਰ ਪਾਰ,
ਆਂਦਰਾਂ ਸਣੇ ਚੀਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹੁ ਆਦਮੀ ਜਦੋਂ ਮਰਦਾ ਹੈ,
ਉਸ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ।
ਸਿਰਫ 'ਸਹਿਮ' ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
ਜੋ ਉਹਦੀ 'ਰੱਤ' ਨੂੰ,
ਮਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਚੂਸ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹੁ ਆਦਮੀ ਜਦੋਂ ਮਰਦਾ ਹੈ,
ਤਾਂ ਉਹ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਘਰ ਦੇ ਜੀਅ ਹੀ ਰੱਦੇ ਹਨ।
ਬਾਕੀਆਂ ਲਈ ਤਾਂ ਮਰਨ ਵਾਲਾ ਮਹਿਜ਼ 'ਅੰਕੜਾ' ਹੈ।
ਕੋਈ ਟਾਵਾਂ ਟੱਲਾ ਹੀ 'ਸ਼ਹੀਦ' ਹੈ।

ਸ਼ਹੀਦ! ਜਿਸਦੀ ਮੜ੍ਹੀ ਤੇ ਹਰ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀਵਾ ਜਗਦਾ ਹੈ।
ਬਾਕੀ ਸਾਰਾ ਸਾਲ ਉਹ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੀ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹੁ ਜਦੋਂ ਆਦਮੀ ਮਰਦਾ ਹੈ,
ਉਹ 'ਆਦਮੀ' ਨਹੀਂ,
'ਕੁੱਤਾ ਬਿੱਲਾ' ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜਿਸਦੀ ਲਾਸ਼ ਤੇ ਗਿਰਝਾਂ ਝਪਟਦੀਆਂ ਹਨ।
ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਅੰਬਰ 'ਤੇ ਤੈਰਦੀਆਂ,
ਉਹ ਧਰਤੀ ਤੇ ਨਿਗ੍ਰਾ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ।
ਕਿ ਕਿਹੜੇ ਘਰ ਵੱਲ,
ਚਿੱਟੀਆਂ ਚੁੰਨੀਆਂ ਦਾ ਹਜ਼ੂਮ ਗਿਆ ਹੈ।

ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਆਦਮੀ ਜਦੋਂ ਮਰਦਾ ਹੈ,
ਉਹ ਕਿਸੇ ਲਈ 'ਗਰਾਂਟ' ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
ਕਿਸੇ ਲਈ ਇਨਾਮ ਜਾਂ 'ਤਰੱਕੀ ਦੀਆਂ ਛੀਤੀਆਂ'।
ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ 'ਆਦਮੀ' ਨਹੀਂ,
'ਸ਼ਿਕਾਰ' ਮਰਦਾ ਹੈ।

ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਜੀਣਾ ਬਹੁਤ ਕਠਿਨ ਹੈ,
ਤੇ ਮਰਨਾ ਬਹੁਤ ਸੌਖਾ।
ਸਾਰੇ ਪੁਲ, ਸੜਕਾਂ, ਨਦੀਆਂ ਨਾਲੋਂ,
ਰੈਣਕਾਂ ਤੇ ਬੋਰੈਣਕ ਗਲੀਆਂ,
ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਕਬਰਾਂ ਵਾਂਗ ਉਡੀਕ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।
ਇਕੋ 'ਠਾਹ' ਨਾਲ ਪੱਗ ਲੱਥ ਕੇ ਅਹੁ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਪੈਣ ਸਣੇ।

ਸਾਡੇ ਪੀਰ ਪੈਗੰਬਰ, ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ,
ਠੱਥਬਰ ਜਿਹੇ ਗਏ ਹਨ।
ਆਦਮੀ ਆਦਮੀ ਵੱਲ ਵੇਖਕੇ ਭੌਕਦਾ ਹੈ,
ਆਦਮੀ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਵੱਢਦਾ ਹੈ।
ਪਰ ਕੁੱਤਾ ਕੋਲ ਬੈਠਾ,
ਬੇ ਅਵਾਜ਼ੇ ਅੱਥਰੂ ਕੇਗੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਿਉਂ ਬਦਲ ਲਿਆ ਹੈ?

•

ਖਿੱਡੌਣੇ ਨਾ ਤੋੜੋ

ਪੰਘੂੜੇ ਵਿਚ ਪਏ ਬਾਲਾਂ ਦੇ ਖਿੱਡੌਣੇ,
ਛਣਕਣੇ, ਰਬੜ ਦੇ ਬਾਵੇ ਤੇ ਸੀਟੀਆਂ ਵਾਲੇ ਵਾਜੇ,
ਸਖਤ ਬੂਟਾਂ ਹੇਠ ਆ ਕੇ ਟੁੱਟ ਰਹੇ ਹਨ।

ਪੰਘੂੜੇ ਵਿਚ ਪਏ ਬਾਲ,
ਪੰਘੂੜੇ ਦੀ ਚਾਰਦੀਵਾਰੀ ਦੇ ਅੰਦਰਵਾਰ,
ਸਿਰਫ ਸੁਨੇ ਅਸਮਾਨ ਨੂੰ ਘੂਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।
ਸਖਤ ਬੂਟਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ।

ਪੰਘੂੜੇ ਵਿਚ ਪਏ ਬਾਲ ਹੁਣ ਲੋਰੀਆਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ,
ਧਮਕੀਆਂ ਸੁਣ ਕੇ ਸੌਂ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਇਹ ਕੋਹੀ ਗੁੜੜੀ ਏ ਦੋਸਤੋਂ,
ਸੋਹਲ ਬੂਟਾਂ ਤੇ ਸ਼ਹਿਦ ਨਹੀਂ,
ਵਕਤ 'ਮਹੁਰਾ' ਰੱਖ ਰਿਹਾ ਏ।

ਤਲਭ ਮੌਸਮਾਂ ਦੇ ਜੰਮੇ ਜਾਂਦੇ ਇਹ ਬਾਲ,
ਵੱਡੇ ਹੋ ਕੇ ਕਰਨਗੇ ਲੱਖਾਂ ਸੁਆਲ।
ਜਦੋਂ ਸਾਡੇ ਖਿੱਡੌਣਿਆਂ ਨੂੰ,
ਕੋਈ ਮਸਲ ਰਿਹਾ ਸੀ,
ਉਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕਿੱਥੇ ਸੀ?

ਜਦ ਸਾਡੇ ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਦੀ ਥਾਂ,
ਸਾਡੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ
ਭੁਮਦੇ ਅੰਗਿਆਰ ਫੜਾਏ ਗਏ,
ਤੁਸੀਂ ਉਦੋਂ ਕਿੱਥੇ ਸੀ?
ਜਦੋਂ ਸਾਡੀ ਜੀਡ ਤੇ
ਊਹ ਆਪਣੇ ਬੋਲ ਧਰ ਗਏ,
ਤੁਸੀਂ ਉਦੋਂ ਕਿੱਥੇ ਸੀ?
ਤਾੜ੍ਹ ਤਾੜ੍ਹ ਵਰ੍ਹਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੁਆਲਾਂ ਦੀ,
ਗੋਲਾਬਾਰੀ ਵਿਚ ਕਿੱਥੇ ਲੁਕੋਗੇ?

ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪਲੇ ਬਾਲ,
ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਪੇਡਦੇ ਹਨ।
ਖਿਡੌਣਿਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪਲੇ ਬਾਲ,
ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ,
ਖਿਡੌਣਾ ਹੀ ਬਣਦੇ ਹਨ।

ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼,
ਖਿਡੌਣੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹਥਿਆਰ ਹਨ।
ਖਿਡੌਣੇ ਨਾ ਤੈਜੇ।

•

ਇਸ ਦਰਿਆ ਵਿਚ

ਇਸ ਦਰਿਆ ਵਿਚ,
ਹੁਣ ਪਾਣੀ ਥਾਂ ਰੱਤ ਵਰਾਦੀ ਹੈ।
ਲਾਸ਼ਾਂ ਬੇਤਰਤੀਬ ਰੁੜ੍ਹਦੀਆਂ,
ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਕੱਖ ਕਾਣ ਪਹਾੜੇਂ ਰੁੜ੍ਹਦਾ ਆਵੇ।
ਥਾਂ ਥਾਂ ਠੋਕਰ ਖਾ ਕੇ ਫਿਰ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਜਾਵੇ।

ਇਸ ਦਰਿਆ ਵਿਚ,
ਕਿੱਥੋਂ ਰੁੜ੍ਹ ਕੇ ਆਏ ਫਨੀਅਰ ਨਾਗ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ।
ਰੁੱਖਾਂ ਨਾਲ ਲਪੇਟੇ ਮਾਰਨ,
ਫਣ ਫੁੰਕਾਰਨ ਜਾਣ ਨਾ ਕੀਲੇ।

ਇਸ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉੱਤੇ,
ਸਿਵਿਆਂ ਦੀ ਖਾਮੋਸ਼ ਪਾਲ ਹੈ।
ਹਰ ਪਲ ਜਾਪੇ ਮੇਰੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਵਿਛਿਆ,
ਅਜਥ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਗਨ-ਜਾਲ ਹੈ।

ਇਸ ਦਰਿਆ ਦੇ ਦੌਹੀਂ ਪਾਸੀਂ,
ਤਪਦੀ ਰੇਤ ਜਿਵੇਂ ਭਠਿਆਰੀ।
ਸਿਰ ਤੇ ਸੂਰਜ, ਸਿਖਰ ਦੁਪਹਿਰਾ,
ਧੁੱਪ ਕੜਾਕੇ ਨੇ ਮੱਤ ਮਾਰੀ।

ਇਸ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ ਉੱਗੇ,
ਕੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਹੁਣ ਸਾੜਣ ਛਾਵਾਂ।
ਪਾਣੀ ਦੀ ਇਕ ਤਿਪ ਨੂੰ ਤਰਸਣ,
ਝੋਲੀ ਬਾਲ ਨਿਕਰਮਣ ਮਾਵਾਂ।
ਕੱਚੀ ਉਮਰੇ ਦੋਧੀ ਦੰਦੀ ਸਹਿਮ ਹੰਢਾਏ।
ਇਸ ਦਰਿਆ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਸੁੰਦਿਆਂ,
ਕਿਉਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਹੋਠ ਤਿਹਾਏ।

ਇਸ ਦਰਿਆ ਦੇ ਪੱਤਣਾਂ ਉੱਤੇ,
ਅੱਜ ਏਨੀ ਸੁਨਸਾਨ ਕਿਉਂ ਹੈ?
ਸਾਰਾ ਹੀ ਮਾਹੌਲ ਡਰਾਉਣਾ ਜਾਨ ਸੁਕਾਉਣਾ,
ਗੁੰਮ ਸੁੰਮ ਤੇ ਵੀਰਾਨ ਕਿਉਂ ਹੈ?

ਇਸ ਦਰਿਆ ਦੇ ਪੁਲ ਦੇ ਹੇਠਾਂ,
ਲਾਸ਼ਾਂ ਦੀ ਜੋ ਲਾਮ ਛੋਰ ਹੈ।
ਸਾਡਾ ਪੁੱਤ, ਭਤੀਜਾ, ਜੀਜਾ,
ਜਾਂ ਏਦਾਂ ਕੋਈ ਗਿਸ਼ਤਾ ਹੋਰ ਹੈ।

ਇਸ ਦਰਿਆ ਦੇ ਦੋਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਰੇਤ ਵਿਛੀ ਹੈ,
ਸੋਨੇ ਜਹੀਆਂ ਜਿੰਦਾਂ ਇਹਨੇ ਰੇਤ ਰੁਲਾਈਆਂ।
ਟਿਕੀ ਰਾਤ ਵਿਚ ਹੀਰਾਂ ਮਿਰਜੇ ਗਾਊਂਦੇ ਸਨ ਜੋ,
ਕੁੜੀਆਂ ਮੁੰਡੇ ਹੋਕਾਂ ਸੱਦਾਂ ਕਿੱਧਰ ਧਾਈਆਂ।

ਇਸ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਅੱਗ ਦਾ ਵਾਸਾ।
 ਪਾਣੀ ਦੀ ਤਾਂ ਤੇਲ ਜਿਵੇਂ ਪਿੰਡ ਫੁਕਣ ਵਾਲਾ।
 ਨਾ ਲਹਿਰਾਂ ਨਾ ਸੂਰਜ ਕਿਰਨਾਂ,
 ਦਿਸਦਾ ਨਾ ਕੋਈ ਪਰਛਾਵਾਂ।
 ਇਸ ਦਰਿਆ ਦੇ ਕੰਢੇ ਬਹਿ ਕੇ,
 ਕਰਦੀਆਂ ਨੇ ਅਰਜੋਈ ਮਾਵਾਂ।
 ਹੁਣ ਨਾ ਹੋਰ ਪੰਘੂੜੇ ਉੱਜੜਨ,
 ਨਾ ਕੋਈ ਚੰਦਰਾ ਛਾਂਗੇ ਛਾਵਾਂ।
 ਮਿਲ ਜਾਵਣ ਹੁਣ ਭਾਈਆਂ ਦੇ ਗਲ,
 ਡੌਲਿਓਂ ਟੁੱਟੀਆਂ ਭੱਜੀਆਂ ਬਾਹਵਾਂ।

ਇਸ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਨਿਰਮਲ ਪਾਣੀ ਕਦ ਪਰਤੇਗਾ?
 ਖੂਨ ਦੀ ਥਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਹਾਣੀ ਕਦ ਪਰਤੇਗਾ?
 ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਹਾਂ!
 ਲਾਸ਼ਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਆਸਾਂ ਕਦ ਮੁਸਕਾਉਣਗੀਆਂ?
 ਦਰਿਆ ਕੰਢੇ ਕਦ ਮੁਰਗਾਈਆਂ ਨਾਉਣਗੀਆਂ?
 ਕਦ ਮੁਟਿਆਰਾਂ ਚੁੰਨੀ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹਾਉਣਗੀਆਂ?
 ਪਿੱਪਲਾਂ ਦੇ ਕਦ ਨੱਢੀਆਂ ਪੀਘਾਂ ਪਾਉਣਗੀਆਂ?
 ਤਲੀਆਂ ਤੇ ਉਹ ਮਹਿੰਦੀ ਰਗੜ ਘਸਾਉਣਗੀਆਂ?
 ਗਿੱਧਾ ਪਾ ਕੇ ਧਰਤੀ ਕਦੋਂ ਹਿਲਾਉਣਗੀਆਂ?
 ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਮੁੜ ਪਾਣੀ-ਛੱਲਾਂ ਆਉਣਗੀਆਂ।

•

ਜਦੋਂ ਕਦੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਨੀਂਦ ਉੱਖੜਦੀ ਹੈ

ਟਿਕੀ ਹੋਈ ਰਾਤ ਨੂੰ,
ਜਦ ਕਦੇ ਵੀ ਨੀਂਦ ਉੱਖੜਦੀ ਹੈ।
ਮਨ ਸੋਚਾਂ ਦੀਆਂ ਘੁੰਮਣਘੋਗੀਆਂ ਵਿਚ,
ਕਿਤੇ ਦਾ ਕਿਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਉੱਡਦੇ ਪਰਿਦਿਆਂ ਵਾਂਗ,
ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਟਾਹਣੀ ਤੇ ਜਾ ਬਹਿਦਾ ਹੈ,
ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਟਾਹਣੀ।

ਸਰਹੱਦ ਤੋਂ ਪੰਜ ਛੇ ਮੀਲ ਉਰ੍ਹਾਂ ਵੱਸਦਾ,
ਮੇਰਾ ਪਿੰਡ ਬਸੰਤ ਕੋਟ।
ਜਿਥੋਂ ਦੀਆਂ ਸਵੇਰਾਂ ਸ਼ਾਮਾਂ ਤੇ ਦੁਪਹਿਰਾਂ,
ਅੱਜ ਖਾਮੇਸ਼ੀ ਦੀ ਗਹਿਰੀ ਖੱਡ ਵਿਚ ਗਰਕ ਨੇ।
ਸ਼ਾਮ ਚਾਰ ਵਜੇ ਹੀ,
ਘਰਾਂ ਦੇ ਕੁੰਡੇ ਅੰਦਰੋਂ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ।
ਮਾਵਾਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਲੋਗੀਆਂ ਨਹੀਂ,
ਡਰਾਵੇਂ ਦੇ ਕੇ ਸੰਵਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਦਿੱਲੀ ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਬੌਚਿਆਂ ਲਈ,
ਭੂਆ ਦਾ ਸ਼ਹਿਰ ਨਹੀਂ,
ਸਿਰ ਤੇ ਖਲੋਤਾ ਆਦਮ ਖਾਣਾ ਕਹਿਰ ਹੈ।
ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਹਿਰ ਹੈ।
ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਸ਼ ਨੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨਾਤੇ,
ਮੋਹ ਮੁਹੱਬਤਾਂ ਦੇ ਜਾਲ,
ਅੰਦਰ ਹੀ ਅੰਦਰ,
ਤਾਰ-ਤਾਰ ਕਰ ਸੁੱਟੇ ਨੇ।

ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਬਹਾਦਰ ਹਾਂ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।
ਦੋਸ਼ੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹਾਂ।
ਕਿਸੇ ਦੇਸ਼ ਹਕੂਮਤ ਜਾਂ ਹਾਕਮ ਦੀ ਕਚਹਿਗੀ ਦੇ ਨਹੀਂ।
ਮਨ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਜ਼ਰੂਰ ਦੋਸ਼ੀ ਹਾਂ।

ਜੋ ਬੱਚੇ ਹੁਣ ਜਨਮ ਲੈ ਰਹੇ ਨੇ,
ਜਦ ਵੱਡੇ ਹੋਣਗੇ ਕੀ ਸੋਚਣਗੇ?
ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਹਿਮ ਦੇ ਪਰਛਾਵੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ,
ਕਰਫ਼ਿਉ, ਕਿਰਚਾਂ, ਬੰਬ, ਬੰਦੂਕਾਂ,
ਸਖਤ ਬੂਟ, ਤੇਜ਼ ਗਾਸ਼ਤ ਅਤੇ ਅੱਖਰੂ ਗੈਸ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਇਸੇ ਲਈ ਜਦ ਕਦੇ ਟਿਕੀ ਹੋਈ ਰਾਤ ਨੂੰ ਨੀਦ ਉੱਖੜਦੀ ਹੈ।
ਸੋਚਦਾ ਹਾਂ,
ਭਵਿੱਖ ਜਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਹੱਥ 'ਚ ਹੋਵੇਗਾ,
ਅਸੀਂ ਕਚਹਿਗੀ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਸਜ਼ਾ ਭੁਗਤਾਂਗੇ?

ਹੁਣ ਸੁਪਨੇ ਸੁੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ,
ਜਾਗਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਡਰਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਮੇਰਾ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਪੁੱਤਰ ਪੁਨੀਤ
ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਜਦ ਪੰਜ ਵਜੇ ਵੀ,
ਰੋਜ਼ ਗਾਰਡਨ ਜਾਣ ਦੀ ਜ਼ਿਦ ਕਰਦਾ ਹੈ।
ਤਾਂ ਝੂਠ ਮੂਠ ਆਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ,
'ਰੋਜ਼ ਗਾਰਡਨ ਬੰਦ ਹੈ।'
ਉਥੇ ਪੁਲਿਸ ਗਾਸ਼ਤ ਕਰਦੀ ਹੈ,
ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜਾਨ ਬਚਾਉਣ ਲਈ,
ਉੱਥੇ 'ਪੱਕੀ ਛਾਉਣੀ' ਪਾ ਕੇ ਬੈਠੀ ਹੈ।

ਬੱਚਾ ਜਿਦ ਕਰਦਾ ਹੈ,
ਆਖਦਾ ਹੈ,
ਉਥੇ ਤਾਂ ਗੁਲਾਬ ਹਨ, ਪੰਘੂੜੇ ਹਨ, ਛੁਹਾਰੇ ਹਨ।
ਸੈਰ ਕਰਦੇ ਬੱਚੇ ਹਨ, ਥਾਪੂ ਥੱਕੇ ਹਾਰੇ ਹਨ।
ਭਲਾ ਇਹ ਪੁਲਿਸ ਵਾਲੇ ਉਥੇ ਕਿਸਦੀ ਰਾਖੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਬੱਚਾ ਅਜੇ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ,
ਉਹ ਕਿਸ ਕਹਿਰ ਤੇ ਜ਼ਹਿਰ ਦੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ,
ਪਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।
ਉਹ ਜਾਣ ਦੀ ਜਿਦ ਕਰਦਾ ਹੈ,
ਕਿਉਂਕਿ ਹਾਲੇ ਉਹਨੂੰ 'ਭਰਨਾ' ਨਹੀਂ ਆਇਆ।

ਰੋਡੀਓ, ਟੈਲੀਵਿਜ਼ਨ ਪ੍ਰਬਹਾਂ ਵੇਲੇ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।
ਹਰ ਰੋਜ਼ ਉਹੀ ਪ੍ਰਬਹਾਂ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।
ਮਰਨ ਮਾਰਨ ਦੀਆਂ,
ਸਰਹੱਦ ਤੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੀਆਂ,
ਡਿਊਟੀ ਤੇ ਖਲੋਤੇ ਜਾਂ ਓਪਰੇ ਬੰਦਿਆਂ ਹੱਥਾਂ...
ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਕੀ ਸੁਣਨਾ ਹੈ?

ਮੈਂ ਚੁੱਪ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ,
ਇਹਨੂੰ ਕੀ ਜਵਾਬ ਦਿਆਂ?
ਏਸੇ ਲਈ ਜਦ ਕਦੇ ਟਿਕੀ ਰਾਤ ਨੂੰ,
ਨੌਦ ਉੱਖੜਦੀ ਹੈ,
ਮਨ ਦਾ ਪੰਛੀ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਟਾਹਣੀ ਜਾ ਬਹਿੰਦਾ ਹੈ,
ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਟਾਹਣੀ।

•

ਆਤਿਸ਼-ਬਾਜ਼ ਤਿਆਰੀ ਵਿਚ ਨੇ

ਆਤਿਸ਼-ਬਾਜ਼ ਤਿਆਰੀ ਵਿਚ ਨੇ।
ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਤੇ ਮਾਣ ਬੜਾ ਹੈ।
ਡੋਲਿਆਂ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ, ਬੰਦੂਕਾਂ ਤਣ ਚੁੱਕੀਆਂ ਨੇ।

ਟੈਂਕਾਂ ਤੋਪਾਂ ਦੀ ਗੜਗੜ ਵੀ,
ਹੋਰ ਘੜੀ ਤੱਕ ਕੰਨ ਪਾੜੇਗੀ।
ਆਤਿਸ਼-ਬਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਇਹ ਹਰਕਤ,
ਦਿਨ ਦੀਵੀਂ ਫਿਰ ਚੰਨ ਚਾੜੇਗੀ।

ਲਾਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅੰਬਾਰ ਹੋਣਗੇ।
ਅੰਬਰ ਪਰਤੀ ਮੂਨ ਰੋਣਗੇ।
ਆਤਿਸ਼-ਬਾਜ਼ ਤਿਆਰੀ ਵਿਚ ਨੇ।

ਵਹੁਟੀਆਂ ਪੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਮਾਵਾਂ।
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਖਤਰੇ ਵਿਚ ਛਾਵਾਂ।
ਬੈਠੀਆਂ ਨੇ ਮੱਥੇ ਹੱਥ ਧਰਕੇ।
ਮੰਜੇ ਦੀ ਬਾਹੀ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ।

ਨੌਦ ਹਰਾਮ ਡਰਾਊਣੀਆਂ ਰਾਤਾਂ।
ਸੂਲਾਂ ਚੇਭਦੀਆਂ ਪ੍ਰਭਾਤਾਂ।
ਟੇਕੇ ਵਾਂਗੂ ਟੁੱਕਦੀਆਂ ਸ਼ਾਮਾਂ।
ਨਾ ਵੇ ਰਾਜਿਓ ਲਾਇਓ ਲਾਮਾਂ।

ਅੱਗ ਦੀ ਖੇਡ ਅਤੇ ਫੁਲਝੜੀਆਂ।
ਕੰਬਦੀ ਜਾਨ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਬੜੀਆਂ।
ਭਾਂਡੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਜਦ ਠਹਿਕਣ।
ਆਲੁਣਿਆ ਦੇ ਬੋਟ ਵੀ ਸਹਿਕਣ।

ਆਤਿਸ਼-ਬਾਜ਼ ਕਦੇ ਨਾ ਅੱਗਾਂ ਤੋਂ ਘਬਰਾਉਂਦੇ।
ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਘਰ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਤੀਲੀ ਲਾਉਂਦੇ।
ਮਗਰੋਂ ਫਿਰਦੇ ਆਪ ਬੁਝਾਉਂਦੇ।

ਬਲਦੀ ਬੁਖੀ ਭਾਹ ਕੇ ਫੇਰ ਬੇਗਾਨੇ ਪੁੱਤਰ।
ਗੋਲੀ ਦਾ ਗੋਲੀ ਵਿਚ ਉੱਤਰ।
ਕਣਕਾਂ ਦੇ ਵੱਢ ਕਬਰਾਂ ਬਣਦੇ।
ਬੰਬ ਗੋਲੀਆਂ ਅੰਬਰੋਂ ਵਰ੍ਹਦੇ।

ਨਿੱਕੇ ਆਤਿਸ਼-ਬਾਜ਼ਾਂ ਕੋਲੋਂ ਜਦੋਂ ਭੰਡਾਰੇ ਮੁੱਕਦੇ।
ਵੱਡੇ ਆਤਿਸ਼-ਬਾਜ਼ ਉਦੋਂ ਫਿਰ ਆਣ ਮੈਦਾਨੇ ਬੁੱਕਦੇ।

ਮੂਨ ਦੀਆਂ ਨਦੀਆਂ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਹੱਥ ਛੁਖਾਉਂਦੇ।
ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਮੱਖੀ ਸੂਹੇ ਤਿਲਕ ਲਗਾਉਂਦੇ।
ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀਆਂ ਸੇਵਾ ਵਤਨਪ੍ਰਸਤੀ ਵਰਗੇ ਨਾਅਰੇ ਲਾਉਂਦੇ।
ਆਲੇ ਭੋਲੇ ਆਮ-ਸਧਾਰਨ ਜਨ ਭਰਮਾਉਂਦੇ।

ਆਮ ਆਦਮੀ ਏਸ ਚਲਾਕੀ ਨੂੰ ਨਾ ਸਮਝੇ।
ਆਤਿਸ਼-ਬਾਜ਼ ਦਾ ਕਿੱਤਾ ਹੁੰਦਾ ਆਤਿਸ਼-ਬਾਜ਼ੀ।
ਦੂਜੀ ਧਿਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਗਿੱਦੜ ਮੂਜੀ ਗਿਣਕੇ,
ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਬੰਦੇ ਬਣਦੇ ਗਾਜ਼ੀ।

ਐ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਅਮਲਪਸੰਦੇ ਸੁੰਤੁਰ੍ਜ ਜਾਗੋ।
ਐ ਧਰਤੀ ਦੇ ਜਾਇਓ ਬੋਲੇ ਤੇ ਇੰਜ ਆਖੋ।
ਸਾਡੀ ਲੋੜ ਬੰਦੂਕ ਨਾ ਗੋਲੀ।
ਖੇਡੋ ਨਾ ਸਾਡੇ ਮੂਨ ਦੀ ਹੋਲੀ।
ਇਕ ਵੰਗਾਰ ਬਣੋ ਤੇ ਬੋਲੋ।
ਮੂੰਹਾਂ ਉਤਲੀ ਪੱਟੀ ਖੋਲੋ।

ਨਾ ਦਿਉ ਸਾਨੂੰ ਮਾਸ ਦੀ ਬੋਟੀ।
ਸਾਡੀ ਲੋੜ ਦਾਲ ਤੇ ਰੋਟੀ।
ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨੂੰ ਖੂਹ ਵਿਚ ਸੁੱਟੋ।
ਆਪਣੇ ਡੌਲਿਆਂ ਨਾਲ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਨਵੀਆਂ ਪੁੱਟੋ।

ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਬਾਤ ਹੁੰਗਾਰਾ ਬੰਬ ਤੇ ਗੋਲੀ।
ਏਸ ਸਿਆਸਤ ਨੇ ਹੀ ਸਾਡੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਰੇਲੀ।

ਆਤਿਸ਼-ਬਾਜੀ ਸਾਡੀ ਅੱਜ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ।
ਭੁੱਖੇ ਢਿੱਡ ਨੂੰ ਅੰਗਿਆਰਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ।
ਨੰਗੇ ਤਨ ਨੂੰ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ।

•

ਭਾ. ਨੈਲਸਨ ਮੰਡੇਲਾ : ਜੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ

ਦੋ ਬਨਵਾਸਾਂ ਬਾਅਦ ਸੋਹਣਿਆਂ ਘਰ ਆਇਆ ਏਂ,
ਜੀ ਆਇਆ ਨੂੰ...।
ਚਿੱਟੇ ਝੂਨ ਦੇ ਕਾਲੇ ਸਾਗਰ ਤਰ ਆਇਆ ਏਂ।
ਜੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ...।

ਇਸ ਧਰਤੀ ਦੇ ਕਾਲੇ-ਚਿੱਟੇ ਨੀਲੇ-ਪੀਲੇ ਰਾਜੇ ਰਾਣੇ,
ਇਕ ਪਾਸੇ ਹਨ।
ਲੋਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਲਿਸੇ ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਨਿਤਾਣੇ,
ਇਕ ਪਾਸੇ ਸਨ।
ਕਾਲ-ਕੋਠੜੀ ਜੁਲਮ-ਤਸੀਹੇ,
ਸਭ ਕੁਝ ਪਿੰਡੇ ਜਰ ਆਇਆ ਏਂ।
ਜੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ...।

ਤੂੰ ਧਰਤੀ ਦਾ ਸੂਹਾ ਸੂਰਜ ਤੈਨੂੰ ਵਕਤ ਸਲਾਮ ਕਰ ਰਿਹਾ।
ਹਰ ਕਿਰਤੀ ਕਿਰਸਾਨ ਤੇ ਕਾਮਾ ਹਰ ਪਲ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਕਰ ਰਿਹਾ।
ਸਾਲ ਸਤਾਈਆਂ ਬਾਦ,
ਸੋਹਣਿਆਂ ਘਰ ਆਇਆਂ ਏਂ।
ਜੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ...।

ਕੁੱਲ ਧਰਤੀ ਦੀ ਅਣਮ ਤੇ ਗੈਰਤ ਸਾਰੀ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹੀ ਸੀ।
ਨਸਲ ਪ੍ਰਸਤਾਂ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਪੁੱਟੀ ਆਪਣੀ ਆਪ ਮੜ੍ਹੀ ਸੀ।
ਤੂੰ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ,
ਖਾਲੀ ਪੰਨਾ ਭਰ ਆਇਆ ਏਂ।
ਜੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ...।

ਗੋਰੀ ਧਰਤੀ ਦੇ ਮੱਥੇ 'ਤੇ ਤੂੰ ਹੈ ਐਸੀ ਕਾਲੜ ਫੇਰੀ।
ਤੇਰੇ ਸਾਥੀ ਬੜ੍ਹਕ ਰਹੇ ਨੇ ਡਾਢੇ ਬਹਿ ਗਏ ਢਾਹ ਕੇ ਢੇਰੀ।
ਬੁਰਿਆਂ ਦੇ ਮੂੰਹ,
ਨਾਲ ਨਮੋਸ਼ੀ ਭਰ ਆਇਆ ਏਂ।
ਜੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ...।

ਅਫਗੀਕਾ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਉੱਗਕੇ ਤੂੰ ਤਾਂ ਸੁਰਖ ਬਹਾਰ ਬਣ ਗਿਆ।
ਤੇਰੀ ਚੇਤੰਨ ਸੌਚ ਨਾਲ ਹੀ ਹਰ ਮੁੱਕਾ ਵੰਗਾਰ ਬਣ ਗਿਆ।
ਆਜਾਦੀ ਦਾ ਮਹਿਲ,
ਉਸਾਰਨ ਖਾਤਰ ਇੱਟਾਂ ਧਰ ਆਇਆ ਏਂ।
ਜੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ...।

ਗੋਰੀ ਚਮੜੀ ਹਾਰ ਗਈ ਹੈ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ ਜੋ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਝੁਕਣਾ।
ਸੁਰਖ ਸੂਰਜਾ ਬਾਹਰ ਵੇਖਕੇ ਰਾਤ ਹਨੇਰੀ ਨੂੰ ਪਿਆ ਲੁਕਣਾ।
ਠਰਦੇ ਵਿਹੜੇ,
ਪੁੱਪਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਭਰ ਆਇਆ ਏਂ।
ਜੀ ਆਇਆਂ ਨੂੰ...।

•

ਮੇਰੇ ਗੀਤ ਗੁਆਚ ਗਏ ਨੇ

ਮੇਰੇ ਗੀਤ ਗੁਆਚ ਗਏ ਨੇ।
ਬਲ ਵਿਚ ਗੁੰਮੀਆਂ ਪੈੜਾਂ ਵਾਂਗ੍ਰੀ,
ਹੇਕਾਂ ਮਿੱਟੀ ਘੱਟੇ ਰੁਲੀਆਂ,
ਕਿਨੇ ਯਾਰ ਗੁਆਚ ਗਏ ਨੇ।

ਮੇਰੇ ਸਾਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਖੋਗੀ ਕਿਸ ਖੁਸ਼ਬੋਈ।
ਅੱਜ ਤੱਕ ਭੇਤ ਸੁਰਾਗਾ ਨਾ ਕੋਈ।
ਕਿਨੇ ਮੀਤ ਗੁਆਚ ਗਏ ਨੇ।

ਮੇਰੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਤਾਰੇ।
ਬੁਝ ਚੱਲੇ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਸਾਰੇ।
ਕਿਣ ਮਿਣ ਕਿਣ ਮਿਣ ਅੱਗ ਦੀਆਂ ਕਣੀਆਂ।
ਡਾਢੇ ਵਕਤ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਬਣੀਆਂ।

ਕਿੰਨ ਸੁਪਨੇ ਲੀਰਾਂ ਹੋਏ,
ਕਿਹੜਾ ਕਿਸ ਨੂੰ ਬਹਿ ਕੇ ਰੋਏ,
ਕਿਨੇ ਹਰਫ ਗੁਆਚ ਗਏ ਨੇ।

•

ਤੇਜ਼ ਤਰਾਰ ਪਾਣੀਆਂ ਵਿਚ

ਤੇਜ਼ ਤਰਾਰ ਪਾਣੀਆਂ ਵਿਚ,
ਆਓ ਪੈਰ ਤਾਂ ਲਾਈਏ।
ਹੁੜ੍ਹ ਜਾਓਗੇ ਪੱਥਰਾਂ ਵਰਗਿਓ,
ਰੇਤ ਹੋ ਜਾਓਗੇ, ਕਿਣਕਾ ਕਿਣਕਾ।
ਮਾਮੂਲੀ ਫੂਕ ਨਾਲ ਉੱਡ ਜਾਓਗੇ।

ਤੇਜ਼ ਤਰਾਰ ਪਾਣੀਆਂ ਵਿਚ,
ਗੋਡੇ ਗੋਡੇ, ਲੱਕ ਲੱਕ, ਨੱਕ ਨੱਕ ਛੁੱਖਣ ਮਗਰੋ,
ਭੂਸੀਂ ਨਹੀਂ, ਸਿਰਫ਼ ਲਾਸ਼ ਤੈਰੇਗੀ।
ਤੇ ਲਾਸ਼ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਮੱਛੀਆਂ ਖਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਬੰਦਿਓ! ਰੱਬ ਦਿਓ!
ਲਾਸ਼ਾਂ ਨਹੀਂ! ਆਉ ਬੰਦੇ ਬਣੀਏ।
ਤੇਜ਼ ਤਰਾਰ ਪਾਣੀਆਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹਿੱਕਾਂ ਡਾਹੀਏ।
ਪੈਰ ਅਟਕਾਈਏ।
ਯਾਰੋ! ਪੈਰ ਤਾਂ ਲਾਈਏ।
ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੁੜ੍ਹ ਜਾਵਾਂਗੇ।

•

ਇਹ ਕੇਹੀ ਰੁੱਤ ਆਈ ਨੀ ਮਾਂ

ਇਹ ਕੇਹੀ ਰੁੱਤ ਆਈ ਨੀ ਮਾਂ।

ਇਹ ਕੇਹੀ ਰੁੱਤ ਆਈ।

ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਪੱਤਰਾਂ ਦੀ ਥਾਵੇਂ,

ਪੁੱਤਰਾਂ ਪੁੱਤੜੜ ਲਾਈ ਨੀ ਮਾਂ।

ਧਰਤ ਪਿਆਸੀ ਸਹਿਕਣ ਬੂਟੇ।

ਮੌਤ ਕੁਲਹਿਣੀ ਪੀੰਘਾਂ ਝੂਟੇ।

ਕੁੜੀਆਂ ਚਿੜੀਆਂ ਸਾਉਣ ਮਹੀਨੇ,

ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਪੀੰਘ ਚੜ੍ਹਾਈ ਨੀ ਮਾਂ।

ਮਨ ਹਿਰਨੋਟਾ ਰਹਿੰਦਾ ਡਰਦਾ।

ਜਿਹੜਾ ਸੀ ਕਦੇ ਚੁੰਗੀਆਂ ਭਰਦਾ।

ਜ਼ਿੰਦਗੀ-ਮੌਤ ਵਿਚਾਲੇ ਜੀਕਣ,

ਹੋਵੇ ਲੁਕਣ-ਮਚਾਈ ਨੀ ਮਾਂ।

ਘਰ ਨੂੰ ਬਾਹਰੋਂ ਲਾ ਕੇ ਜੰਦਰੇ।

ਖਲਕਤ ਸੁੱਤੀ ਸੌਂ ਗਈ ਅੰਦਰੇ।

ਕੰਧਾਂ ਚੌਂ ਹਟਕੇਰੇ ਭੁਸਕਣ,

ਫੈਲੀ ਹਾਲ ਦੁਹਾਈ ਨੀ ਮਾਂ।

ਅੱਧੀ ਰਾਤੀਂ ਬੂਹਾ ਖੜਕੇ।

ਕੰਬਦੀ ਜਾਨ ਕਲੇਜਾ ਧੜਕੇ।

ਜਾਪਣ ਸਾਡੀ ਜਾਨ ਦੇ ਵੈਗੀ,

ਦੇਵੇਂ, ਚੋਰ-ਸਿਪਾਹੀ ਨੀ ਮਾਂ।

•

ਕਦੇ ਜੀਅ ਚਿੜੀਏ

ਕਦੇ ਜੀਅ ਚਿੜੀਏ ਕਦੇ ਮਰ ਚਿੜੀਏ।
ਤੈਨੂੰ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਮਿਲਿਆ ਏ ਘਰ ਚਿੜੀਏ।

ਕੱਚੇ ਵਿਹੜਿਆਂ ਦੀ ਜੰਮੀ ਜਾਈ ਤੌਤਲੀ ਜ਼ਬਾਨ।
ਹੋਈ ਵਰਿਆਂ 'ਚ ਵਧ ਕੇ ਤੂੰ ਸਰੂ·ਜਹੀ ਜਵਾਨ।
ਲੱਗੇ ਮਗਾਰ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਹੱਥ ਠੀਰ ਤੇ ਕਮਾਨ।
ਤੈਨੂੰ ਜਾਨੋਂ ਨਾ ਗੁਆਉਣ ਲੱਗੇ ਡਰ ਚਿੜੀਏ।

ਤੇਰੇ ਕਦਮਾਂ 'ਚ ਵਿਛੇ ਹਾਲੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਹਨੇਰੇ।
ਕਦੇ ਲਿਸਕੇ ਨਾ ਦੀਵਾ ਸੁਨੇ ਸੱਖਣੇ ਬਨੇਰੇ।
ਤੇਰੇ ਆਲੂਟੇ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹਾਲੇ ਸੁਣੀਦੇ ਸਵੇਰੇ।
ਨੀ ਤੂੰ ਖੰਭਾਂ 'ਚ ਉਡਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਭਰ ਚਿੜੀਏ।

ਕਿਤੇ ਪੈ ਨਾ ਜਾਵੇ ਪਤਰੇ 'ਚ ਬਾਬਲੇ ਦੀ ਪੱਗ।
ਕੁੱਲੀ ਕੱਖਾਂ ਦੀ 'ਚ ਸਾਂਭੇਗਾ ਵਿਚਾਰਾ ਕਿਵੇਂ ਅੱਗ।
ਹਵਾ ਚੰਦਰੀ ਤੋਂ ਬਚ ਐਵੇਂ ਨਾਲ ਨਾ ਤੂੰ ਲੱਗ।
ਕੋਈ ਸਾੜ ਦਾਏ ਨਾ ਐਵੇਂ ਤੇਰੇ ਪਰ ਚਿੜੀਏ।

ਏਸ ਬਾਗ ਵਿਚ ਆਲੂਟੇ ਨੂੰ ਢਾਹੁਣ ਰਖਵਾਲੇ।
ਜਿੰਦ ਜਾਬਰਾਂ ਦੇ ਵੱਸ ਫੁੱਲ ਅੱਗ ਦੇ ਹਵਾਲੇ।
ਇਹ ਤਾਂ ਉੱਜੜ੍ਹ ਜਰੂਰ ਸਿੱਧੇ ਦਿਸਦੇ ਨਾ ਚਾਲੇ।
ਨਾ ਹੀ ਜੀਣ ਜੋਗੇ ਨਾ ਹੀ ਹੋਵੇ ਮਰ ਚਿੜੀਏ।
ਤੈਨੂੰ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਮਿਲਿਆ ਏ ਘਰ ਚਿੜੀਏ।

•

ਗਿੱਧੇ ਵਿਚ ਤੂੰ ਨੱਚਦੀ

ਭੁਲਦੀਪ ਪਾਰਸ ਦੇ ਨਾਂ

ਗਿੱਧੇ ਵਿਚ ਤੂੰ ਨੱਚਦੀ ਨੱਚੇਂ ਮਾਰ ਕੇ ਅੱਡੀ।
ਮੁੰਡੇ ਵੀ ਬੈਠੇ ਨੇ, ਬੁੱਢੇ ਵੀ ਬੈਠੇ ਨੇ,
ਬੈਠੇ ਅੱਖਾਂ ਟੱਡੀ।

ਸਾਉਣ ਮਹੀਨੇ ਪਿੱਪਲੀਂ ਪੀੰਘਾਂ ਕੁੜੀਆਂ ਛੂਟਣ ਆਈਆਂ।
ਪਿੜ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪਾਉਣ ਧਮਾਲਾਂ ਨਣਦਾਂ ਤੇ ਭਰਜਾਈਆਂ।
ਜੜ੍ਹ ਤੋਂ ਹਿੱਲਿਆ ਪਿੱਪਲ ਸੀ ਜਦ ਚੜ੍ਹੀ ਹੁਲਾਰੇ ਨੱਢੀ।
ਗਿੱਧੇ ਵਿਚ ਤੂੰ ਨੱਚਦੀ...।

ਧਰਤ ਕੰਬਾਵੇਂ ਨੱਚਣ ਲਾਵੇਂ ਅੰਬਰ ਵਿਚਲੇ ਤਾਰੇ।
ਤੇਰੇ ਸਿਰ ਪਿੰਡ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਸੱਤ-ਛੁੱਟੀਏ ਤਲਵਾਰੇ।
ਪੈਰੀਂ ਪਾ ਕੇ ਪਟਿਆਲੇ ਸ਼ਾਹੀ ਸਿਰ ਫੁਲਕਾਰੀ ਕੱਢੀ।
ਗਿੱਧੇ ਵਿਚ ਤੂੰ ਨੱਚਦੀ...।

ਪਹਿਲੇ ਪਹਿਰ ਤੂੰ ਉੱਠ ਕੇ ਪਾਵੇਂ ਚਾਟੀ ਵਿਚ ਮਧਾਣੀ।
ਪੀ ਕੇ ਦੁੱਧ ਮਲਾਈਆਂ ਬਣ ਗਈ ਪੰਜ ਦਰਿਆ ਦੀ ਰਾਣੀ।
ਨਾ ਅੱਕੋਂ ਨਾ ਥੱਕੋਂ ਜਾਵੇਂ ਸਭ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਛੱਡੀ।
ਗਿੱਧੇ ਵਿਚ ਤੂੰ ਨੱਚਦੀ...।

ਤੈਨੂੰ ਤੇਰੇ ਮਾਪਿਆਂ ਜਾਪੇ ਟਕਿਆਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹਿਆ।
ਵਰੇ ਛਮਾਹੀ ਛੁੱਟੀ ਆਵੇ ਸੱਸ ਤੇਰੀ ਦਾ ਜਾਇਆ।
ਬੰਨ੍ਹ ਬਿਸਤਰਾ ਛਤਹਿ ਬੁਲਾ ਕੇ ਚੜ੍ਹ ਜੇ ਗਾਤ ਦੀ ਗੱਡੀ।
ਗਿੱਧੇ ਵਿਚ ਤੂੰ ਨੱਚਦੀ...।

•

ਖੰਭ ਖਿੱਲਰੇ ਨੇ ਕਾਵਾਂ ਦੇ
ਲਾਭ ਜੰਜ੍ਹਾ ਦੇ ਨਾਂ

ਖੰਭ ਖਿੱਲਰੇ ਨੇ ਕਾਵਾਂ ਦੇ।
ਰੋਕ ਲਉ ਨਿਸ਼ਾਨੇ-ਬਾਜੀਆਂ,
ਪੁੱਤ ਮੁੱਕ ਚੱਲੇ ਮਾਵਾਂ ਦੇ।

ਕਿੱਥੇ ਉੱਡੀਆਂ ਗੁਟਾਰਾਂ ਨੇ।
ਐਤਕੀਂ ਨਾ ਤੀਆਂ ਨੱਚੀਆਂ,
ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਮੁਟਿਆਰਾਂ ਨੇ।

ਵੱਜਦਾ ਏ ਢੋਲ ਪਿਆ।
ਫੇਰ ਕੀ ਜਵਾਬ ਦਿਓਗੇ,
ਸਾਰਾ ਪਿੰਡ ਹੀ ਜੇ ਬੋਲ ਪਿਆ।

ਮਾਵਾਂ ਦੀ ਛਾਂ ਮਤਰੇ।
ਗੋਦੀ ਚ ਖਿੱਡੋਣਾ ਟੁੱਟਿਆ,
ਛਿੱਡੇ ਜੰਮਦਿਆਂ ਪਏ ਮਤਰੇ।

ਤਲੀਆਂ ਤੇ ਮਹਿੰਦੀ ਏ।
ਜਦੋਂ ਵੀ ਕਿਤੇ ਉੱਲੂ ਬੋਲਦੇ,
ਮੇਰੀ ਜਾਨ ਤ੍ਰਹਿੰਦੀ ਏ।

ਲੱਕੜੀ ਵਿਚ ਕਿੱਲ ਠੋਕਾਂ।
ਹੜ੍ਹ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ,
ਕੱਲ੍ਹਾ ਕੱਖ ਮੈਂ ਕਿਵੇਂ ਰੋਕਾਂ।

ਅੰਬਾਂ ਨੂੰ ਬੂਰ ਪਿਆ।
ਕੱਠੇ ਬਹਿ ਕੇ ਹੱਸਦੇ ਸਾਂ,
ਐਸਾ ਮੌਸਮ ਦੂਰ ਗਿਆ।

ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਗਹਿਰ ਘੁਲੀ।
ਚਾਰੇ ਥੰਨੇ ਅੱਗ ਬਲਦੀ,
ਵਿਚ ਲੱਗਦੀ ਏ ਜ਼ਹਿਰ ਘੁਲੀ।

ਅੱਖੀਆਂ 'ਚ ਮੁਮਾਰ ਨਹੀਂ।
ਕਾਹਨੂੰ ਯਾਰਾ ਬਦਲ ਗਿਐ,
ਪਹਿਲਾਂ ਵਰਗਾ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ।

ਦਾਣੇ ਰਸ ਗਾਏ ਅਨਾਰਾਂ ਦੇ।
ਤਲੀਆਂ 'ਚ ਗਿੱਧਾ ਮਰਿਆ,
ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਮੁਟਿਆਰਾਂ ਦੇ।

ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਨੀਰ ਨਹੀਂ।
ਕਰਨ ਕਮਾਈਆਂ ਤੋਰਿਆ,
ਜੀਹਦਾ ਮੁੜਿਆ ਵੀਰ ਨਹੀਂ।

ਸੁਪਨੇ ਦਾ ਲੱਕ ਟੁੱਟਿਆ।
ਦਿਨ ਦੀਵੀਂ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ,
ਘਰ ਬਾਰ ਗਿਆ ਲੁੱਟਿਆ।

ਸਭਨਾਂ ਦੀ ਮਾਂ ਧਰਤੀ।
ਛੁੱਬੇ ਲੀਕਾਂ ਪਾਉਣ ਵਾਲਿਆ,
ਤੈ ਤੇ ਚੰਦਰਿਆ ਹੱਦ ਕਰਾਤੀ।

•

ਸੱਜਰੀ ਸਵੇਰ ਵਰਗੇ

ਸੱਜਰੀ ਸਵੇਰ ਵਰਗੇ ਸੁੱਕ ਚੱਲੇ ਨੇ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਹਾਸੇ।
ਵੇਖੀਂ ਦਰਿਆ ਦੇ ਮਾਲਕਾ ਭੇਰੇ ਦਰ ਤੋਂ ਨਾ ਮੁੜੀਏ ਪਿਆਸੇ।

ਮੰਡੀ ਨਹੀਓ ਮੁੱਲ ਵਿਕਦੇ ਹੱਡ ਮਾਸ ਵਾਲੇ ਗੁੱਡੀਆਂ ਪਟੋਲੇ।
ਲੱਖੀਂ ਨਾ ਕਰੋੜੀਂ ਸੋਹਣਿਆ ਜਿਹੜੇ ਛੁੱਲ ਤੂੰ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਚ ਰੋਲੇ।
ਇਕ ਵਾਰੀ ਨਾਂਹ ਆਖ ਦੇ ਗੱਲ ਲੱਗ ਤਾਂ ਜਾਊ ਇਕ ਪਾਸੇ।

ਹੱਕ ਦੀ ਲਕੀਰ ਬਦਲੇ ਸਾਨੂੰ ਘੇਰਿਆ ਜ਼ਿਕਾਰੀਆਂ ਆ ਕੇ।
ਚੇਰ ਚੋਰ ਸਾਨੂੰ ਆਖਦੇ ਆਪ ਮਾਰਦੇ ਦੁਪਹਿਰੇ ਡਾਕੇ।
ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀਰਾਨ ਕਰਕੇ ਫੇਰ ਦੇਣ ਸਾਨੂੰ ਆਣ ਕੇ ਦਿਲਾਸੇ।

ਤੈਨੂੰ ਮਾਣ ਵਤਨਾਂ ਦਾ ਸਾਨੂੰ ਕਰ ਛੌਡਿਆ ਪ੍ਰਦੇਸੀ।
ਨਿੱਘਾ ਹੋਕੇ ਸੋਣ ਵਾਲਿਆ ਤੈਨੂੰ ਚੁਭਦੀ ਅਸਾਡੀ ਖੇਸੀ।
ਦਿਨ ਲੰਘੇ ਹਾਊਕੇ ਲੈਂਦਿਆਂ ਰਾਤ ਲੰਘਦੀ ਮਾਰ ਕੇ ਪਾਸੇ।

ਜੇ ਛੁੱਲਾਂ 'ਚੋਂ ਸੁਗੰਧ ਉੰਡ ਗਈ ਰੰਗ ਰੋਣਗੇ ਭੌਰ ਨਹੀਂ ਆਉਣੇ।
ਅੰਬੀਆਂ ਦੇ ਬੂਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬਾਗਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਬੰਬੀਹੇ ਗਾਉਣੇ।
ਸਾਡੇ ਬਿਨਾਂ ਬਾਗਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਏਥੇ ਛੇਰ ਨਹੀਂ ਟੁਣਕਣੇ ਹਾਸੇ।

•

ਏਥੋਂ ਉੱਡ ਕੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾਓ

ਏਥੋਂ ਉੱਡ ਕੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾਓ, ਨੀ ਚਿੜੀਓ ਮਰ ਜਾਣੀਓ।
ਅੱਗ ਬਲਦੀ ਏ ਖੰਭਾਂ ਨੂੰ ਬਚਾਓ,
ਨੀ ਚਿੜੀਓ ਮਰ ਜਾਣੀਓ!

ਇਸ ਪਿੰਡ ਦੀ ਜੂਹ ਅੰਦਰ ਫਿਰਦੇ ਹਿਰਨਾਂ ਮਗਰ ਸ਼ਿਕਾਰੀ।
ਮਾਰੋ ਮਾਰ ਪਈ ਵਿਚ ਪ੍ਰਬਰੇ ਆ ਜਾਏ ਕਿਸਦੀ ਵਾਰੀ।
ਐਵੇਂ ਆਪਣੀ ਨਾ ਜਾਨ ਗੁਆਓ!
ਨੀ ਚਿੜੀਓ ਮਰ ਜਾਣੀਓ!

ਹਿਰਨਾਂ ਦੀ ਇਕ ਡਾਰ ਨੂੰ ਲੱਭਦਿਆਂ ਗੁਜਰੇ ਵਰੇ ਛਿਮਾਹੀਆਂ।
ਅੰਬਰ ਪਰਤੀ ਤੇ ਵਿਚ ਤਾਹੀਏਂ ਥਾਂ ਥਾਂ ਗੱਡੀਆਂ ਢਾਹੀਆਂ।
ਐਵੇਂ ਅਣਆਈ ਮੌਤ ਨਾ ਬੁਲਾਓ!
ਨੀ ਚਿੜੀਓ ਮਰ ਜਾਣੀਓ!

ਸੱਜਰੇ ਝੂਨ ਦੀ ਭਾਲ 'ਚ ਫਿਰਦੇ ਹੁਣ ਹਥਿਆਰ ਪਿਆਸੇ।
ਮਾਰ ਉਡਾਗੀ ਉੱਡ ਜੋ ਕਿਧਰੇ ਬੈਠੀਆਂ ਕਿਸ ਭਰਵਾਸੇ।
ਸੋਚਾਂ ਵਿਚ ਐਵੇਂ ਵੇਲਾ ਨਾ ਲੰਘਾਓ!
ਨੀ ਚਿੜੀਓ ਮਰ ਜਾਣੀਓ!

ਸਿਰ ਤੇ ਸੂਰਜ ਮੁਰ ਚੱਲਿਆ ਹੈ, ਢਲ ਚੱਲੀਆਂ ਨੇ ਛਾਵਾਂ।
ਹੋਰ ਘੜੀ ਤੱਕ ਨੁਰੇ ਦੇ ਵਿਚ ਲੱਭਣਾ ਨਹੀਂ ਪਰਛਾਵਾਂ।
ਜਾਓ! ਦਿਨ ਹੁੰਦੇ ਆਲੂਣੇ 'ਚ ਜਾਓ!
ਨੀ ਚਿੜੀਓ ਮਰ ਜਾਣੀਓ!

•

ਕਿੱਧਰੇ ਗਏ ਵਣਜਾਰੇ

ਕਿੱਧਰੇ ਗਏ ਵਣਜਾਰੇ ਬੇਲੀਓ ਕਿੱਧਰੇ ਗਏ ਵਣਜਾਰੇ।
ਹਾਲੇ ਤਾਂ ਬਈ ਦਿਨ ਨਹੀਂ ਚੜ੍ਹਿਆ ਕਿਉਂ ਲੁਕ ਗਏ ਨੇ ਤਾਰੇ।

ਸੂਰਜ ਦੀ ਰੁਸ਼ਨਾਈ ਹਾਲੇ ਬੂਹੇ ਤੇ ਨਹੀਂ ਆਈ।
ਹਾਲੇ ਤਾਂ ਰਾਤਾਂ ਦੀ ਕਾਲਖ ਮੂੰਹ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਛਾਈ।
ਕਿਉਂ ਕਿਰ ਗਏ ਮੇਗੀ ਮੁੱਠੀ ਵਿਚੋਂ ਕਿਰਨ-ਮ-ਕਿਰਨੀ ਤਾਰੇ।

ਅੱਧ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਪਲਕਾਂ ਵਿਚ ਹਾਲੇ ਨੀਦਰ ਛੋਰੂ ਪਾਇਆ।
ਬਿੜਕਦਿਆਂ ਪੈਰਾਂ ਵਿਚ ਜਾਪੇ ਗੁੰਮਿਆਂ ਆਪਣਾ ਸਾਇਆ।
ਸੂਰਜ ਦੀ ਟਿੱਕੀ ਨੂੰ ਤਰਸਣ ਸਾਰੇ ਵਖਤਾਂ ਮਾਰੇ।

ਨੀਮ ਗੁਲਾਬੀ ਹੋਠਾਂ ਉੱਤੇ ਫਿਰੀਆਂ ਜ਼ਰਦ ਹਵਾਈਆਂ।
ਘੋਰ ਲਿਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਘੋਰ ਗੁੜ੍ਹੀਆਂ ਘੋਰ ਸਿਆਹੀਆਂ।
ਕਿਸ ਬਦਸ਼ਗਾਨੀ ਕੀਤੀ ਚੋਇਆ ਖੂਨ ਬਰੂਹੀਂ ਸਾਰੇ।

ਪੋਟਾ ਪੋਟਾ ਇਸ ਪਰਤੀ ਦਾ ਵਿੰਨਿਆ ਤੀਰ ਕਮਾਨਾ।
ਅਗਨ-ਖੇਡ ਵਿਚ ਮੁੱਕ ਨਾ ਜਾਈਏ ਸਹਿਮਦੀਆਂ ਨੇ ਜਾਨਾ।
ਚੰਦਰੀ ਸੋਚ ਸੈਤਾਨ ਸੋਚਦਾ ਮੌਲਾ ਪੈਰ ਗੁਜ਼ਾਰੇ।

•

ਨਵੇਂ ਸਾਲ ਦਿਆਂ ਸੂਰਜਾ

ਨਵੇਂ ਸਾਲ ਦਿਆ ਸੂਰਜਾ ਤੂੰ ਚੱਜ ਦਾ ਚੜ੍ਹੀਂ।
ਸਾਡੇ ਤਿੜਕੇ ਨਸੀਬਾਂ ਨੂੰ ਤੂੰ ਫਿਰ ਤੋਂ ਘੜੀਂ।

ਛੁੱਲਾਂ ਕਲੀਆਂ 'ਚ ਰੰਗ ਨੌਜਵਾਨਾਂ 'ਚ ਉਮੰਗ।
ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਚ ਬਹਿਣ ਤੇ ਖਲੋਣ ਵਾਲਾ ਢੰਗ।
ਸਾਡੇ ਨੇਤਰਾਂ 'ਚ ਏਹੋ ਜਿਹਾ ਚਾਨਣਾ ਭਰੀਂ।

ਜਿਹੜੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਹਾਲੇ ਤੱਕ ਨੂਰ ਦਾ ਪਸਾਰ।
ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਹੜਿਆਂ 'ਚ ਆਪਣੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਖਿਲਾਰ।
ਸਾਡੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ 'ਚ ਧੁੱਪ ਵਾਲਾ ਰੰਗ ਤੂੰ ਭਰੀਂ।

ਸਾਡੇ ਪੈਰਾਂ 'ਚ ਬਿਆਈਆਂ ਸਾਡੇ ਹੱਥਾਂ ਉੱਤੇ ਛਾਲੇ।
ਤੈਨੂੰ ਲੱਭਦੇ ਲਭਾਉਂਦਿਆਂ ਮੁਕਾਏ ਪੰਧ ਕਾਲੇ।
ਸਾਡੇ ਖੰਭਾਂ ਵਿਚ ਉੱਚੀਆਂ ਉਡਾਰੀਆਂ ਭਰੀਂ।

ਪਾਣੀ ਮੰਗਦੀ ਜਮੀਨ ਸਾਡੇ ਖੇਤ ਨੇ ਪਿਆਸੇ।
ਸੁੱਕੇ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਮੋੜ ਦੇਵੀਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਤੇ ਹਾਸੇ।
ਬਣ ਰਹਿਮਤਾਂ ਦਾ ਮੇਘਲਾ ਤੂੰ ਸਿਰ ਤੇ ਵਰ੍ਹੀਂ।

ਐਵੇਂ ਲਾਲ ਪੀਲਾ ਹੋ ਕੇ ਤੂੰ ਵੀ ਲਾਈ ਜਾਵੇਂ ਤਾਣ।
ਕਦੇ ਟੁੱਟਣਾ ਨਹੀਂ ਧਰਤੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦਾ ਮਾਣ।
ਗਹਿਣ ਹੱਸਦੇ ਤੇ ਵੱਸਦੇ ਇਹ ਆਪਣੇ ਘਰੀਂ।
ਨਵੇਂ ਸਾਲ ਦਿਆ ਸੂਰਜਾ ਤੂੰ ਚੱਜ ਦਾ ਚੜ੍ਹੀਂ।

•

ਕਿੱਕਲੀ ਕਲੀਰ ਦੀ

ਜਸਥੀਰ ਖੁਸ਼ਦਿਲ ਦੇ ਨਾਂ

ਕਿੱਕਲੀ ਕਲੀਰ ਦੀ,
ਬਈ ਕਿੱਕਲੀ ਕਲੀਰ ਦੀ।
ਲੀਰੋ ਲੀਰ ਚੁੰਨੀ ਮੇਰੀ,
ਪਾਟੀ ਪੱਗ ਵੀਰ ਦੀ।

ਛੁੱਲਾਂ ਪਈ ਸਰ੍ਹੋਆਂ ਤੇ,
ਪੱਕ ਗਈਆਂ ਗੰਦਲਾਂ।
ਪੁੱਤ ਦਾ ਵਿਯੋਗ ਮਾਂ ਨੂੰ,
ਪਈ ਜਾਣ ਦੰਦਲਾਂ।
ਸਾਗ ਵਾਲੀ ਦਾਤਰੀ ਹੈ,
ਊਂਗਲਾਂ ਨੂੰ ਚੀਰਦੀ।
ਲੀਰੋ ਲੀਰ ਚੁੰਨੀ ਮੇਰੀ,
ਪਾਟੀ ਪੱਗ ਵੀਰ ਦੀ।

ਨਗਮੇ ਦੇ ਖੇਤ ਸੜੇ,
ਲੂਸੀਆਂ ਕਪਾਹਵਾਂ ਨੇ।
ਆਲੂਣੇ 'ਚ ਬੋਟ ਛੂਕੇ,
ਤੱਤੀਆਂ ਹਵਾਵਾਂ ਨੇ।
ਹਿੱਕ 'ਚ ਤਰਾਟ ਉੱਠੇ,
ਤੇਜ਼ ਤਿੱਬੇ ਤੀਰ ਦੀ।
ਲੀਰੋ ਲੀਰ ਚੁੰਨੀ ਮੇਰੀ,
ਪਾਟੀ ਪੱਗ ਵੀਰ ਦੀ।

ਸਿਰੋਂ ਲੰਘੇ ਪਾਣੀ,
ਸਾਥੋਂ ਲੱਗਣ ਨਾ ਤਾਰੀਆਂ।
ਸਰੂਆਂ ਜਹੋ ਪੁੱਤ੍ਰ,
ਡਾਢੇ ਫੇਰੀ ਜਾਂਦੇ ਆਰੀਆਂ।
ਦਾੜ੍ਹੀ 'ਚੋਂ ਘਰਾਲ ਵਰੋ,
ਬਾਪੂ ਅੱਖੋਂ ਨੀਰ ਦੀ।
ਲੀਰੋਂ ਲੀਰ ਚੁੰਨੀ ਮੇਰੀ,
ਪਾਟੀ ਪੱਗ ਵੀਰ ਦੀ।

ਚੌਧਵੀਂ ਦੇ ਚੰਨ ਜਹੀਆਂ,
ਗੋਲ ਗੋਲ ਰੋਟੀਆਂ।
ਕਾਵਾਂ ਨੇ ਖਿਲਾਰੀਆਂ ਨੇ,
ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਬੋਟੀਆਂ।
ਕੜ ਕੜ 'ਵਾਜ਼,
ਲੱਕੋਂ ਟੁੱਟ ਗਏ ਛਤੀਰ ਦੀ।
ਲੀਰੋਂ ਲੀਰ ਚੁੰਨੀ ਮੇਰੀ,
ਪਾਟੀ ਪੱਗ ਵੀਰ ਦੀ।

•

ਪਿੱਪਲ ਦਿਆ ਪੱਤਿਆ ਓਇ

ਪਿੱਪਲ ਦਿਆ ਪੱਤਿਆ ਓਇ। ਕਾਹਦੀ ਖੜ ਖੜ ਖੜ ਖੜ ਲਾਈ ਆ।
ਪੱਤ ਝੜ ਗਏ ਪੁਰਾਣੇ ਓਇ! ਸੋਹਣਿਆ! ਰੁੱਤ ਨਵਿਆਂ ਦੀ ਆਈ ਆ

ਤੇਰੇ ਹੇਠਾਂ ਬਹਿ ਅੜਿਆ, ਮਾਣੀਆਂ ਰੱਜ ਕੇ ਸੰਘਣੀਆਂ ਛਾਵਾਂ।
ਤੇਰੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸੋਭਦੀਆਂ, ਹੀਰਿਆਂ ਪਿੰਡ ਸਾਡੇ ਦੀਆਂ ਰਾਹਵਾਂ।
ਰੁੱਤ ਬਦਲੀ ਤੇ ਵਣ ਕੰਬਿਆ ਵੇਖ ਲੈ ਕੁੰਜ ਧਰਤੀ ਨੇ ਲਾਹੀ ਆ।
ਪੱਤ ਝੜ ਗਏ ਪੁਰਾਣੇ ਓਇ...

ਰੰਗ ਰਾਗ ਬਦਲ ਗਏ ਨੇ, ਬਦਲੀਆਂ ਮਿੱਤਰਾ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਬਾਤਾਂ।
ਤੂੰ ਵੇਖ ਕਰੂੰਬਲਾਂ ਨੂੰ ਕੁਦਰਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜੋ ਨਰਮ ਸੁਗਾਤਾਂ।
ਤੂੰ ਰੁੱਖ ਦਰਿਆ ਕੰਢੜਾ ਭਲਾ ਕਿਉਂ ਐਵੇਂ ਲੱਤ ਲਟਕਾਈ ਆ।
ਪੱਤ ਝੜ ਗਏ ਪੁਰਾਣੇ ਓਇ...

ਸਮਿਆਂ ਦੇ ਗੋੜੇ ਨੇ, ਗੋੜਿਆ ਚੱਕਰ ਐਸਾ ਸੋਹਣਾ।
ਅੱਜ ਤੇਰੀ ਵਾਗੀ ਏ, ਭਲਕ ਨੂੰ ਆਪਾਂ ਮਿੱਟੀ ਹੋਣਾ।
ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਫੌਲ ਜਗਾ, ਏਸ ਵਿਚ ਕਿਸ ਕਿਸ ਜਾਨ ਗਵਾਈ ਆ।
ਪੱਤ ਝੜ ਗਏ ਪੁਰਾਣੇ ਓਇ...

ਜੋ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਵੰਡਦਾ ਏ, ਜਮਾਨਾ ਝੁਕ ਕੇ ਸਲਾਮਾਂ ਕਰਦਾ।
ਬੇਵਕਤੀ ਬੁੜ ਬੁੜ ਨੂੰ, ਭਲਾ ਦੱਸ ਕੌਣ ਸਿਆਣਾ ਜਰਦਾ।
ਚੁੱਪ! ਸੋਂ ਜਾ ਬੇਸੁਰਿਆ ਤੂੰ, ਬਰੂਹੀਂ ਰੁੱਤ ਬਸੰਤੀ ਆਈ ਆ।
ਪੱਤ ਝੜ ਗਏ ਪੁਰਾਣੇ ਓਇ...

•

ਢੱਲਿਆ ਮਕਾਨ ਹੋਇਆ ਆਲੂਣਾ ਤਬਾਹ ਏ

ਢੱਠਿਆ ਮਕਾਨ ਹੋਇਆ ਆਲੂਣਾ ਤਬਾਹ ਏ।
ਏਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਸਾਡੀ ਚਾਨਣੀ ਗਵਾਹ ਏ।

ਮਿੱਟੀ ਦੀਆਂ ਕੰਧਾਂ ਤੇਜ਼ ਪਾਣੀਆਂ ਨੇ ਭੰਨੀਆਂ।
ਸਾਡੀਆਂ ਪੁਕਾਰਾਂ ਕੂਕਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਨਾ ਮੰਨੀਆਂ।
ਲੱਕ ਲੱਕ ਪਾਣੀ ਟੱਪ ਗਿਆ ਹੱਦਾਂ-ਬੰਨੀਆਂ।
ਵੇਖਣ ਜਹਾਜ਼ੀਂ ਚੜ੍ਹ ਦੂਰਬੀਨਾਂ ਅੰਨੀਆਂ।
ਚੱਪੂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਸਾਡੀ ਬੇੜੀ ਦਾ ਮਲਾਹ ਏ...।

ਅੰਬਰਾਂ ਚ ਪਈਆਂ ਵੇਖ ਪੀਂਘਾਂ ਸਤਰੰਗੀਆਂ।
ਪੱਕੇ ਘਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਲੱਗਦੀਆਂ ਚੰਗੀਆਂ।
ਸਾਡੀਆਂ ਤਾਂ ਜਿੰਦਾਂ ਇਹਨੇ ਸੂਲ ਉਤੇ ਟੰਗੀਆਂ।
ਜ਼ਹਿਮਤਾਂ ਦਾ ਹੜ੍ਹ ਸਾਥੋਂ ਰਹਿਮਤਾਂ ਕਿਉਂ ਸੰਗੀਆਂ।
ਨੀਵਿਆਂ ਨੂੰ ਡੋਬਣਾ ਇਹ ਪਾਣੀ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਏ...।

ਤੰਦ ਦਾ ਵਿਗਾੜ ਹੁਣ ਉਲੜੀਆਂ ਤਾਣੀਆਂ।
ਤੱਕੜੀ ਵੀ ਕਰੀ ਜਾਵੇ ਵੇਖੋ ਵੰਡਾਂ ਕਾਣੀਆਂ।
ਉਮਰਾਂ ਤੋਂ ਲੰਬੀਆਂ ਨੇ ਦਰਦ ਕਹਾਣੀਆਂ।
ਭਰੀ ਜਾ ਹੁੰਗਾਰਾ ਤੈਥੋਂ ਸੁਣੀਆਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣੀਆਂ।
ਛਾਫ਼ੀਆਂ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿਚ ਹੋ ਗਿਆ ਝੁਦਾ ਏ।

ਧਰਤੀ ਦੇ ਸਿਰ ਉੱਤੇ ਗੂੰਗਾ ਅਸਮਾਨ ਹੈ।
ਮਨ ਹੈ ਉਦਾਸ ਸੁੰਨਾ ਲੱਗਦਾ ਜਹਾਨ ਹੈ।
ਕੰਬਦੀ ਏ ਲਾਟ ਸਾਡੀ ਮੁੱਠੀ ਵਿਚ ਜਾਨ ਹੈ।
ਫਿਰ ਵੀ ਤੂੰ ਵੇਖ ਸਾਡੇ ਹੋਠੀਂ ਮੁਸਕਾਨ ਹੈ।
ਸਾਡਾ ਹੁਣ ਬੱਝਦਾ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤੇ ਵਿਸਾਹ ਏ।

•

ਵਗਦੀ ਨਦੀ ਦੇ ਠੰਢੇ ਨੀਰ

ਬਲਬੀਰ ਮਾਹਲਾ ਦੇ ਨਾਂ

ਵਗਦੀ ਨਦੀ ਦੇ ਠੰਢੇ ਨੀਰ,
ਰਾਜਿਓ ਕਿੱਧਰ ਗਏ?
ਭੈਣਾਂ ਦੇ ਸੋਹਣੇ ਸੋਹਣੇ ਵੀਰ,
ਰਾਜਿਓ ਕਿੱਧਰ ਗਏ?

ਧਰਤੀ ਦਾ ਲਾਲ ਸੂਹਾ ਵੇਸ,
ਲਹੂ ਵਾਲੀ ਲੱਗੀ ਦੇ ਝੜੀ।
ਮਾਵਾਂ ਦੇ ਗਲੀਂ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਕੇਸ,
ਹੰਝੂਆਂ ਦੀ ਲੰਮੀ ਲੜੀ।
ਕੋਈ ਨਾ ਬੰਨਾਵੇ ਆ ਕੇ ਪੀਰ।
ਰਾਜਿਓ ਕਿੱਧਰ ਗਏ?

ਜਿਥੇ ਸੀ ਠੰਢੀ ਮਿੱਠੀ ਪੌਣ,
ਲੂਆਂ ਦਾ ਸੇਕ ਪਵੇ।
ਸੱਖਣੀ ਚੰਗੇਰ ਤੇ ਪਰਾਤ,
ਮੂਧੇ ਮੂਹ ਪਏ ਨੇ ਤਵੇ।
ਤੁਰੀ ਫਿਰੇ ਅੱਗ ਦੀ ਲਕੀਰ।
ਰਾਜਿਓ ਕਿੱਧਰ ਗਏ?

ਗਲਿਆਂ ਚੁਕ ਚੱਲੇ ਗੌਣ,
ਹੋਕਾਂ ਦਾ ਦਮ ਘੁੱਟਿਆ।
ਲੱਖਾਂ ਮਣਾਂ ਦੇ ਹੋਠਾਂ ਧੌਣ,
ਸੁਪਨੇ ਦਾ ਲੱਕ ਟੁੱਟਿਆ।
ਹੋ ਚੱਲੀ ਡਾਢ਼ਿਓ ਅਖੀਰ।
ਰਾਜਿਓ ਕਿੱਧਰ ਗਏ?

ਮਾਵਾਂ ਤੇ ਧੀਆਂ ਭੈਣਾਂ,
ਰੈ ਰੈ ਕੇ ਹਾਰੀਆਂ।
ਕੁੱਖਾਂ ਦੇ ਮੁੱਢ ਨੂੰ ਜਾਲਮ,
ਫੇਰਨ ਪਏ ਆਰੀਆਂ।
ਬਾਲਣ ਦੇ ਵਾਂਗੂ ਦਿੰਦੇ ਚੀਰ।
ਰਾਜਿਓ ਕਿੱਧਰ ਗਏ?
ਭੈਣਾਂ ਦੇ ਸੋਹਣੇ ਸੋਹਣੇ ਵੀਰ,
ਰਾਜਿਓ ਕਿੱਧਰ ਗਏ?

•

ਅੱਗ ਦੀ ਲਾਟ ਬਣ ਜਾਈਂ ਨੀ

ਹਰਦਿਆਲ ਪਰਵਾਨਾ ਦੇ ਨਾਂ

ਅੱਗ ਦੀ ਲਾਟ ਬਣ ਜਾਈਂ ਨੀ ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਕੁੜੀਏ।
ਨੂਰੇ ਦੂਰ ਭਜਾਈਂ ਨੀ ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਦੀਏ ਕੁੜੀਏ।

ਤੇਰੇ ਰਾਹਾਂ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਫ਼ਨੀਅਰ ਨਾਗ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ, ਨੀਲੇ ਪੀਲੇ।
ਸਬਰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਮਾਂਦਰੀਆਂ ਤੋਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਗਏ ਨਾ ਕੀਲੇ, ਹਾਰੇ ਹੀਲੇ।
ਮੋਹ ਮੁਹੱਬਤਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਬੋਲਣ ਐਸੀ ਬੀਨ ਵਜਾਈਂ ਨੀ।
ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਦੀਏ ਕੁੜੀਏ...

ਭੱਠੀ ਦੇ ਵਿਚ ਜੋਬਨ ਭੁੰਨਣ ਤੇਰੇ ਜਹੀਆਂ ਲੱਖ ਨਾਰਾਂ, ਸੋਹਲ ਮੁਟਿਆਰਾਂ।
ਕੌਲ ਛੁਸਕਦੇ ਬਾਲ ਨਿਆਣੇ ਸੁੱਤੀਆਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰਾਂ, ਲੈਣ ਨਾ ਸਾਰਾਂ।
ਕੱਚੀਆਂ ਕੁੱਲੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜਗ ਕੇ ਵਿਹੜੇ ਤੂੰ ਰੁਸ਼ਨਾਈਂ ਨੀ।
ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਦੀਏ ਕੁੜੀਏ...

ਗਲਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਹੋਕਾਂ ਸੁੱਤੀਆਂ ਬਿੜਕਦੀਆਂ ਨੇ ਤਰਜ਼ਾਂ, ਮਾਰਿਆ ਗਰਜ਼ਾਂ।
ਗਾਰੇ ਵਿਚ ਜਿਉਂ ਖੁਡਿਆ ਪਹੀਆ ਘੇਰ ਲਿਆ ਏ ਕਰਜ਼ਾਂ ਨਾਲੇ ਫਰਜ਼ਾਂ।
ਅੱਖੀ ਤਰਜ਼ ਦੇ ਗੀਤ ਨੂੰ ਭੈਣੇ ਰਲ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਗਾਈਂ ਨੀ।
ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਦੀਏ ਕੁੜੀਏ...

ਗਹਿਣਾ ਗੱਟਾ ਲੀੜ ਲੱਤਾ ਚੰਦਰੀ ਚਾਰ ਦੀਵਾਰੀ, ਨਾ ਕਰ ਪਿਆਰੀ।
ਪਿੰਜਰੇ ਦੀ ਚੂਗੀ ਦੇ ਬਦਲੇ ਬੜੀ ਗੁਲਾਮੀ ਭਾਰੀ, ਨਿਗੀ ਖੁਆਰੀ।
ਤੇਰੇ ਕਦਮਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਤੈਥੋਂ ਦੂਰ ਬਲਾਈਂ ਨੀ।
ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਦੀਏ ਕੁੜੀਏ...

•

ਚੰਨਾ ਸੂਰਜਾ ਤੂੰ ਵੇਖ

ਚੰਨਾ ਸੂਰਜਾ ਤੂੰ ਵੇਖ ਸਰਘੀ ਦੇ ਤਾਰਿਆ।
ਸਾਨੂੰ ਕਾਲੀਆਂ ਸਿਆਸਤਾਂ ਨੇ ਕਿੱਦਾਂ ਮਾਰਿਆ।

ਗੱਡੀ ਰੁਕੀ ਅੱਧਵਾਟੇ ਪੈਣ ਘਾਟੇ ਦਰ ਘਾਟੇ।
ਸਾਡੀ ਸਾਬਤੀ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਨੇ ਸਫੇ ਅੱਜ ਪਾਟੇ।
ਝੂਠ ਜਿੱਤਿਆਂ ਤੇ ਵੇਖ ਕਿੱਦਾਂ ਸੱਚ ਹਾਰਿਆ।
ਸਾਨੂੰ ਕਾਲੀਆਂ ਸਿਆਸਤਾਂ ਨੇ ਕਿੱਦਾਂ ਮਾਰਿਆ।

ਸਾਨੂੰ ਖਾਈ ਜਾਵੇ ਪਾਲਾ ਚੜ੍ਹੇ ਹਾੜ੍ਹ ਲੱਗੇ ਪੇਰ।
ਸਾਡੇ ਹੱਕ ਦੀ ਕਮਾਈ ਢਾਢੇ ਲੈ ਜਾਣ ਖੋ।
ਕੋਈ ਸੁਣਦਾ ਨਾ ਅੱਜ ਸਾਡੀ ਹਾਲ ਪਾਹਰਿਆ।
ਸਾਨੂੰ ਕਾਲੀਆਂ ਸਿਆਸਤਾਂ ਨੇ ਕਿੱਦਾਂ ਮਾਰਿਆ।

ਸਾਡੇ ਮਾਂ ਬਾਪ ਜਾਏ ਅੱਜ ਬਣ ਗਏ ਪਰਾਏ।
ਮੂਨ ਵਿਚ ਨਾ ਲਕੀਰ ਪੈਂਦੀ ਕਿਹੜਾ ਸਮਝਾਏ।
ਵੇਖੋ! ਸਾਡੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੇ ਕੀਹ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ।
ਸਾਨੂੰ ਕਾਲੀਆਂ ਸਿਆਸਤਾਂ ਨੇ ਕਿੱਦਾਂ ਮਾਰਿਆ।

ਹੋਈਏ ਕਿਰਤੀ ਕਿਸਾਨ ਇਕ ਮੁੱਠ ਇਕ ਜਾਨ।
ਸਾਡਾ ਬੋਹਲ ਨਾ ਕੋਈ ਲੁੱਟੇ ਲਾਂਡੇ ਕਰਕੇ ਧਿਆਨ।
ਗੁੰਜ ਅੰਬਰਾਂ ਚੇ ਏਕਤਾ ਦੇ ਉੱਚੇ ਨਾਹਰਿਆ।
ਸਾਨੂੰ ਕਾਲੀਆਂ ਸਿਆਸਤਾਂ ਨੇ ਕਿੱਦਾਂ ਮਾਰਿਆ।

੯

ਇਹ ਦੁਨੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕਮਦਿਲਿਆਂ ਦੀ
ਹੋਸ ਰਾਜ ਹੋਸ ਦੇ ਨਾ

ਇਹ ਦੁਨੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕਮਦਿਲਿਆਂ ਦੀ,
ਇਹ ਰਣ ਹੈ ਪੌਣ-ਸਵਾਰਾਂ ਦਾ।
ਜੇ ਨੀਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਸਿਰ ਹੋਵਣ,
ਮੁੱਲ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਦੀਵਾਰਾਂ ਦਾ।

ਜੇ ਸੂਲੀ ਚੜ੍ਹ ਮੁਸਕਾਊਂਦੇ ਨੇ,
ਉਹੀ ਉੱਚੇ ਰੁਭਬੇ ਪਾਊਂਦੇ ਨੇ।
ਇਤਿਹਾਸ ਗਵਾਹ ਬਹਿ ਤਵੀਆਂ ਤੇ,
ਉਹ ਜਾਬਰ ਨੂੰ ਅਜ਼ਮਾਊਂਦੇ ਨੇ।
ਅਣਪਾਂ ਤੇ ਇੱਚਤਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ,
ਨਹੀਂ ਡਰ ਸਾਹੀ ਦਰਬਾਰਾਂ ਦਾ।
ਇਹ ਦੁਨੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕਮਦਿਲਿਆਂ ਦੀ...।

ਜੇ ਦੀਨ ਦੁਨੀਆਂ ਕੇ ਹੇਤ ਲੜੇ,
ਉਸ ਦੀ ਹੀ ਬੇੜੀ ਤੋੜ ਚੜ੍ਹੇ।
ਜੇ ਰੋਕ ਪਿਆਂ ਤੋਂ ਰੁਕ ਜਾਵਣ,
ਬੁੱਸ ਜਾਂਦੇ ਪਾਣੀ ਖੜ੍ਹੇ ਖੜ੍ਹੇ।
ਤਪਦੇ ਬਲ ਵਿਚ ਦੀ ਪੈਂਡਾ ਕਰ,
ਜੇ ਚਾਹੁਨੈਂ ਸਾਬ ਬਹਾਰਾਂ ਦਾ।
ਇਹ ਦੁਨੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕਮਦਿਲਿਆਂ ਦੀ...।

ਇਹ ਤਾਂ ਸਿਰਲੱਖਾਂ ਦੀ ਬਸਤੀ ਹੈ,
ਏਥੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਮੌਤੋਂ ਸਸਤੀ ਹੈ।
ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਮੂਨ ਚੁਆ,
ਤਦ ਮਿਲਣੀ ਉੱਚੀ ਹਸਤੀ ਹੈ।
ਇਹ ਜੋ ਰੰਗਾਂ ਦਾ ਦਰਿਆ ਜਾਪੇ,
ਸਭ ਮੂਨ ਵਹੇ ਮੇਰੇ ਯਾਰਾਂ ਦਾ।
ਇਹ ਦੁਨੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕਮਦਿਲਿਆਂ ਦੀ...।

ਪਈ ਰਾਤ ਹਨੇਰ ਚੁਫੇਰਾ ਹੈ,
ਧੂੰਏਂ ਦਾ ਘਰਿਆ ਘੇਰਾ ਹੈ।
ਅਸੀਂ ਬਾਤਾਂ ਸੁਣ ਸੁਣ ਅੱਕ ਗਏ ਆਂ,
ਹਾਲੇ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਢੂਰ ਸਵੇਰਾ ਹੈ।
ਸੂਰਜ ਦੀ ਸੁਰਖ ਸਵੇਰ ਬਿਨਾਂ,
ਮੈਂਹ ਦਿਸਣਾ ਨਹੀਂ ਦਿਲਦਾਰਾਂ ਦਾ।
ਇਹ ਦੁਨੀਆਂ ਨਹੀਂ ਕਮਦਿਲਿਆਂ ਦੀ,....।

•

ਸਾਨੂੰ ਮੋੜ ਦਿਓ ਰੰਗਲਾ ਪੰਜਾਬ
ਚਾਡੀ ਰਫਪਾਲ ਸਿੱਧ ਪਮਾਲ ਦੇ ਨਾ

ਸਾਨੂੰ ਮੋੜ ਦਿਓ ਰੰਗਲਾ ਪੰਜਾਬ,
ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਮੰਗਦੇ।
ਸਾਨੂੰ ਮੋੜ ਦਿਓ ਪਿੜਿਆ ਗੁਲਾਬ,
ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਮੰਗਦੇ।

ਮੋੜ ਦਿਓ ਸਾਡੀਆਂ ਵਿਸਾਖੀਆਂ ਤੇ ਲੋਹੜੀਆਂ।
ਭੈਣਾਂ ਦੇ ਸੁਹਾਗ ਸੋਹਣੇ ਵੀਗਾਂ ਦੀਆਂ ਘੋੜੀਆਂ।
ਮਿੱਠੇ ਗੀਤਾਂ ਵਾਲੀ ਸੁੱਚੜੀ ਕਿਤਾਬ।
ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਮੰਗਦੇ।

ਸੁਰਾਂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਗੀਤ ਚੰਗੇ ਨਹੀਓ ਲੱਗਦੇ।
ਬਾਲੇ ਮਰਦਾਨੇ ਬਿਨਾਂ ਰਾਗ ਨਹੀਓ ਫੱਥਦੇ।
ਕਿਹੜੇ ਕੰਮ ਆਊ ਸੱਖਣੀ ਰਥਾਬ।
ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਮੰਗਦੇ।

ਲੀਰੇ ਲੀਰ ਸਾਲੂ ਤਾਰੇ ਤਾਰ ਫੁਲਕਾਰੀਆਂ।
ਫੇਰੋ ਨਾ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਰੀਰ ਉੱਤੇ ਆਗੀਆਂ।
ਸਾਲਾ ! ਮੁੱਕ ਜਾਵੇ ਚੰਦਰਾ ਪ੍ਰਵਾਬ।
ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਮੰਗਦੇ।

ਛਾਂਸੀ ਚੜ੍ਹੇ ਭਗਤ ਸਰਾਭਿਆਂ ਦੀ ਸਹੁੰ ਹੈ।
ਗਦਰੀ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਯੋਧੇ ਬਾਬਿਆਂ ਦੀ ਸਹੁੰ ਹੈ।
ਮਾਝਾ ਮਾਲਵਾ ਤੇ ਜਾਗ ਪਏ ਦੋਆਬ।
ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਮੰਗਦੇ।

•

ਬੱਸ ਕਰ ਜੀ ਹੁਣ ਬੱਸ ਕਰ ਜੀ

ਬੱਸ ਕਰ ਜੀ ਹੁਣ ਬੱਸ ਕਰ ਜੀ।
ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਅਕਲ ਨੂੰ ਵੱਸ ਕਰ ਜੀ।

ਦਰਿਆਵਾਂ ਦੇ ਪਾਣੀ ਸੂਕ ਰਹੇ।
ਅਸੀਂ ਪਾਣੀ ਪਾਣੀ ਕੂਕ ਰਹੇ।
ਨਾ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹੱਥ ਬੰਦੂਕ ਰਹੇ।
ਹੋਈ ਮੁੱਦਤ ਵੇਖਿਆ ਹੱਸ ਕਰ ਜੀ।

ਇਹ ਚੰਗੇ ਨਹੀਓ ਦਿਸਦੇ ਸ਼ਗਾਨ।
ਜਦ ਪਾਣੀ ਥਾਂ ਨਹਿਰੀਂ ਖੂਨ ਵਗਣ।
ਥਾਂ ਥਾਂ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੇ ਸਿਵੇ ਜਗਣ।
ਫੜ ਅਕਲ ਦੀ ਸੰਗਲੀ ਕੱਸ ਕਰ ਜੀ

ਇਕ ਪੈਰ ਨਾ ਅੱਗੇ ਗੱਲ ਤੁਰੀ।
ਸਾਡੀ ਅਉਧ ਦਿਨੋਂ ਦਿਨ ਜਾਏ ਖੁਰੀ।
ਦੋਹੀਂ ਹੱਥੀਂ ਤਿੱਖੀਂ ਤੇਜ਼ ਛੁਰੀ।
ਅਸੀਂ ਕਿੱਧਰ ਜਾਈਏ ਨੱਸ ਕਰ ਜੀ।

ਸਾਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਧੱਕੇ ਧੋੜਿਆਂ ਨੇ।
ਸਾਡੇ ਸੁਪਨੇ ਮਿੱਥੇ ਧੋੜਿਆਂ ਨੇ।
ਸਾਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਦਿਲਾਸਾ ਬੋੜਿਆਂ ਨੇ।
ਦੁੱਖ ਘਟਦਾ ਨਾ ਹੁਣ ਦੱਸ ਕਰ ਜੀ।

ਜੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਨਾ ਕਿਤਾਬ ਰਹੀ।
ਜੇ ਹੱਥਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਨਾ ਰਥਾਬ ਰਹੀ।
ਜੇ ਏਦਾਂ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਬਾਬ ਰਹੀ।
ਫਿਰ ਕਿਹੜਾ ਆਖੂ ਬੱਸ ਕਰ ਜੀ।
ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਅਕਲ ਨੂੰ ਵੱਸ ਕਰ ਜੀ।

•

ਨਾਗ ਨਿਵਾਸਾਂ ਦੇ ਰਹਿ ਨੀ ਜਿੰਦੇ

ਨਾਗ ਨਿਵਾਸਾਂ ਦੇ ਰਹਿ ਨੀ ਜਿੰਦੇ,
ਨਾਗ ਨਿਵਾਸਾਂ ਦੇ ਰਹਿ।
ਸਿਰ ਤੇ ਪੈਣ ਵਦਾਨ ਹਥੋੜੇ,
ਔਖੀ ਸੌਖੀ ਸਹਿ।
ਨੀ ਜਿੰਦੇ ਔਖੀ ਸੌਖੀ ਸਹਿ।

ਨਾ ਵੱਸ ਤੇਰੇ ਨਾ ਵੱਸ ਮੇਰੇ,
ਹੱਸਣਾ, ਰੋਣਾ, ਗਾਉਣਾ।
ਤੁਰੀਏ ਵੀ ਤਾਂ ਤਲਵਾਰਾਂ ਉੱਤੇ,
ਕੰਡਿਆਂ ਦੀ ਸੇਜ ਵਿਛਾਉਣਾ।
ਚੁੱਪ ਚੁਪੀਤੇ ਹਾਉਕੇ ਭਰੀਏ,
ਸਕੀਏ ਕੁਝ ਨਾ ਕਹਿ।
ਨੀ ਜਿੰਦੇ ਨਾਗ ਨਿਵਾਸਾਂ ਦੇ ਰਹਿ।

ਧਰਤੀ ਅੰਬਰ ਦੀ ਬੁੱਕਲ ਚੌ,
ਨਿੱਘ ਜਿਹਾ ਕਿਰ ਚੌਲਿਆ।
ਸੂਕ ਰਹੇ ਦਰਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਨਾ,
ਅਕਲਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਠੌਲਿਆ।
ਸਭ ਰੁੜ੍ਹ ਚੱਲੇ, ਤੂੰ ਨਾ ਰੁੜ੍ਹ ਜਾਈ,
ਨਾਲ ਭਰਾਵਾਂ ਰਹਿ।
ਨੀ ਜਿੰਦੇ ਨਾਲ ਭਰਾਵਾਂ ਰਹਿ।

ਘਰ ਦੀ ਚਾਰਦੀਵਾਰੀ ਵਲਗਣ,
ਸਾਬੋਂ ਟੱਪ ਨਾ ਹੋਵੇ।
ਹੁਕੂਮਾਂ ਦੀ ਬਰਸਾਤ ਰੋਜ਼ਾਨਾ,
ਜਖਮ ਅਸਾਡੇ ਧੋਵੇ।
ਕਿਣ ਮਿਣ ਕਿਣ ਮਿਣ ਵਰ੍ਹ ਨੀ ਅੱਖੀਏ,
ਚਿਹਰੇ ਧੋਂਦੀ ਰਹਿ।
ਨੀ ਜਿੰਦੇ ਨਾਗ ਨਿਵਾਸਾਂ ਦੇ ਰਹਿ।

•

ਨੀ ਜਿੰਦੇ ਮੇਰੀਏ

ਡਾ. ਸੁਖਨੈਨ ਦੇ ਨਾਂ

ਰਾਤਾਂ ਕਾਲੀਆਂ ਹਨੇਰਾ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ,
ਕਿਤੇ ਵੀ ਨਾ ਤਾਰਾ ਲਿਸ਼ਕੇ,
ਨੀ ਜਿੰਦੇ ਮੇਰੀਏ।

ਗੁੱਖਾਂ ਵਾਲਿਓ ਸੰਭਾਲੋ ਛਾਵਾਂ,
ਆਰੀ ਵਾਲੇ ਫੇਰ ਆ ਗਏ।

ਪੱਗਾਂ ਬੱਧੀਆਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਾਂ ਲੱਗੀਆਂ,
ਚੰਗੇ ਭਲੇ ਵੱਸਦੇ ਸੀ।

ਚੁੱਲ੍ਹੇ ਅੱਗ ਨਾ ਘੜੇ ਦੇ ਵਿਚ ਪਾਣੀ,
ਜਿਸ ਥਾਂ ਕਲੇਸ਼ ਵੱਸਦਾ।

ਅੱਗ ਲੱਗ ਜੇ ਸੈਤਾਨਾਂ ਵਾਲੀ ਸੋਚ ਨੂੰ,
ਵੀਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੀਰ ਨਿੱਖੜੇ।

ਰਹਿਣਾ ਕੱਖ ਨਹੀਂ ਚੰਦਰਿਆ ਤੇਰਾ,
ਵੱਸਦਾ ਪੰਜਾਬ ਰੋਲਿਆ।

ਕਿਹੜਾ ਕਰੇਗਾ ਘਰਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ,
ਚੋਰ ਕੁੱਝੀ ਦੋਵੇਂ ਰਲ ਗਏ।

ਕੇਹੇ ਉੱਤਰੇ ਪਹਾੜੇ ਜੋਗੀ,
ਛਾਂਗਾ ਨਾਲ ਪੈਰ ਮੰਗਦੇ।

ਰਾਤਾਂ ਕਾਲੀਆਂ ਜਗਾਉ ਦੀਵੇ,
ਸਾਰੇ ਜਾਣੇ ਆਪਣੇ ਘਰੀਂ।

*

ਗਾਜ਼ਲ

ਜਦ ਤੋਂ ਹੋਰ ਜਮਾਨੇ ਆਏ ਬਦਲੇ ਨੇ ਹਾਲਾਤ ਮੀਆਂ।
ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਤਾਂ ਚਾਰ ਵਜੇ ਹੀ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਏ ਰਾਤ ਮੀਆਂ।

ਏਸ ਘਰ ਦੀਆਂ ਨੀਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਸਿਰ ਰੱਖੇ ਸੀ ਏਸ ਲਈ,
ਪੁੱਤ ਪੋਤਰੇ ਵਾਸ ਕਰਨਗੇ ਜਦ ਆਉ ਬਰਸਾਤ ਮੀਆਂ।

ਰੋਜ਼ ਦਿਹਾੜੀ ਸੱਬਰ ਵਿਛਦੇ ਕੀਗਨਿਆਂ ਦੀ 'ਵਾਜ਼ ਸੁਣੋ,
ਇਕ ਇਕੂ ਕਰਕੇ ਕਤਲ ਹੋ ਰਹੇ ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਮੀਆਂ।

ਗਜ ਮਹਿਲ ਦੇ ਵਾਸੀ ਸੱਜਣਾ ਤੂੰ ਵੀ ਬਾਹਰ ਝਾਕ ਜਗਾ,
ਕਈ ਵਰਿਆਂ ਤੋਂ ਇਸ ਬਸਤੀ ਵਿਚ ਆਈ ਨਾ ਪ੍ਰਭਾਤ ਮੀਆਂ।

ਮੇਰੀ ਚੀਜ਼ ਸੁਣਦਿਆ ਲੋਕਾਂ ਜਾਗ ਅਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਵੀ ਕਰ,
ਸੁੱਤਿਆਂ ਸੁੱਤਿਆਂ ਇਹ ਨਾ ਮੁੱਕਣੀ ਗਾਮ ਦੀ ਕਾਲੀ ਰਾਤ ਮੀਆਂ।

ਆਪੋ ਆਪਣਾ ਜ਼ਹਿਰ ਪਿਆਲਾ ਪੀਣਾ ਪੈਣੈ ਹਮ-ਸਫਰੋਂ,
ਹਰ ਵਾਰੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਸੁਕਰਾਤ ਮੀਆਂ।

ਜਿਹੜੇ ਵੇਲੇ ਚੇਗਾ ਚੁਗ ਕੇ ਪੰਛੀ ਘਰ ਨੂੰ ਮੁੜਦੇ ਨੇ,
ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਲੁਕਦੇ ਫਿਗੀਏ ਮੈਂ ਤੇ ਮੇਰੀ ਜਾਤ ਮੀਆਂ।

ਮੈਂ ਤਾਂ ਏਸ ਚੌਗਾਹੇ ਦੇ ਵਿਚ ਬਲਦਾ ਦੀਵਾ ਧਰ ਚੱਲਿਆਂ,
ਲਾਟ ਬਚਾਇਓ ਨ੍ਹੇਗੀ ਕੋਲੋਂ ਸਿਰ 'ਤੇ ਕਾਲੀ ਰਾਤ ਮੀਆਂ।

•

ਗਾਜ਼ਲ

ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਚੁੱਪ ਤੋਂ ਭਰੀਏ।
ਸ਼ਾਮ ਸਵੇਰੇ ਹੌਕੇ ਭਰੀਏ।

ਪਰਤੀ ਪੀਤਾ ਸਾਰਾ ਪਾਣੀ,
ਮਾਰੂਬਲ ਵਿਚ ਕੀਕਣ ਤਗੀਏ।

ਕਾਲੇ ਸਾਏ ਚਾਰ ਚੁਡੇਰੇ,
ਨਾ ਹੀ ਜੀਦੇ ਨਾ ਹੀ ਮਰੀਏ।

ਵਾਹ ਕੇ ਕਾਗਜ਼ ਉੱਪਰ ਲੀਕਾਂ ,
ਮਨ ਦੇ ਭਾਲੀ ਕੌਨੇ ਭਰੀਏ।

ਚਿੜੀ ਆਖਦੀ ਜਾਗ ਮੁਸਾਫਿਰ,
ਕੁਝ ਤਾਂ ਪੈਂਡਾ ਖੇਟਾ ਕਰੀਏ।

ਤਨ ਤੇ ਨਿੱਘਾ ਕੋਟ ਸਵੈਟਰ,
ਮਨ ਦੇ ਪਾਲੇ ਕਰਕੇ ਠਰੀਏ।

ਮਨ ਦੀ ਬੱਤੀ ਬਾਲ੍ਹ ਬਾਲ੍ਹ ਕੇ,
ਚਾਰ ਚੁਡੇਰੇ ਚਾਨਣ ਕਰੀਏ।

ਛਾਢੀ ਤੇਜ਼ ਹਨੇਰੀ ਫਿਰ ਵੀ,
ਆ ਮਮਟੀ 'ਤੇ ਦੀਵਾ ਧਰੀਏ।

•

ਗਜ਼ਲ

ਮੈਂ ਤੰਬੂ ਹੇਠ ਮਰ ਚੱਲਿਆਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੱਢੀਆਂ ਤਣੀਆਂ।
ਇਕੱਲੀ ਜਾਨ ਤੇ ਲੱਖਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਬਣੀਆਂ।

ਅਸੀਂ ਤਪਦੇ ਮਹੀਨੇ ਮੰਗਿਆ ਸੀ ਮੇਘਲਾ ਤੈਬੋਂ,
ਤੂੰ ਸਾਨੂੰ ਬਖਸ਼ੀਆਂ ਤੇਜ਼ਾਬ ਦੇ ਬੱਦਲ ਦੀਆਂ ਕਣੀਆਂ।

ਅਸੀਂ ਵਰਮੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੱਥ ਪਾ ਕੇ ਵੇਖ ਆਏ ਹਾਂ,
ਸਿਰਾਂ ਨੂੰ ਪੀੜਿਆਂ ਬਿਨ ਮਿਲਣ ਨਾ ਨਾਗਾਂ ਦੀਆਂ ਮਣੀਆਂ।

ਮੇਰੀ ਗੈਰਤ ਕਦੇ ਵੀ ਹਾਕਮਾਂ ਨੂੰ ਰਾਸ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ,
ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਮੇਰੀ ਹਿੱਕ ਦੇ ਸੰਗੀਨਾਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਤਣੀਆਂ।

ਇਹ ਕਿੱਧਰ ਤੁਰ ਪਿਆ ਹੈ ਵਕਤ ਵੇਖੋ ਤੇ ਜ਼ਰਾ ਸੋਚੋ,
ਹਿਲਾਵੇ ਤਾਰ ਕਿਹੜਾ ਬੈਠ ਕਿੱਥੇ ਖਿੱਚਦਾ ਤਣੀਆਂ।

ਅਸੀਂ ਪੁਤਲੀ ਦੇ ਵਾਂਗੂਂ ਨੱਚਦੇ ਹਾਂ ਰਾਤ ਦਿਨ ਯਾਰੋਂ,
ਨਚਾਵੇ ਬਣ ਮਦਾਗੀ ਵੇਖ ਲਉ ਇਹ ਵਕਤ ਦਾ ਬਣੀਆ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਪਤਾ ਹੈ ਤਿਤਲੀਆਂ ਦੀ ਮੌਤ ਦੇ ਬਾਰੇ,
ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ 'ਚ ਪੁਤਲੀਆਂ ਪੱਥਰ ਦੀਆਂ ਬਣੀਆਂ।

•

ਗੱਜਲ

ਰੱਤ ਭਰੇ ਵਗਦੇ ਦਰਿਆ।
ਪਾਣੀ ਕਿੱਧਰ ਚਲਾ ਗਿਆ।

ਸੁਣਦਿਆਂ ਕੰਨ ਲੂਸ ਗਏ,
ਰੋਜ਼ ਦਿਹਾੜੀ ਅਗਨ-ਕਥਾ।

ਬਾਤ ਹੁੰਗਾਰਾ ਮੰਗਦੀ ਹੈ,
ਸੁੱਤਿਆ ਲੋਕਾ ਜਾਗ ਜਰਾ।

ਘਰ ਤੋਂ ਦਫ਼ਤਰ ਤੀਕ ਜਿਵੇਂ,
ਲੰਮ-ਸਲੰਮਾ ਬਲੇ ਸਿਵਾ।

ਨੇਵੀ ਵੀ ਮੂੰਹ-ਜ਼ੋਰ ਬੜੀ,
ਫਿਰ ਵੀ ਦੀਵਾ ਜਗੇ ਪਿਆ।

ਵੇਖੋ! ਇਹ ਪੰਜਾਬ ਮੇਰਾ,
ਕਿੱਥੋਂ ਕਿੱਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ।

•

ਗਜ਼ਲ

ਮੋਈਆਂ ਪੁੱਗੀਆਂ ਚੇਤੇ ਆਈਆਂ ਬਿਸਤਰ ਉੱਤੇ ਬਹਿਦੇ ਨੂੰ।
ਰਾਤ ਲੰਘਾਈ ਕੇਡਿਆਂ ਉੱਤੇ ਉਸਲਵੱਟੇ ਸਹਿਦੇ ਨੂੰ।

ਅੱਗ ਵੀ ਸਾੜੇ ਠੰਢ ਵੀ ਠਾਰੇ ਜੰਤ ਜਨੌਰਾਂ ਦਾ ਵੀ ਡਰ,
ਕੱਲ੍ਹੀ ਜਾਨ ਨੂੰ ਲੱਖਾਂ ਕਜੀਏ ਜੰਗਲ ਦੇ ਵਿਚ ਰਹਿਦੇ ਨੂੰ।

ਸੁਰਖਪੋਸ਼ ਜਿਹਾ ਗਮਤਾ ਜੋਗੀ ਜਦ ਦਰਿਆ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰੇ,
ਬਿਲਕੁਲ ਏਦਾਂ ਜਾਪੇ ਸੂਰਜ ਲਹਿ ਚੌਲਾਅ ਹੈ ਲਹਿਦੇ ਨੂੰ।

ਮੁੱਕ ਜਾਵਾਂਗੇ ਬਾਂਸ ਵਰਗਿਉ, ਆਪਣੀਓ ਹੀ ਅੱਗ ਦੇ ਨਾਲ,
ਭੱਕਿਆ ਨਾ ਜੇ ਬਾਹੂਬਲ ਨੂੰ ਆਪਸ ਦੇ ਵਿਚ ਖਹਿਦੇ ਨੂੰ।

ਸਿੰਗਾਂ ਵਾਲੇ ਇਕ ਚਿਹਰੇ ਤੋਂ ਹਰਦਮ ਡਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹਾਂ,
ਚੌਵੀ ਘੰਟੇ ਖੌਰੂ ਪਾਏ ਘੂਰੇ ਉੱਠਦੇ ਬਹਿੰਦੇ ਨੂੰ।

ਪਖਰਦਾਰ ਜੀ ਬਚਕੇ ਰਹਿਣਾ ਕੰਧਾਂ ਵਿਚ ਤਰੇੜਾਂ ਨੇ,
ਦੂਰ ਖਲੋਤੇ ਦੱਬ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਉੱਚੀ ਮਹਟੀ ਢਹਿੰਦੇ ਨੂੰ।

ਮੇਰੀ ਜੀਭ ਸੁਆਦਾਂ ਪਿੱਟੀ ਝੂਠ ਦਾ ਮਿੱਠਾ ਖਾਂਦੀ ਹੈ,
ਸੱਚ ਏਸ ਨੂੰ ਕੌੜਾ ਲੱਗਦੇ, ਮਨੁਾਂ ਕਰੇ ਸੱਚ ਕਹਿੰਦੇ ਨੂੰ।

ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਸ ਇਮਤਿਹਾਨ ਵਿਚ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਚਿਰ ਰਹਿਣਾ ਹੈ,
ਚਾਰ ਜੁੱਗ ਤਾਂ ਬੀਤ ਗਏ ਨੇ, ਜੋਰ ਜਬਰ ਇਹ ਸਹਿਦੇ ਨੂੰ।

•

ਗੁਜ਼ਲ

ਦੂਰ ਖੜਾ ਨਾ ਤੂੰ ਨਦੀ ਦੇ ਕਿਨਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ।
ਵਾਜ਼ਾਂ ਮਾਰਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ।

ਮੌਰ ਲੁਸ ਗਏ ਪਰਿਦਿਆਂ ਦੇ ਖੰਬ ਖਿੰਡ ਗਏ,
ਮੇਘ ਮੰਗਦੇ ਸਾਂ ਮਿਲ ਗਏ ਅੰਗਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ।

ਵੇਖ ਸੱਥਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਭਰੇ ਸ਼ਮਸ਼ਾਨ,
ਕਿਵੇਂ ਰਾਤ ਦਿਨ ਚੀਰਦੇ ਨੇ ਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ।

ਐਵੇਂ ਰਾਤ ਦੀ ਉਡੀਕ 'ਚ ਨਾ ਚੁੱਪ ਕੀਤਾ ਬੈਠ,
ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨ ਦੀਵੀਂ ਚੜ੍ਹੇ ਚੰਨ-ਤਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ।

ਐਵੇਂ ਮੂਧੜੇ ਮੂੰਹ ਡਿੱਗੀ ਜਾਨੈਂ ਵੇਖ ਕੇ ਮੁਨਾਰੇ,
ਕੋਲ ਵੱਸਦੇ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਛੁੰਨਾਂ ਢਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ।

ਬੁੱਲ੍ਹ ਉਠ ਦਾ ਜੋ ਲਮਕੇ ਇਹ ਡਿੱਗਣਾ ਨਹੀਂ,
ਚੱਲ ਤੁਰ ਪਉ ਭਰਾਵਾ ਨਾ ਤੂੰ ਲਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ।

ਤੇਨੂੰ ਸੁਣਦੇ ਸਾਂ ਬਾਤ ਨੂੰ ਮੁਕਾ ਕੇ ਬਹਿ ਗਿਆ
ਜਿਹੜੇ ਜਾਗਦੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁੰਗਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ।

ਸਮਡੋਲ ਵਿਚ ਪੈਰ ਤਾਹੀਓਂ ਅੱਗੇ ਜਾਣਗੇ,
ਕਦੇ ਜਿੱਤਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕਦੇ ਹਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ।

ਜਿਹੜੇ 'ਨੇਹਿਆਂ 'ਚ ਬਾਲਦੇ ਨੇ ਦੀਵਿਆਂ ਦੀ ਪਾਲ,
ਤੇਰੇ ਆਪਣੇ ਨੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖ।

•

ਗਾਜ਼ਲ

ਸੁਪਨ ਪਰਿਦੇ ਕਿਉਂ ਫੜ ਫੜ ਕੇ ਕਰਦਾ ਹੈਂ ਕਤਲਾਮ ਜਿਹਾ।
ਰੋਜ਼ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੁਣਦਾ ਨ੍ਹੀਂ ਤੂੰ ਘੁੱਗੀਆਂ ਦਾ ਕੋਹਰਾਮ ਜਿਹਾ।

ਰੰਗ ਬਰੰਗੀਆਂ ਪਕੜ ਤਿਤਲੀਆਂ ਵਿਚ ਕਿਤਾਬਾਂ ਕੈਦ ਕਰੋ,
ਸ਼ੋਕ ਅਵੱਲਾ ਇਹ ਤੇਰਾ ਹੁਣ ਹੋ ਚੌਲਿਆ ਹੈ ਆਮ ਜਿਹਾ।

ਦਹਿਸਤ ਵਹਿਸਤ ਅਕਲੋਂ ਸ਼ਕਲੋਂ ਸਕੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਜਾਪਦੀਆਂ,
ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਬਣਾਇਆ ਹੁਣ ਤਾਂ ਦੂਜੀ ਲਾਮ ਜਿਹਾ।

ਅਦਲ ਸਮੇਂ ਦਾ ਦੇਖੋ ਯਾਰੋ ਕਿੱਥੋਂ ਕਿੱਥੇ ਜਾ ਪਹੁੰਚਾ,
ਪਾਗਲ ਕਹਿਕੇ ਗੋਲੀ ਮਾਰਨ ਕਰ ਦੇਵਣ ਬਦਨਾਮ ਜਿਹਾ।

ਨੇਰ ਸਾਈਂ ਦਾ ਜੋਤਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜੋਟੀਆਂ ਪਾ ਬੈਠਾ,
ਆਸ ਦਾ ਸੂਰਜ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਲਾਲ ਸਲਾਮ ਜਿਹਾ।

ਨਿਮੋਝੂਣ ਉਦਾਸਿਆ ਸੂਰਜ ਸੋਚਾਂ ਦੇ ਖੂਹ ਛੁੱਥ ਚੌਲਿਆ,
ਸੁਥਾ ਸਵੇਰੇ ਸਿਖਰ ਦੁਪਹਿਰੇ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਜੋ ਸ਼ਾਮ ਜਿਹਾ।

ਪ੍ਰਬਰੇ ਕਿਸ ਦਿਨ ਸੁੱਤੇ ਲੋਕੀਂ ਗੂੜੀ ਨੀਦ ਚੌ ਜਾਗਣਗੇ,
ਹੱਕ ਅਤੇ ਇਨਸਾਫ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਾਤਰ ਛੇੜਨਗੇ ਸੰਗਰਾਮ ਜਿਹਾ।

●

ਗੁਜ਼ਲ

ਪੰਜ ਦਰਿਆ ਪੰਜਾਬ ਬਣ ਗਿਆ ਢਾਈ ਦਰਿਆ ਢਾਬ।
ਪੱਤੀ ਪੱਤੀ ਹੋ ਚੱਲਿਆ ਹੈ ਸਾਡਾ ਸੁਰਸ ਗੁਲਾਬ।

ਕਿਸ ਚੰਦਰੇ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਇਹ ਜੰਗਲ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ,
ਅੱਖਰ ਅੱਖਰ ਖਾਣ ਨੂੰ ਆਏ ਆਦਮ ਪ੍ਰੇਰ ਕਿਤਾਬ।

ਸੰਕਟ ਕਾਲ 'ਚ ਜੰਮੇ ਜਾਏ ਪੁੱਛਣਗੇ ਜਦ ਸਾਨੂੰ,
ਸਿਵਿਆਂ ਦੇ ਵਿਸਥਾਰ ਦੇ ਬਾਰੇ ਕਿਹੜਾ ਦੇਉਂ ਜਵਾਬ।

ਸਾਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਡੋਰ ਭੂਤਰੇ ਸਾਨੂ ਦੇ ਪੈਰੀ ਉਲੜੀ,
ਮੈਂ ਜਾਣਾਂ ਜਾਂ ਮੌਲਾ ਜਾਣੇ ਹੋਈ ਜੋ ਮੇਰੀ ਬਾਬ।

ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਤੇ ਮਰਦਾਨਾ ਜੋਟੀਦਾਰ ਪੁਰਾਣੇ,
ਚੁਸਤ ਮਜ਼ੌਰਾਂ ਵੱਖਰੇ ਕੀਤੇ ਬਾਣੀ ਅਤੇ ਰਬਾਬ।

ਸਤਿਲੁਜ ਤੇ ਰਾਵੀ ਵਿਚ ਭੁੱਬੀਆਂ ਹੇਕਾਂ, ਚੀਕਾਂ, ਕੂਕਾਂ,
ਹੰਝੂਆਂ ਨਾਲ ਬਿਆਸਾ ਭਰਿਆ ਨੱਕੋ-ਨੱਕ ਚਨਾਬ।

ਨੂਰੇ ਦੇ ਵਿਚ ਟੋਹ-ਟੋਹ ਤੁਰੀਏ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਹੀ ਭੁਰੀਏ,
ਸਮਝ ਨਾ ਆਵੇ ਕਦ ਮੁੱਕੇਗਾ ਯਾਰੋ ਚੰਦਰਾ ਭੂਾਬ।

•

ਗਾਜ਼ਲ

ਜਾਲਮ ਦੇ ਅੱਗੇ ਤਾਂ ਅੜੀਏ।
ਭਾਵੇਂ ਪੈਂਦੀ ਸੱਟੇ ਝੜੀਏ।

ਵਕਤ ਗੁਆਚਾ ਹੱਥ ਨ ਆਊਣਾ,
ਕੰਧਾਂ ਉਪਰ ਲਿਖਿਆ ਪੜ੍ਹੀਏ।

ਆਪਾਂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਛਾਂ ਬਣ ਜਾਂਦੇ,
ਕਾਹਦੀ ਖਾਤਰ ਅੱਗ ਵਿਚ ਸੜੀਏ।

ਲਿਸ਼ਕਣਹਾਰ ਮੁਲੰਮੇ ਤਨ ਦੇ,
ਮਨ ਦੀ ਬੋਲੀ ਕਿੱਥੋਂ ਪੜ੍ਹੀਏ?

ਟੋਟੇ-ਟੋਟੇ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ,
ਤਲਖ ਸਮੇਂ ਦੇ ਤੱਕੜ ਚੜ੍ਹੀਏ।

ਉੱਚੇ ਘਰ ਦੀ ਮਮਟੀ ਉੱਤੇ,
ਪੌੜੀ ਪੌੜੀ ਕਰਕੇ ਚੜ੍ਹੀਏ।

ਮਨ ਤਾਂ ਘੁੰਮੇ ਦੇਸ਼ ਦੇਸ਼ਾਤਰ,
ਤਨ ਦੀ ਮਿੱਟੀ ਕਿੱਥੇ ਪੜ੍ਹੀਏ।

ਬਾਗਬਾਨ ਨੇ ਕੰਡੇ ਬੀਜੇ,
ਆਓ ਫੁੱਲਾਂ ਖਾਤਰ ਲੜੀਏ।

ਭਾਵੇਂ ਲੱਖ ਹਿੜੋਕੇ ਵੱਜਣ,
ਟੁੱਟੀਂ ਨਾ ਢੂੰ ਸਾਂਝ ਦੀ ਕੜੀਏ।

*

ਗਾਜ਼ਲ

ਖੋਹ ਲਿਆ ਸੂਰਜ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਰਾਤ ਨੇ।
ਮੋੜ ਦਿੱਤਾ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਪ੍ਰਭਾਤ ਨੇ।

ਵੇਲਣੇ ਵਿਚ ਜਿਸਮ ਹੀ ਪੀੜੇ ਨਹੀਂ,
ਟੁਕੜੇ ਟੁਕੜੇ ਹੋ ਗਏ ਜਜ਼ਬਾਤ ਨੇ।

ਨੀਵੇਂ ਥਾਂ ਪਾਣੀ ਖੜ੍ਹੇ ਬੂਟੇ ਮਰੇ,
ਕਹਿ ਢਾਇਆ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਰਸਾਤ ਨੇ।

ਮੈਂ ਮੁਖੌਟਾ ਪਹਿਨ ਕੇ ਭਾਵੇਂ ਫਿਰਾਂ,
ਸੱਚ ਦੱਸ ਦੇਣਾ ਮੇਰੀ ਆਂਕਾਤ ਨੇ।

ਇਹ ਮੇਰੇ ਨੈਣਾਂ 'ਚ ਜਿਹੜੇ ਅੱਥਰੂ,
ਵਕਤ ਨੇ ਦਿੱਤੇ ਅਸਾਨੂੰ ਦਾਤ ਨੇ।

ਪਾਣੀਆਂ ਵਿਚ ਲੀਕ ਅੰਬਰ ਟਾਕੀਆਂ,
ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ ਪਾੜਿਆ ਹਾਲਾਤ ਨੇ।

ਜਨਮ ਦਿਨ 'ਤੇ ਬਾਲ ਵੀ ਤਾਂ ਡੇਜਦੇ,
ਬੰਬ ਤੇ ਪਿਸਤੌਲ ਦੀ ਸੋਂਗਾਤ ਨੇ।

•

ਗਲੜ

ਅੱਖਾਂ 'ਚ ਉਨੀਂਦਰਾ ਤੇ ਦਿਲ ਸੁੰਨਸਾਨ ਹੈ।
ਸੱਜਣਾਂ ਬਗੈਰ ਤਾਂ ਕੁਝਿੱਕੀ ਵਿਚ ਜਾਨ ਹੈ।

ਲੋਕਾਂ ਭਾਣੇ ਹੱਸਦਾ ਇਹ ਸ਼ਹਿਰ ਜਾਪੇ ਵੱਸਦਾ,
ਮੇਰੇ ਲਈ ਉਜਾੜ ਸੁੰਨੀ ਰੋਹੀ ਬੀਆਬਾਨ ਹੈ।

ਫਿਕਰਾਂ ਦੀ ਛੱਤ ਹੇਠਾਂ ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਜਾਗਦਾਂ,
ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰੇ ਨੀਲਾ ਆਸਮਾਨ ਹੈ।

ਠੋਕਰੋਂ ਬਚਾਉਂਦਾ ਤੇ ਸੰਭਾਲਦਾ ਹਾਂ ਹਰ ਵੇਲੇ,
ਸੁਪਨਾ ਨਾ ਟੁੱਟ ਜਾਵੇ ਕੱਚ ਦਾ ਸਮਾਨ ਹੈ।

ਕਿਸਨੂੰ ਸੁਣਾਵਾਂ ਹਾਲ ਟੁੱਟੇ ਹੋਏ ਦਿਲ ਦਾ ਮੈਂ,
ਅੰਨ੍ਹੀ ਬੋਲੀ ਧਰਤੀ ਤੇ ਗੁੰਗਾ ਅਸਮਾਨ ਹੈ।

ਟੈਗਿਆ ਹੈ ਸੂਲੀ ਉੱਤੇ ਚੰਦਰੇ ਹਾਲਾਤ ਭਾਵੇਂ,
ਫੇਰ ਵੀ ਤੂੰ ਵੇਖ ਸਾਡੀ ਚੱਲਦੀ ਜਥਾਨ ਹੈ।

•

ਗੁਜ਼ਲ

ਰੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਆਰੀ ਫੇਰ ਨਾ ਛਿੱਗਣਗੇ ਆਲੁਣੇ।
ਚਿੜੀਆਂ ਨੇ ਫੇਰ ਕਿਸ ਜਗ੍ਹਾ ਨੇ ਬੋਟ ਪਾਲਣੇ।

ਰੋਟੀ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਨੇ ਹਰ ਹਾਲ ਸੇਕਣੀ,
ਸਾਡੇ ਹੀ ਪੁੱਤ ਵੀਰ ਉਸ ਚੁੱਲ੍ਹੇ 'ਚ ਬਾਲਣੇ।

ਤੇਗੀ ਬੁਝੇਗੀ ਪਿਆਸ ਹੁਣ ਕਿਨੇ ਕੁ ਖੂਨ ਨਾਲ,
ਦੱਸ ਦੇ ਜਗਾ ਕੁ ਦਿੱਲੀਏ ਨੀ ਬਾਰਾਂ ਤਾਲਣੇ।

ਤੇਰੇ ਬਕੌਰ ਹੋਰ ਤੇ ਮਭਰਾ ਨਾ ਬਾਗ ਨੂੰ,
ਤੂੰਹੀਓਂ ਹੀ ਫਿਰਦੀ ਤੋੜਦੀ ਛੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਮਾਲਣੇ।

ਇਹ ਮਾਸਖੋਰੇ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖਾਧੇ ਨੇ ਕਾਫਲੇ,
ਸੰਗਲ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਣਗੇ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸੰਭਾਲਣੇ।

ਕਾਲੀ ਹਵਾ ਵੀ ਕਮਰਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਲੋਚਦੀ,
ਔਖੇ ਨੇ ਸੂਰਜ ਛਿਪਦਿਆਂ ਹੁਣ ਨੂਰ ਟਾਲਣੇ।

ਲੱਭਾਂਗੇ ਸੂਰਜ ਮਘ ਰਿਹਾ ਗੁੰਮਿਆ ਗੁਆਚਿਆ,
ਭਾਵੇਂ ਅਸਾਨੂੰ ਪੈਣ ਹੁਣ ਸਾਗਰ ਹੰਗਾਲਣੇ।

•

ਗੁਜ਼ਲ

ਕਰਮਜੀਤ ਗਰੇਵਾਲ ਦੇ ਨਾਲ

ਵੱਡਿਆ ਟੁੱਕਿਆ ਜਿਸਮ ਪਿਆ ਹੈ ਰੋਜ਼ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨਾਲ।
ਕਿੱਦਾਂ ਅੱਖ ਮਿਲਾਵਾਂ ਯਾਰੇ ਅੱਜ ਮੈਂ ਪੰਜ ਦਰਿਆਵਾਂ ਨਾਲ।

ਬੰਸਰੀਆਂ ਦੇ ਪੋਰ 'ਚ ਸਿੱਕਾ ਭਰ ਦਿੱਤਾ ਏਂ ਵਕਤਾਂ ਨੇ,
ਨੱਚਦੇ ਨੱਚਦੇ ਮੇਰ ਸਹਿਮ ਗਏ ਕਿਹੜਾ ਸਾਜ਼ ਵਜਾਵਾਂ ਨਾਲ।

ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਡਸਲਾਂ ਕੱਚੇ ਕੋਠੇ ਇਹ ਚੰਦਰੇ ਕਿਉਂ ਢਾਹੁੰਦੇ ਨੇ,
ਆਓ ਯਾਰੇ ਗੱਲ ਤਾਂ ਕਰੀਏ ਸ਼ੂਕ ਰਹੇ ਦਰਿਆਵਾਂ ਨਾਲ।

ਨੂਰੇ ਦੇ ਵਿਚ ਜੰਮੇ ਜਾਏ ਕਿੱਸਰਾਂ ਸੱਚ ਪਛਾਨਣਗੇ,
ਬਿਨ ਸੂਰਜ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਕੀਤਿਆਂ ਤੁਰਦਾ ਨਾ ਪਰਛਾਵਾਂ ਨਾਲ।

ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੀ ਚਾਦਰ ਦੀਆਂ ਲੀਰਾਂ ਖਿੱਲਰ ਗਈਆਂ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ,
ਚਾਰ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਤੁਰਕੇ ਰਾਜੀ ਸੱਕੀ ਭੈਣ ਭਰਾਵਾਂ ਨਾਲ।

ਸੁਰ ਦੀ ਮਹਿਫਲ ਦੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਤਾਨਸੈਨ ਕੀ ਸੋਚੇਗਾ,
ਸਾਰੀ ਟੀਮ ਵਜੰਤਰੀਆਂ ਦੀ ਜਾ ਬੈਠੀ ਹੈ ਕਾਵਾਂ ਨਾਲ।

ਜਿਹੜਾ ਛੁੱਲ ਖੁਸ਼ਬੋਈ ਵਾਲਾ ਉਹ ਤਾਂ ਮਹਿਕਾਂ ਵੰਡੇਗਾ,
ਉਸ ਨੇ ਬਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ ਹੈ, ਭਾਵੀਆਂ ਸਖਤ ਸਜਾਵਾਂ ਨਾਲ।

ਅਨ੍ਹਾ ਬੰਦਾ ਵੀ ਬੁੱਝ ਲੈਂਦੈ, ਪੈੜ-ਚਾਲ ਤੋਂ ਲਹਿਜੇ ਤੋਂ,
ਕਿਹੜਾ ਬੰਦਾ ਸਾਂਝ ਪੁਗਾਉਂਦਾ, ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਾਹਵਾਂ ਨਾਲ।

ਸਾਰੇ ਚੌਕ ਚੁਰਸਤੇ ਮੱਲੇ ਕਾਲੇ ਡਨੀਅਰ ਨਾਗਾਂ ਨੇ,
ਯਤਨ ਕਰਾਂ ਕਿ ਕੀਲ ਲਵਾਂ ਮੈਂ ਗਜ਼ਲਾਂ ਤੇ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਨਾਲ।

•

ਗੁਜ਼ਲ

ਰੋਜ਼ ਸਵੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਰੱਤ ਭਿੱਜੀਆਂ ਅੰਖਬਾਰਾਂ।
ਅੰਨ੍ਹੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਗਰਕ ਗਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿੱਸਰਾਂ 'ਵਾਜਾਂ ਮਾਰਾਂ।

ਚੰਗੇ ਭਲੇ ਪਰਿਦੇ ਬਹਿ ਗਏ ਆਲੂਣਿਆਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ,
ਧਰਤੀ ਅੰਬਰ ਸਾਰਾ ਮੱਲਿਆ ਹੁਣ ਖੰਭਾਂ ਦੀਆਂ ਡਾਰਾਂ।

ਅਣਚਾਹੇ ਮਹਿਮਾਨ ਦੇ ਵਾਂਗੂ ਚੰਦਰੇ ਸੁਪਨੇ ਆਉਂਦੇ,
ਸਹਿਮ ਜਿਹਾ ਛੱਡ ਜਾਵਣ ਪਿੱਛੇ ਮਰ ਮੁੱਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ।

ਪੌਣਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜ਼ਹਿਰ ਘੋਲ ਕੇ ਕੌਣ ਬਚੇਗਾ ਏਥੇ,
ਸਿਵਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਅਰਥ ਹੀਣ ਨੇ ਸਾਰੀਆਂ ਜਿੱਤਾਂ ਹਾਰਾਂ।

ਪੈਦਲ ਬੰਦੇ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਬੱਸ ਮਿੱਟੀ ਘੱਟਾ ਆਵੇ,
ਪੱਕੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਉੱਤੇ ਭਾਵੇਂ ਚੱਲਦੀਆਂ ਮੌਟਰ ਕਾਰਾਂ।

ਹੱਥਾਂ ਵਾਲੀ ਛੋਰ ਕਿਤੇ ਨਾ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿ ਜਾਵੇ,
ਚਾਡਰ ਪੇਚੇ ਮਾਰਨ ਐਧਰ ਸੁੱਤੀਆਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰਾਂ।

ਹੜ੍ਹ ਦਾ ਪਾਣੀ ਵਗਦਾ ਭਾਵੇਂ ਸਿਰ ਉੱਤੋਂ ਦੀ ਯਾਰੋਂ,
ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਪਾਓ ਕਰਿੰਘੜੀ ਬਣ ਜਾਓ ਦੀਵਾਰਾਂ।

•

ਗਜ਼ਲ

ਰਿਸਤੇ ਨਾਤੇ ਗਏ ਗੁਆਚੇ ਉੱਜੜ ਗਈਆਂ ਥਾਵਾਂ ਨਾਲ।
ਬੇੜੀ ਦਾ ਕੀ ਸਾਕ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੁੱਕ ਗਏ ਦਰਿਆਵਾਂ ਨਾਲ।

ਮਾਰੂਬਲ ਵਿਚ ਪੈੜ ਤੇਰੀ ਤਾਂ ਮਿਟ ਚੱਲੀ ਸੀ ਰੇਤੇ ਹੇਠ,
ਮਹਿਕ ਤੇਰੀ ਨੇ ਉਗਲੀ ਫੜ ਕੇ ਸਾਬ ਨਿਭਾਇਆ ਸਾਹਵਾਂ ਨਾਲ।

ਖੜ੍ਹੇ ਖਲੋਤੇ ਸੁੱਕੇ ਰੁੱਖ ਨੂੰ ਲੱਕੜ ਹਾਰੇ ਚੀਰਨ ਧਰਨ,
ਰਾਹ-ਗੀਰਾਂ ਨੂੰ ਮਤਲਬ ਹੁੰਦੇ ਬੱਸ ਇਕੱਲੀਆਂ ਛਾਵਾਂ ਨਾਲ।

ਇਕ ਇਕੱਲਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਨਾ ਏਧਰ ਨਾ ਓਧਰ ਦਾ,
ਮੱਥੇ ਨੂੰ ਵੀ ਤੁਰਨਾ ਪੈਂਦੇ ਇਕ ਜੁੱਟ ਹੋ ਕੇ ਬਾਹਵਾਂ ਨਾਲ।

ਜਗਦੇ ਬੁਝਦੇ ਅੱਖਰ ਬਾਤਾਂ ਪਾਉਂਦੇ ਨੇ ਜਦ ਸ਼ਾਮ ਢਲੇ,
ਬੁੱਝਣ ਵਾਲੇ ਬੁੱਝ ਲੈਂਦੇ ਨੇ ਕੁਝ ਨਾਵਾਂ ਕੁਝ ਥਾਵਾਂ ਨਾਲ।

ਦਿਸ਼ਾ-ਸੂਚਕੋ ਸੇਧ ਸੁਚੱਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਦੇਣੀ ਰਾਹੀਅਤ ਨੂੰ,
ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਘੁੰਮਣ ਘੇਰ 'ਚ ਪੈ ਗਏ ਵਗਦੀਆਂ ਤੇਜ਼ ਹਵਾਵਾਂ ਨਾਲ।

ਐਵੇਂ ਭਰਮ ਜਿਹਾ ਇਕ ਮਨ ਨੂੰ ਚੌਵੀਂ ਘੰਟੇ ਡੰਗਦਾ ਏ,
ਪੱਥਰਾਂ ਨੂੰ ਪਿਘਲਾ ਸਕਨਾਂ ਮੈਂ ਗਜ਼ਲਾਂ ਤੇ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਨਾਲ।

•

ਗਜ਼ਲ

ਦੂਰ ਗਿਆਂ ਜਦ ਰਾਤ ਪੈਣ ਤੇ ਘਰ ਦਾ ਚੇਤਾ ਆਵੇਗਾ।
ਵੇਖ ਲਵੀਂ ਤੂੰ ਗਾਊਂਦਾ ਪੰਛੀ ਟਾਹਣੀ ਫੜ ਕੁਰਲਾਵੇਗਾ।

ਸਿਖਰ ਦੁਪਹਿਰੇ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਕਾਲੀ ਚਾਦਰ ਢੱਕ ਲਿਆ,
ਆਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਬੱਦਲੀ ਓਹਲੇ ਇੰਜ ਸੂਰਜ ਲੁਕ ਜਾਵੇਗਾ।

ਬਲਦੇ ਜੰਗਲ ਦੇ ਵਿਚ ਜਦ ਵੀ ਤੇਰੇ ਆਪਣੇ ਬੋਟ ਸੜੇ,
ਤੈਨੂੰ ਫੇਰ ਬਸੰਤਰ ਦਾਸਾ ਪਾਣੀ ਚੇਤੇ ਆਵੇਗਾ।

ਉਮਰਾਂ ਜਿੱਡਾ ਲੰਮਾ ਹਉਕਾ ਧਰਤੀ ਮਾਂ ਨੇ ਭਰਿਆ ਹੈ,
ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਦ ਸੇਕ ਏਸਦਾ ਪੱਥਰਾਂ ਨੂੰ ਪਿੱਘਲਾਵੇਗਾ।

ਤੇਜ਼ਾਬੀ ਬਰਸਾਤੁ 'ਚ ਪੱਤੇ ਬੁਟੇ ਹੀ ਨਹੀਂ ਝੁਲਸਣਗੇ,
ਗਰਭ-ਜੂਨ ਵਿਚ ਪਲਦਾ ਫੁੱਲ ਵੀ ਵੇਖ ਲਈਂ ਸੁੱਕ ਜਾਵੇਗਾ।

ਉਡਣੇ ਪੁਡਣੇ ਮਿਤ ਨਾ ਹੁੰਦੇ ਵੇਖ ਲਵੀਂ ਤੂੰ ਮਾਂਦਰੀਆ,
ਜਿਸ ਨੂੰ ਅੱਜ ਤੂੰ ਦੁੱਧ ਪਿਲਾਵੇਂ ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਡੰਗ ਜਾਵੇਗਾ।

ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਖੇਡ ਖੇਡ ਵਿਚ ਏਥੋਂ ਤੱਕ ਜਾ ਪਹੁੰਚਾਂਗੇ,
ਸਾਜਾਂ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਸਣੇ ਹੀ ਸਰਪ ਜਿਹਾ ਸੁੰਘ ਜਾਵੇਗਾ।

●

ਗਾਜ਼ਲ

ਸਿਰਾਂ ਤੇ ਰਾਤ ਹੈ ਕਾਲੀ ਭਰਾਓ ਜਾਗਦੇ ਰਹੀਏ।
ਕਿਤੇ ਪੱਥਰ ਨਾ ਹੋ ਜਾਈਏ ਦਿਲਾਂ ਦੀ ਵੇਦਨਾ ਕਹੀਏ।

ਇਹ ਏਨੇ ਸਾਲ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੀ ਕਿਤੇ ਨਾ ਦੋਸਤੋਂ ਗੱਡੀ,
ਬਥੇਰੇ ਹਿੱਕ ਸਾਡੀ ਨੇ ਲੰਘਾਏ ਰੇਲ ਦੇ ਪਹੀਏ।

ਆਸੀਂ ਮੁਜਾਹਿਮ ਦੇ ਵਾਂਗੂਂ ਲੰਘਦੇ ਹਾਂ ਰਾਜਪਥ ਕੋਲੋਂ,
ਤਲਾਸ਼ੀ ਵਾਲਿਆਂ ਕੋਲੋਂ ਕਿਤੇ ਨਾ ਪੱਗ ਲੁਹਾ ਬਹੀਏ।

ਮਲਾਹਾਂ ਅੱਧ ਵਿਚ ਦਰਿਆ ਦੇ ਆ ਬੇੜੀ ਖਲਾਗੀ ਹੈ,
ਤੁਸੀਂ ਦੱਸੋ ਕਿ ਇਸਨੂੰ ਦੋਸਤੀ ਜਾਂ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਕਹੀਏ।

ਸਿਰਫ਼ ਇਹ ਸਿਦਕ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਤੁਰਦਾ ਹੈ,
ਉਸੇ ਦੇ ਆਸਰੇ ਹਰ ਹਾਲ ਵਿਚ ਸਿੱਧੇ ਖੜ੍ਹੇ ਰਹੀਏ।

ਜਦੋਂ ਮੌਸਮ ਨੇ ਅੱਜ ਤੱਕ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਨਾ ਵਢਾ ਕੀਤੀ,
ਆਸੀਂ ਵੀ ਕਿਹੜੇ ਸਾਕੌਂ ਏਸ ਦੀ ਯਾਰੋਂ ਤਜ਼ੀ ਸਹੀਏ।

•

ਗੁਜ਼ਲ

ਤੁਸੀਂ ਉਲੜਾ ਲਿਆ ਸਾਨੂੰ ਹਿਸਾਬਾਂ ਤੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਚ।
ਕੋਈ ਵੀ ਫਰਕ ਨਾ ਜਾਪੇ ਸੁਆਲਾਂ ਤੇ ਜੁਆਬਾਂ ਵਿਚ।

ਜਦੋਂ ਦੇ ਜੰਗਲੀ ਬੂਟੇ ਨੂੰ ਸਹਿਰੀ ਹੱਥ ਲੱਗੇ ਨੇ,
ਉਦੋਂ ਦੀ ਮਹਿਕ ਮੋਈ ਹੈ ਬਗੀਚੇ ਦੇ ਗੁਲਾਬਾਂ ਵਿਚ।

ਮੈਂ ਮੋਈਆਂ ਤਿੱਤਲੀਆਂ ਦੇ ਖੰਭਾਂ ਕੋਲੋਂ ਬਹੁਤ ਭਰਦਾ ਹਾਂ,
ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਤਲ ਹੋਇਆ ਮੇਰਿਆਂ ਰੰਗੀਨ ਖੂਅਬਾਂ ਵਿਚ।

ਜੋ ਨੰਗੇ ਪੈਰ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਲੰਮਾ ਸਫਰ ਕਰਦੇ ਨੇ,
ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਫਸਦੇ ਕਦੇ ਬੂਟਾਂ ਜੁਗਾਬਾਂ ਵਿਚ।

ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੈਟ ਪਾ ਕੇ ਭੇਜਦੇ ਹਾਂ ਗੋਲ ਭਵਨ ਅੰਦਰ,
ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤਾਈਂ ਗਿਣਨ ਲੱਗਦੇ ਨੇ ਨਵਾਬਾਂ ਵਿਚ।

ਜਮਾਨਾ ਬਦਲਿਆ ਤੇ ਬਦਲੀਆਂ ਦਿਲਸਪੀਆਂ ਵੇਖੋ,
ਕਿ ਮੱਕੜੀ ਜਾਲ ਪਈ ਬੁਣਦੀ ਹੈ ਸਾਜ਼ਾਂ ਤੇ ਰਬਾਬਾਂ ਵਿਚ।

ਇਹ ਉੱਚੀ ਪੱਗ ਲੰਮੀ ਧੋਣ ਦੇ ਹੀ ਕਾਰਨੇ ਹੋਇਆ,
ਅਸਾਨੂੰ ਚੀਰਿਆ ਸੈਤਾਨ ਨੇ ਜੋ ਦੋ ਪੰਜਾਬਾਂ ਵਿਚ।

•

ਗਲੜਾ

ਊਭੜ ਖਾਭੜ ਸੜਕਾਂ ਉੱਤੇ ਲੱਗ ਰਹੇ ਹਿਚਕੋਲੇ।
ਪੋਟਲੀਆਂ 'ਚੋ ਕਿਰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਗੁੱਡੀਆਂ ਅਤੇ ਪਟੋਲੇ।

ਸ਼ਾਮ ਢਲੇ ਤਾਂ ਬੇਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਚਾਰ-ਚੁਫੇਰਿਓਂ ਘੇਰੇ,
ਬਾਲੀ ਵਿਚਲੇ ਪਾਣੀ ਵਾਂਗ੍ਰੀ ਹਰ ਪਲ ਮਨੂਆ ਛੋਲੇ।

ਪੂਰਨਿਆਂ ਤੇ ਪੋਚਾ ਫਿਰਿਆ ਅੱਖਰ ਕਿਤੇ ਗੁਆਚੇ,
ਅਨਪੜ੍ਹ ਲੋਕਾਂ ਵਾਗ੍ਰੀ ਵਾਹਾਂ ਐਵੇਂ ਘੀਚ-ਮਚੋਲੇ।

ਮੋਇਆਂ ਦੀ ਬਸਤੀ ਵਿਚ ਦਸਤਕ ਦੇਵਾਂ ਤਾਂ ਕਿੰਜ ਦੇਵਾਂ,
ਆਸ ਨਹੀਂ ਹੈ ਮੁਰਦਾ ਜਾਗੇ, ਉੱਠੇ ਕੁੰਡਾ ਖੋਲੇ।

ਮੰਦੀਆਂ ਪ੍ਰਬਰਾਂ 'ਕੱਠੀਆਂ ਕਰਕੇ ਭਰ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਵਿਹੜਾ,
ਮਨ ਦੀ ਛਤਗੀ ਉੱਤੇ ਬਹਿੰਦੇ ਆਣ ਕਥੁਤਰ ਗੋਲੇ।

ਊੱਚੇ ਨੀਵੇਂ ਛਾਬੇ ਇਸਦੇ ਗੌਰ ਨਾਲ ਤਾਂ ਵੇਖੋ,
ਬਾਂਦਰ ਹੱਥ ਤਰਾਜੂ ਦੱਸੋ? ਕਿੱਦਾਂ ਪੂਰਾ ਤੋਲੇ।

ਸਾਡੇ ਮੂਨ 'ਚ ਲਥਪੱਥ ਹੋਈ ਸਰਬ ਸਮੇਂ ਦੀ ਪੋਥੀ,
ਹਰ ਥਾਂ ਲਿਸ਼ਕੇ ਸੁਰਭ ਇਬਾਰਤ ਜਿੰਨੇ ਵਰਕੇ ਛੋਲੇ।

•

ਗੁਬਲ

ਬੜ੍ਹਕਾਂ ਤੋਂ ਜੇ ਭਰ ਜਾਓਗੇ।
ਚੁੱਪ ਚੁਪੀਤੇ ਮਰ ਜਾਓਗੇ।

ਆਲੂਟਿਆਂ ਵਿਚ ਬੋਟ ਉਡੀਕਣ,
ਕਿਹੜੇ ਵੇਲੇ ਘਰ ਜਾਓਗੇ।

ਸਿਦਕ-ਸਬੂਰੀ ਜੇ ਹੈ ਪੱਲੇ,
ਦਿਲ ਦਰਿਆ ਨੂੰ ਤਰ ਜਾਓਗੇ।

ਕੱਠੀਆਂ ਕਰੋ ਭਰਾਵੇ ਬਾਹਵਾਂ,
ਕੱਲ-ਮ-ਕੱਲ੍ਹੇ ਹਰ ਜਾਓਗੇ।

ਇਸ ਬਰਸਾਤ 'ਚ ਨੰਗੇ ਧੜ ਤਾਂ,
ਲੂਣ ਵਰਗਿਓ ਪੁਰ ਜਾਓਗੇ।

ਨਹੀਂ ਚੰਨ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਜੁਗਨੂੰਓ,
ਕੁਝ ਤਾਂ ਚਾਨਣ ਕਰ ਜਾਓਗੇ।

ਮਿਲੂ ਆਸਥਾ ਜ਼ਮੀਨੀ ਹੋਈ,
ਜੇਕਰ ਅੰਬਰਸਰ ਜਾਓਗੇ।

●

ਗਲੜ

ਸੁਪਨਿਆਂ ਦੀ ਨੈਂ ਝਨਾਂ ਨੂੰ ਤਰਦਿਆਂ।
ਉਮਰ ਬੀਤੀ ਹੈ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਮਰਦਿਆਂ।

ਉਠ ਕੇ ਵੇਖੋ ਪਛਾਣੋ ਕੌਣ ਹੈ,
ਮਰ ਗਏ ਜਿਸਦੇ ਤਸੀਹੇ ਜਰਦਿਆਂ।

ਤੂੰ ਲੁਕਾ ਬੇਸ਼ਕ ਮੈਨੂੰ ਹੈ ਪਤਾ,
ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਸੱਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਰਦਿਆਂ।

ਕੌਣ ਤੈਨੂੰ ਮਾਰ ਸਕਦੇ ਸੋਹਣੀਏ,
ਆਖਿਆ ਕੱਚੇ ਘੜੇ ਨੇ ਮਰਦਿਆਂ।

ਤੇਰੇ ਪੱਲੇ ਕੀ ਬਚੇਗਾ ਦੱਸ ਫਿਰ,
ਮਰ ਗਈ ਗੈਰਤ ਜੇ ਪਾਣੀ ਭਰਦਿਆਂ।

ਤੇਰੇ ਪੱਲੇ ਅੱਖਰਾਂ ਬਿਨ ਹੋਰ ਕੀਹ,
ਪੁੱਛਿਆ ਕਈ ਵਾਰ ਮੈਨੂੰ ਘਰ ਦਿਆਂ।

ਮੇਰੇ ਕਿਹੜੇ ਕੰਮ ਆਈ ਸਾਦਗੀ,
ਜੀ ਕਰੇ ਮੈਂ ਪੰਡ ਐਥੇ ਧਰ ਦਿਆਂ।

ਲੰਘ ਜਾਊ ਰਾਤ ਵੀ ਇਹ ਦੋਸਤੇ,
ਤਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਿਆਂ।

•

ਗਲੜ

ਜਗ ਰਹੇ ਜੁਗਨੂੰ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਰਾਤ ਨੂੰ।
ਖਾਕ ਦੇ ਵਿਚ ਮਿਲਣਗੇ ਪ੍ਰਭਾਤ ਨੂੰ।

ਕੀ ਪਤਾ ਸੀ ਮਾਰੂਬਲ ਪੀ ਜਾਣਗੇ,
ਹੁਕੂਮਾਂ ਦੀ ਵਰ੍ਹ ਰਹੀ ਬਰਸਾਤ ਨੂੰ।

ਪੱਥਰਾਂ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਪੱਥਰ ਹੋ ਗਿਆਂ,
ਦੁੱਖ ਸੁਖ ਪੌਹਦਾ ਨਾ ਹੁਣ ਜਜ਼ਬਾਤ ਨੂੰ।

ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਸਾਹਾਂ 'ਚ ਘੁਲ ਜਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ,
ਰਾਤ ਰਾਣੀ ਮਹਿਕਦੀ ਜਿਓਂ ਰਾਤ ਨੂੰ।

ਤੂੰ ਹੁੰਗਾਰਾ ਭਰਦੀ ਭਰਦੀ ਸੌਂ ਗਈ,
ਮੈਂ ਮੁਕਾਵਾਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁਣ ਬਾਤ ਨੂੰ।

ਚਾਰ ਦੀਵਾਰੀ 'ਚ ਮੇਰਾ ਬਸਰ ਨਾ,
ਲੈ ਰਿਹਾਂ ਬਾਹਾਂ 'ਚ ਕਾਇਨਾਤ ਨੂੰ।

ਅੱਗ ਦੇ ਅੰਗਾਰਿਆਂ ਤੇ ਤੁਰ ਰਿਹਾਂ,
ਬੈਠ ਰਹਿਣਾ ਮਿਹਣਾ ਮੇਰੀ ਜਾਤ ਨੂੰ।

•

ਰਾਜ਼ਲ

ਅੱਜ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਹੋਣ ਹਥਿਆਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ।
ਕੋਈ ਟਾਵਾਂ ਟਾਵਾਂ ਕਰਦਾ ਪਿਆਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ।

ਮੈਨੂੰ ਘੂਰ ਘੂਰ ਜੰਗਲੀ ਜਨੋਰ ਵੇਖਦੇ ਨੇ,
ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਵੀ ਬਹਾਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ।

ਰਣ ਭੂਮੀਆਂ ਦਾ ਚੌਕੇ ਤਾਈਂ ਹੋਇਆ ਵਿਸਥਾਰ,
ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ ਏਥੇ ਜਿੱਤ ਹਾਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ।

ਲੋਹਾ ਕੁੱਟਿਆਂ ਬਗੈਰ ਹਥਿਆਰ ਨਾ ਬਣੇ,
ਇਹ ਲੋਹਾਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੇ ਬੇਕਾਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ।

ਕੋਈ ਵੇਚਦਾ ਈਮਾਨ ਕੋਈ ਤਾਰੇ ਉਹਦਾ ਮੁੱਲ,
ਸਣੇ ਸਿਰ ਪੱਗ ਹੋ ਗਈਆਂ ਵਪਾਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ।

ਜਦੋਂ ਆਪਣੇ ਹੀ ਸਾਇਆ ਸੰਗ ਸਾਥ ਛੱਡ ਜਾਏ,
ਊਦੋਂ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਕਿਹੜਾ ਦਿਲਦਾਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ।

ਇੱਕੇ ਥਾਲੀ ਵਿਚ ਖਾਂਦਿਆਂ ਕੀ ਸੱਪ ਲੜ ਗਿਆ,
ਦੋਵੇਂ ਕਰਦੇ ਨੇ ਵੱਖੇ ਵੱਖ ਯਾਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ।

ਫੁੱਲ ਬੀਜੀਏ ਤੇ ਪਾਲੀਏ ਸੁਗੰਧ ਵੰਡ ਦੇਈਏ,
ਚੰਗੇ ਲੋਕ ਸਦਾ ਕਰਦੇ ਵਿਚਾਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ।

•

ਗੁਜਰਾਲ

ਊਲੜ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਣਾ ਬਾਣਾ।
ਸਮੜ ਨ ਆਵੇ ਕਿੱਧਰ ਜਾਣਾ।

ਡੱਡੀਆਂ ਮੱਛੀਆਂ ਖਾਵੇ ਬਗਲਾ,
ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਕੇ ਬੀਬਾ ਰਾਣਾ।

ਚੋਰ-ਊਚੱਕੇ ਬੁੱਲੇ ਲੁੱਟਣ,
ਹਰ ਕੁਰਸੀ ਨੂੰ ਕਰਕੇ ਕਾਣਾ।

ਡਾਢਿਆਂ ਅੱਗੇ ਜੋਰ ਨਾ ਚੱਲੇ,
ਇਹੀ ਹੁੰਦੇ ਰੱਬ ਦਾ ਭਾਣਾ।

ਜਾਬਰ ਦੀ ਚੱਕੀ ਵਿਚ ਸਾਡਾ,
ਪਿਸ ਚੱਲਿਆ ਹੈ ਦਾਣਾ ਦਾਣਾ।

ਰੋਜ਼ ਮੁਖੌਟੇ ਬਦਲ ਬਦਲ ਕੇ,
ਰਾਜ ਕਰੇ ਹਿਟਲਰ ਦਾ ਲਾਣਾ।

ਮਨ ਦੀ ਕਾਲਖ ਲੁਕਦੀ ਨਾਹੀਂ,
ਭਾਵੇਂ ਪਹਿਨੋਂ ਚਿੱਟਾ ਬਾਣਾ।

•

ਗਾਜ਼ਲ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਾਂ ਫੁੱਲ ਬਣ ਕੇ ਮਹਿਕਣਾ ਸੀ।
ਤੂੰ ਕਾਹਨੂੰ ਛੋਡੀਆਂ ਨੂੰ ਤੋੜਨਾ ਸੀ।

ਜੇ ਤੇਰੇ ਮਨ 'ਚ ਸੰਕਾ ਬੋਲਣਾ ਸੀ,
ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਕਿਉਂ ਆਖਣਾ ਸੀ।

ਜੇ ਰੇਤਾ ਲਿਸ਼ਕਦੀ ਦਗਿਆ ਤੂੰ ਸਮਝੀ,
ਇਹ ਤੇਰੇ ਮਨ ਦੀ ਅੰਨ੍ਹੀ ਭਟਕਣਾ ਸੀ।

ਜੇ ਤਪਦੇ ਥਲ 'ਚ ਸੂਰਜ ਵੀ ਨਾ ਹੁੰਦਾ,
ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਛਾਂ ਲਈ ਵੀ ਤਰਸਣਾ ਸੀ।

ਮੈਂ ਪਿਆਲਾ ਜ਼ਹਿਰ ਦਾ ਕਿੱਦਾਂ ਨਾ ਪੀਦਾ,
ਤੇਰੇ ਬਿਨ ਕਿਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਵਰਜਣਾ ਸੀ।

ਇਹ ਦੁਨੀਆਂ ਵਾਲਿਆਂ ਸੌ ਅਰਥ ਕੱਢੇ,
ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਦੀ ਤਾਂ ਇਕੋ ਵੇਦਨਾ ਸੀ।

ਤੂੰ ਸੁਪਨੇ ਵਿਚ ਜੇ ਦਸਤਕ ਨਾ ਦੇਂਦਾ,
ਮੈਂ ਕਿੱਥੇ ਗੂੜੀ ਨੀਂਦੇ ਜਾਗਣਾ ਸੀ।

ਜੇ ਸਾਨੂੰ ਘੂਰਦਾ ਸੀ ਸੀਸ਼ਿਆਂ 'ਚੋਂ,
ਉਹ ਚਿਹਰਾ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਹੀ ਆਪਣਾ ਸੀ।

ਜੇ ਕਾਲੀ ਰਾਤ ਨ ਅੰਬਰ ਤੇ ਪੈਂਦੀ,
ਮੈਂ ਕਿੱਥੇ ਚੰਨ ਵਾਂਗੂੰ ਚਮਕਣਾ ਸੀ।

•

ਗਜ਼ਲ

ਗਲੀਆਂ ਸੁੰਨ-ਮ-ਸੁੰਨੀਆਂ ਬੂਹੇ ਚੌੜ ਚਪੱਟ।
ਪਿੱਛੇ ਉੱਡਦੀ ਧੂੜ ਹੈ, ਅੱਗੇ ਮਿਰਜ਼ਾ ਜੱਟ।

ਵਗੇ ਤਕ੍ਕੀਗੀ ਮੂਨ ਦੀ ਚਿਹਰਾ ਜ਼ਰਦ ਵਸਾਰ,
ਡਾਢੀ ਅੋਖੀ ਝੱਲਣੀ ਯਾਰੈ ਸਿਰ ਦੀ ਸੱਟ।

ਛਿੰਜਾਂ ਵਿਚ ਬੇਰੋਣਕੀ ਕੌਡ ਕਬੱਡੀ ਚੁੱਪ,
ਹੁਣ ਨਾ ਪੈਲਾਂ ਪੇਲਦੇ ਮੋਰਾਂ ਵਾਲੇ ਪੱਟ।

ਸੁਣ ਨੀ ਚਾਤਰ ਕੁਰਸੀਏ ਕੌਣ ਕਰੂ ਇਤਥਾਰ,
ਖੁੱਕੇਂ ਆਪ ਨਿਗੱਲੀਏ ਆਪੇ ਲਏਂ ਤੂੰ ਚੱਟ।

ਪੁੜੀਆਂ ਦੇ ਦੇ ਥੱਕ ਗਏ ਕਿੰਨੇ ਵੈਦ ਹਕੀਮ,
ਕਰਕ ਕਲੇਜੇ ਰੜਕਦੀ ਛੂੰਘੇ ਦਿਲ ਦੇ ਫੱਟ।

ਧੂਤੂ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਨੇ ਰੱਜ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਨਿੰਦ,
ਪਰ ਇਕ ਵਾਰੀ ਆਪ ਨੂੰ ਛੱਜ ਵਿਚ ਪਾ ਕੇ ਛੱਟ।

ਜੰਗਲ ਦੇ ਵਿਚ ਜੀਣ ਦਾ ਤੈਨੂੰ ਹੀ ਸੀ ਝੱਲ,
ਦਿਲ ਨਹੀਂ ਛੋਟਾ ਕਗੀਦਾ ਸਿਰ ਤੇ ਬਣੀਆਂ ਕੱਟ।

•

ਗੁਜ਼ਲ

ਨਾ ਉਹ ਆਰ ਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਨਾ ਉਹ ਪਾਰ ਦੇ ਰਹੇ।
ਜਿਹੜੇ ਕੰਢੇ ਤੇ ਖਲੋਤੇ 'ਵਾਜਾਂ ਮਾਰਦੇ ਰਹੇ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਡੋਬੇ ਨੇ ਮੁਸਾਫਰਾਂ ਦੇ ਪੂਰ ਦਰ ਪੂਰ,
ਜਿਹੜੇ ਬੇੜੀਆਂ ਪ੍ਰਵਾਸਾਂ ਵਿਚ ਤਾਰਦੇ ਰਹੇ।

ਮੌਰੇ ਕਿੱਸਰਾਂ ਪਸੀਜਣੇ ਸੀ ਪੱਥਰਾਂ ਦੇ ਬੁੱਤ,
ਅਸੀਂ ਹੰਝੂਆਂ ਦੀ ਆਰਤੀ ਉਤਾਰਦੇ ਰਹੇ।

ਕਹਿਗੀ ਹਵਾ ਨੇ ਖਿੰਡਾਇਆ ਕਣ ਕਣ ਉਛਿਆ,
ਅਸੀਂ ਕਿਲ੍ਹੇ ਗਿੱਲੀ ਰੇਤ ਦੇ ਉਸਾਰਦੇ ਰਹੇ।

ਕਿਵੇਂ ਜਿੰਦਗੀ ਦੀ ਅੱਖ ਨਾਲ ਅੱਖ ਉਹ ਮਿਲਾਂਦੇ,
ਬਦਨੀਤ ਜੋ ਝਕਾਨੀਆਂ ਹੀ ਮਾਰਦੇ ਰਹੇ।

ਬੋੜੇ ਲੋਕ ਨੇ ਜੋ ਬਾਲਦੇ ਨੇ ਬੱਤੀਆਂ ਬਨੇਰੇ,
ਬਹੁਤੇ ਰਾਤ ਦੜ ਵੱਟ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਦੇ ਰਹੇ।

ਗੀਰਾਂ ਸਦਾ ਹੀ ਅਮੀਰੜੇ ਦੀ ਡੋਲੀ ਬਹਿੰਦੀਆਂ,
ਰਾਂਝੇ ਚਾਕ ਵੱਗ ਮੱਝੀਆਂ ਦੇ ਚਾਰਦੇ ਰਹੇ।

•

ਗਲੜ

ਹਰ ਪਾਸੇ ਹਥਿਆਰ ਬੇਲੀਆ।
ਕਰਦੇ ਮਾਰੋ-ਮਾਰ ਬੇਲੀਆ।

ਮੈਂ ਵਹਿਆਂ ਤੋਂ ਲੱਭਦਾ ਫਿਰਨਾ,
ਕਿੱਥੇ ਹੈ ਸਰਕਾਰ ਬੇਲੀਆ।

ਪੰਛੀ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਅਰਸ਼ 'ਤੇ ਉਡਦੀ,
ਹੈ ਖੰਭਾਂ ਦੀ ਡਾਰ ਬੇਲੀਆ।

ਲੱਤਾਂ ਹੀ ਨਾ ਭਾਰ ਸੰਭਾਲਣ,
ਡਿੱਗਿਆਂ ਮੂੰਹ ਦੇ ਭਾਰ ਬੇਲੀਆ।

ਜਿਸਮ ਅਸਾਡਾ ਟੁੱਕੀ ਜਾਵੇ,
ਆਪਣੀ ਹੀ ਤਲਵਾਰ ਬੇਲੀਆ।

ਟੂਣੇ ਵਾਂਗ ਬਰੂਹੀਂ ਡਿੱਗੇ,
ਰੋਜਾਨਾ ਅਖਬਾਰ ਬੇਲੀਆ।

ਮੋਏ ਮੁੱਕਰੇ ਇਕ ਬਰਾਬਰ,
ਭੁੱਲਓਂ ਕੌਲ ਕਰਾਰ ਬੇਲੀਆ।

ਸ਼ਗਨਾਂ ਦੀ ਫੁਲਕਾਰੀ ਹੁਣ ਤਾਂ,
ਹੋ ਗਈ ਤਾਰੋਂ ਤਾਰ ਬੇਲੀਆ।

•

ਗਜ਼ਲ

ਬੰਦ ਕਰੋ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਸਾਰੇ ਭੇੜੇ ਬੂਹੇ ਬਾਰੀਆਂ।
ਅੰਨ੍ਹੀ ਨੁੰਗੀ ਭੱਜੀ ਆਉਂਦੀ ਮਾਰ ਮਾਰ ਕਿਲਕਾਰੀਆਂ।

ਇਕੋ ਬੰਦਾ ਮਰਿਆਂ ਜਿੱਥੇ ਸੁਰਖ ਹਨੇਰੀ ਆਉਂਦੀ ਸੀ,
ਅੱਜ ਹਰ ਚੌਕ ਚੁਰਸਤੇ ਭਾਵੇਂ ਲਾ ਲਉ ਖੂਨ ਚ ਤਾਰੀਆਂ।

ਹਿੱਕ ਤੇ ਭਾਰ ਜਿਹਾ ਹੈ ਨਾਲੇ ਜੀਭ ਤਾਲੂਏ ਜੁੜ ਗਈ ਸੀ,
ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਪੁਕਾਰਦਿਆਂ ਕਿਸ ਰਾਤੀਂ 'ਵਾਜ਼ਾਂ ਮਾਰੀਆਂ।

ਗਰਦ ਗੁਬਾਰ ਹਨੇਰਾ ਮਨ ਤੇ ਕਾਠੀ ਪਾ ਕੇ ਬੈਠਾ ਹੈ,
ਨਿੱਕੀਆਂ ਨਿੱਕੀਆਂ ਸੋਚਾਂ ਲੱਗਣ ਪਰਥਤ ਨਾਲੋਂ ਭਾਰੀਆਂ।

ਪੂੜ ਲਪੇਟੇ ਰਾਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਕਿੰਨੇ ਯਾਰ ਗੁਆਚ ਗਈ,
ਖਾ ਗਈਆਂ ਨੇ ਸੂਹੇ ਸੁਪਨੇ ਮਿੱਟੀ ਰੰਗੀਆਂ ਲਾਰੀਆਂ।

ਇਹ ਵੀ ਇਕ ਦਿਨ ਘਰ ਦੀ ਨੁੱਕਰੇ ਸਿਰ ਤੇ ਛੱਤਾਂ ਮੰਗਣਗੇ,
ਹੁਣ ਤੱਕ ਉਮਰ ਲੰਘਾਈ ਜਿੰਨ੍ਹਾਂ ਕਰ ਕਰ ਪਹਿਰੇਦਾਰੀਆਂ।

ਖੁਸ਼ਬੂ ਹੱਦਾਂ ਬੰਨ੍ਹੇ ਟੱਪ ਕੇ ਢੂਰ ਢੂਰ ਤਕ ਜਾਵੇਗੀ,
ਕਿਹੜੀ ਤਾਕਤ ਰੋਕੂ ਇਸ ਨੂੰ ਕਰਕੇ ਚਾਰ ਦੀਵਾਰੀਆਂ।

•

ਗਾਜ਼ਲ

ਵਗਦੀ ਹਨੇਰੀ ਬੁਝੀ ਦੀਵਿਆਂ ਦੀ ਪਾਲ।
ਆਪਣੇ ਤੂੰ ਘਰ ਦੇ ਚਿਗਾਗਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ।

ਲੁਕ ਗਈ ਕਿਤਾਬਾਂ ਵਿਚ ਅੱਖਰਾਂ ਦੀ ਭੀੜ,
ਹੱਥ ਵਿਚ ਛੁਗੀ ਚੁੱਕੀ ਫਿਰਦੇ ਚੰਡਾਲ।

ਵਰ੍ਹਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਦਾ ਹੋਵੇ ਜਦੋਂ ਭੇੜ,
ਨੇਰ੍ਹੇ ਵਿਚ ਕੌਣ ਵੇਖੇ ਕੌਣ ਕੀਹਦੇ ਨਾਲ।

ਧਰਮਾਂ ਰਿਆਸਤਾਂ ਸਿਆਸਤਾਂ ਦੀ ਲੋੜ,
ਹਰ ਵੇਲੇ ਟਾਲ ਦੇਣਾ ਰੋਟੀ ਦਾ ਸੁਆਲ।

ਲੁਕ ਛਿਪ ਜਾਓ ਕੂਕਦੀ ਫਿਰੇ ਇਹ ਪੌਣ,
ਖੋਰੇ ਕਿਹਦੇ ਸਿਰ ਚੜ੍ਹ ਬੋਲ ਪਵੇ ਕਾਲ।

ਇਕ ਦਿਨ ਦਿਨ ਹੁਣ ਬੀਤਦਾ ਹੈ ਇੰਝ,
ਮੋਈ ਮਾਂ ਨੂੰ ਚੁੰਘੇ ਜਿਵੇਂ ਨਿੱਕਾ ਜਿਹਾ ਬਾਲ।

ਤੇਰੀਆਂ ਕਮਾਈਆਂ ਮਿੱਟੀ ਵਿਚ ਰੁਲ ਗਈਆਂ,
ਊੱਠ ਪੱਗ ਵਾਲਿਆ ਤੂੰ ਪੱਗੜੀ ਸੰਭਾਲ।

•

.ਗਾਜ਼ਲ

ਜੀਅ ਕਰਦੈ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਜਾ ਕੇ ਚੱਬਾਂ ਦੋਧਾ ਛੱਲੀਆਂ ਹੂ।
ਵਰੁਦੇ ਮੀਂਹ ਵਿਚ ਨੰਗਾ ਦੌੜਾਂ ਮਾਰਾਂ ਝੱਲ-ਵਲੱਲੀਆਂ ਹੂ।

ਏਸ ਨਗਰ ਬਨਵਾਸੀ ਬਣ ਗਏ ਰੋਜ਼ੀ ਪ੍ਰਾਤਰ ਆਏ ਸਾਂ,
ਪਿੱਛੇ ਰੋਜ਼ ਉਡੀਕਦੀਆਂ ਨੇ ਮਾਵਾਂ ਕੱਲ-ਮ-ਕੱਲੀਆਂ ਹੂ।

ਅੰਬਰ ਵਿਚੋਂ ਤਾਰਾ ਟੁੱਟ ਕੇ ਪ੍ਰੋਰੇ ਕਿੱਥੇ ਗਰਕ ਗਿਆ,
ਚੁਨੀਆਂ ਰੋਣ ਦੁਹੱਬਣ ਪਿੱਟਣ ਹੋ ਗਈਆਂ ਨੇ ਝੱਲੀਆਂ ਹੂ।

ਕੂੰਜਾਂ ਉੱਡੀਆਂ ਢੂਰ ਦੇਸ ਨੂੰ ਬੱਚੇ ਦੇ ਕੇ ਮੁੜੀਆਂ ਨਾ,
ਪ੍ਰਾਲਮ-ਪ੍ਰਾਲੀ ਆਲੁਣਿਆਂ ਵਿਚ ਚੁੱਪ ਨੇ ਟੱਲ-ਮ-ਟੱਲੀਆਂ ਹੂ।

ਤਪਦਾ ਤਨ ਮਨ ਵੰਝਲੀ ਦੇ ਵਿਚ ਕਿੱਬੇਂ ਮਿੱਠੀ ਤਾਨ ਭਰੇ,
ਬੇਲਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਲਾਸ਼ਾਂ ਵਿਛੀਆਂ ਚੀਕਾਂ ਜੂਹਾਂ ਮੱਲੀਆਂ ਹੂ।

ਤੇਰੇ ਭਾਣੇ ਇਕ ਸਿਵਾ ਬਲ ਬੁਝ ਕੇ ਜਲ ਪ੍ਰਵਾਹ ਹੋਵੇ,
ਇਹ ਵੀ ਦੇਖ ਤੂੰ ਕਿਥੋਂ ਤੀਕਰ ਮੱਚਦੀਆਂ ਤਰਖੱਲੀਆਂ ਹੂ।

ਛੂਹੜੀ ਉਤੇ ਬਹਿ ਕੇ ਉਹ ਅਫਸੋਸ ਕਰੇ ਤੇ ਮੁੜ ਜਾਵੇ,
ਕਾਤਲ ਦਾ ਮਸ਼ਗੂਲਾ ਵੇਖੋ ਦੇਵੇ ਆਪ ਤਸੱਲੀਆਂ ਹੂ।

ਜਿੱਧਰ ਵੇਖਾਂ ਹਰ ਥਾਂ ਅੱਗਾਂ ਧਰਤੀ ਦੀ ਹਰਿਐਲ ਸੜੇ,
ਠੰਡੀਆਂ ਪੈਣਾਂ ਰੱਬ ਛਾਢੇ ਨੇ ਕਿਹੜੇ ਦੇਸੀਂ ਘੱਲੀਆਂ ਹੂ।

•

ਗਾਜ਼ਲ

ਯਾਰੀ ਪਾਉਂਦੇ ਨੇ ਜੇ ਰੰਗਲੇ ਗੁਬਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ।
ਸਾਡੀ ਨਿਭ ਜਾਂਦੀ ਦੋਸਤੀ ਅੰਗਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ।

ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਵਾਂਗ ਅੰਬਰਾਂ ਨੂੰ ਸੀਗਾ ਚੁੰਮ ਲੈਣਾ,
ਰਲ ਜਾਂਵਦੇ ਜੇ ਪੀੱਘ ਦੇ ਹੁਲਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ।

ਅਸੀਂ ਵੱਖ ਤੁਸੀਂ ਵੱਖ ਸਾਡੀ ਰਲਦੀ ਨਾ ਅੱਖ,
ਕਦੋਂ ਯਾਰੀਆਂ ਪੁਗਾਈਆਂ ਮਹਿਲਾਂ ਢਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ।

ਤੁਸੀਂ ਗੁੰਗਿਆਂ ਦੇ ਵਾਂਗ ਚੁੱਪ ਚਾਪ ਬੈਠ ਗਏ,
ਬਾਤ ਤੁਰਨੀ ਹੈ ਅੱਗੇ ਤਾਂ ਹੁੰਗਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ।

ਸਾਨੂੰ ਧਰਤੀ ਦੇ ਮਾਲ ਤੇ ਖਜ਼ਾਨਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ,
ਜਿਹੜੀ ਘੜੀ ਲੰਘੇ ਸੱਜਣਾਂ-ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ।

ਸਾਨੂੰ ਤਲਖ ਹਕੀਕਤਾਂ ਨੇ ਇਹੀ ਸਮਝਾਇਆ,
ਕਦੇ ਜਿੰਦਗੀ ਨਾ ਭੁਰੇ ਮਿੱਠੇ ਲਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ।

ਗੁੰਗੇ ਬੋਲੇ ਨੂੰ ਕੀ ਸਾਡੀਆਂ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਦੀ ਸਾਰ,
ਜਿਹੜਾ ਆਪ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਇਸ਼ਾਰਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ।

•

